

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕЙЗАЖ ІЗ ПОВСТАННЯМ

ФОТОПОГЛЯД

ЗА ЩО ВОЮЄТЕ, ПОЛІТИКИ?

Сороковини Сквиливської трагедії, сороковини загиблих шахтарів на шахті Засядька-Звягільського, дев'ять днів пам'яті трьох шахтарів з Єнакієво... Полум'я поминальних свіч ще дужче висушить печене повітря гарячого вересня року-паліндрому, розхитана глобальними катастрофами земна куля змішає поминальні дими над Нью-Йорком — саме 11 вересня, в першу річницю терористичної атаки на США, винуватців якої, очевидно, так і не знайдуть ні до цієї дати, ні до наступної... Дим і вітер мчатимуть над планетою, ладною зійти з орбіти від безумства й злочинності світу, на ній осідлого... А заповідалося ж на чисті води і ясні зорі — і не лише Міжнародним форумом з довкілля й розвитку в Ріо-де-Жанейро, десятиріччя якого відзначили глави країн та урядів у південній Африці (і наш Президент там був та виступав). Самим Богом заповідалося! — І діткам зі Сквилової, і шахтарям донецьким — життя дарувалося. І відібралося не Богом, а людьми, чия недбалість стала смертю десятків співвітчизників. Отож виходить, що всі ми залежні одне від одного — не лише в бутті-пробуванні, а навіть у смерті. Бо попіл поминальний вдихають і ті, хто лише народився чи скоро народиться. Попіл, що стукає в серце. Попіл, що гнітить мозок.

Як бути людині? Змириться і збайдужіти? Кинутися на жерла барикад і вулиць? Чи діяти за людським законом і працею та волею переломити ситуацію?

"Повстань, Україно!" — закликає Юлія Тимошенко. Повстань і вмийся кров'ю? Адже вона, Україна, і так у ситуації, що її порівнюють з розрухою після великої вій-

ни. Хіба що крові не було — не текла вона бруківкою майданів і асфальтами центральних вулиць, хоч закипала не раз від безвиході. Хай дарує мені мужній політик пані Юлія, але в своїх закличках вона не врахувала одного: народ ніколи не воює "проти". Народ завжди воює "за" — за землю, за волю, за незалежність. Проти режиму воюють, як правило, інші, майбутні режими. Діждавшись, коли доведений до відчаю народ кидається на площі (пам'ятаєте Ленінське: "В Катеринославі ллється кров і будуються барикади"), вправні політики викидають свої лозунги і очолюють площу. Іноді виграють. Іноді гинуть із повстанцями. Повстанці завжди в програвші — доки вони заліковують пробиті голови і зрошують перебиті кістки, політики грають свою велику гру. Часто це вже інші політики — не ті, що кликали на бунт майдани.

"Вулиця — це остання справа, останній засіб", — сказав Віктор Ющенко. І я підписуюся під цими словами. Я вірю, — я ще вірю, — що воля, розум, наполегливість здатні примусити відступити навіть нашу скорумповану владу. Я сподіваюся, що час останнього засобу не настане. Врешті, я пам'ятаю, що людей на площах битимуть по головах гумовими кийками сини цих же людей, — солдатами та міліціонерами, як правило, не служать діти політиків та бізнесменів...

Якесь сьоме чуття підказує мені, що запальна ідея повстання дуже до вподоби тим, проти кого це повстання буде спрямоване. Їм хочеться, аби під жовто-блакитними прапорами вийшла й засвітилася поіменно вся українська опозиція,

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

яку потім будуть цькувати, зводити, знищувати. Чому б цій опозиції не об'єднати спочатку в парламенті і не прийняти ті закони, які розв'яжуть найболючіші протиріччя? А ті політики, що прийдуть під червоними прапорами? Невже станемо пліч-о-пліч з ними, кому протистояли понад десятиріччя? Петро Симоненко протестував проти виконання національного гімну в парламенті. То що ж — заспіваємо "Інтернаціонал", підтримавши "опозиціонера"? Я, звісно, про деталі — комусь вони видадуться дрібними. Основне, мовляв, вийти на площі. Але йдемо ж не на шоу, хоч нашої владі подобаються шоу. Вона вміє втішати тих, кого торкнулася смерть. Їй буде легко помилувати "одурених і ошуканих", це, в деякій мірі, навіть зміцнить її. Наші протести, написані кров'ю на піску та камені, не проростуть врожаєм. Врешті, може, вже час спробувати спочатку сформулювати програму, а потім будувати барикади? "Україна без Кучми" — це вже банальність. Вона вже давно без нього, як, власне, і він без неї, бо втратив підтримку нації. Сьогодні чомусь виникає зовсім інше запитання. І звучить воно так: за що воюєте, політики? За владу чи за народ?..

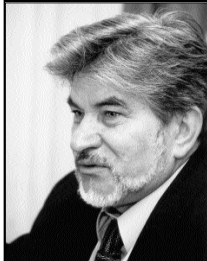
Любов ГОЛОТА

Сьогодні в номері:

Людмила ТКАЧ:
"Буття села —
буття нації"

стор. 10

Павло МОВЧАН:
"Витоки"
(продовження)

стор. 12

Петро ПРИСТУПОВ:
"Щастя у собі,
у праці
за 90 гривень"

стор. 14

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибне на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проніс текст пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопа-лі і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смerek, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдивляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигодував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!...

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуса в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективові Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижицею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всієї гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижицю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було форміліано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ла у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижиці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знихж, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

Запитавши себе, чи мало українство своє національне бойове мистецтво, і якщо мало, то чому про це не збереглося ніяких письмових джерел чи документів, — починаємо роздумувати. Бойові мистецтва розвиваються там, де йдуть війни чи виникають конфлікти, тобто породжуються практикою. Україна ж завжди була “гарячою точкою”, на її теренах завжди вирішувалися конфлікти різноманітних інтересів, тобто був благодатний ґрунт для розвитку бойових мистецтв. І володіння ними було умовою для виживання. Тож сентенція, що “життя — це боротьба” — аж ніяк не суто філософське припущення. Немає сумнівів у тому, що в українського лицарства — козаків — багатовіковий практичний досвід, накопичуючись, формувався в системі, у військову науку, яка поділялася на низку мистецтв: артилерійське, кавалерійське, морське і річкове корабельне, піхотне — бій малих і великих груп, розвідка й диверсійна робота, тилове забезпечення, медична допомога та багато інших. То чому ж не дійшло до нас якихось підручників, трактатів чи манускриптів із детальними методичними викладками тієї інформації? Річ у тім, що відносно недавно (лише 2–3 століття) знання накопичуються в науковій формі, яка передбачає опис, фіксацію даних. Раніше ж пізнання світу йшло більше через мистецькі, релігійні чи містичні форми. Синкретичні знання кодувались у сакральних текстах, творах мистецтва, молитвах, піснях чи танцях. Код чи шифр передавався

“від серця до серця”. Навички, дрібні секрети і маленькі хитрощі засвоювалися при безпосередньому контакті вчителів з учнями, внуків із дідами. Згадаємо, що найважливішим принципом Чань (Дзен) була відмова од книжного знання й письмового слова. Ту саму китайську “Книгу Перемін” без знання специфічної символіки годі намагатися зрозуміти. Навіть у набагато ближчій до нас “Книзі Книг” — Біблії — далеко не все має буквальний смисл. Та повернімося до наших секретів бойових мис-

трів цього своєрідного мистецтва на театралізованих святкуваннях або в Пекінській Опері.

Середина ХХ століття стала тим рубежем, на якому більшість шкіл бойових мистецтв скинули завісу таємничості, явивши світу блиск і неперевершеність найдревніших традицій.

Зрозуміло, що під час перебування в російсько-радянській імперії про лицарську сутність нашого народу заборонялося навіть згадувати (чого не скажеш про його другу складову — хліборобську). Замовчування в

КОЛОХРЕСТ — БОЙОВЕ

тектв. У Японії вивчення Будзюцу (бойових мистецтв) мало клановий характер. Простолюдинам вивчати їх було заборонено. Основні настанови Міцуден (таємної традиції) фіксувалися у рукописному звитку — Макімоно. Але без наставника — іємото (глави дому) в ньому було важко розібратися. У Китаї бойові мистецтва були доступні ширшим верствам. Різноманітні комплекси рухів — від зовсім простих до надскладних акробатичних — об’єднувалися у специфічний танок — тао. Всі бажані могли засвоювати тао під керівництвом старого вчителя чи побачити майс-

тоталітарній системі є самозахистом, способом виживання. Але тепер маємо надію, що вивчати народну традицію можемо повно, не криючись і не стидяючись своїх шароварів, і що тепер фольклорне мистецтво у нас асоціюватиметься не лише з виступом хору-ланки в сільському клубі.

З’явилися ентузіасти, які стали розглядати український танок, як тао (цікаво, чи випадкова співзвучність цих слів) — заковане бойове мистецтво. Найбільших досягнень у цій справі у Володимира Пілата. Йому вдалося створити Федерацію бойового гопака, видати і перевидати книгу.

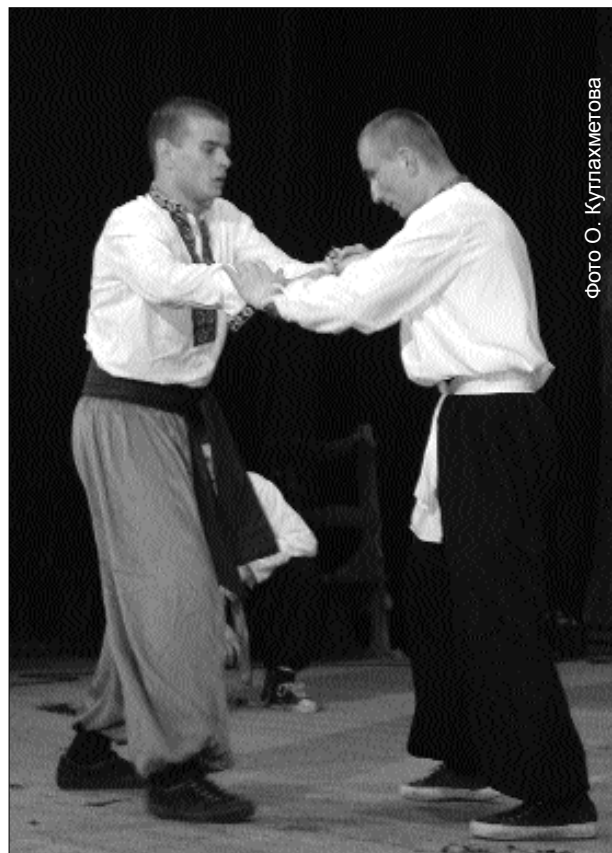

фото О. Кутпахметова

Є групи дослідників (школами бойових мистецтв їх поки що рано називати), які розшифровують інші твори народного мистецтва (казки, пісні, думи), віднаходячи там лицарські секрети.

У своєму гуртку ми вивчали “Думу про колохрест” (наголос на 2-му складі) і дійшли висновку, що відкрили унікальне бойове мистецтво, яке більше відповідає згідно з класифікацією двоборств **внутрішньому** стилю, у той час, як бойовий гопак — типовий представник **зовнішнього** стилю.

У багатющій українській фольклористичі особливе

місце займають думи. Такі ж різноманітні за жанром, сюжетами, тематикою, як і легенди та перекази, думи, завдяки поетичному викладу, виявляли більш потужний психоемоційний вплив на слухача. Окрім того, при передачі дум з уст у уста по ланцюжку поколінь віршована форма краще захищала матеріал від подальших перековерчень, скорочень чи переінакшень. Народ створював поетичний епос як автобіографію, підсумок знань про самого себе. У думках знайшли своє відображення майже всі значні історичні події, починаючи від невольницьких плачів про грабінницькі набіги ко-

зових орд (XIV – XV століття), закінчуючи творами про конкретних історичних осіб, які вміли навести “козацький порядок” (XVIII – XIX століття).

“Дума про колохрест” була створена в пізній період уже після зруйнування Запорозької Січі. Про це говорять перші рядки думи:

“Питається Дніпро сивий в Десни і Дунаю:

— Де ж це ділись козаченьки? Щось давно немає!

Чи землячка їх накрила, вода поковтала,

Чи хвороба покосила, чи орда напала?”

Автор “Думи” свої військові знання і навички, а також уявлення про світобудову закодував за допомогою алегорично-метафоричного поетичного інструментарію і сам про це повідомляє:

“Заховаєм в цюю пісню все, що ми умієм.

Хай на коні козацькому в ній скаче надія”.

“Дума про колохрест” як зразок народної пам’яті має не тільки історичне патріотично-виховне значення, а ще й прикладне, бо це цілісна система, що репрезентує старе-нове бойове мистецтво — колохрест.

Віктор ОХРИМЕНКО,
с. Холми,
що на Черкащині

1. У чому полягає особливість Вашої організації з-поміж шести зареєстрованих Мін’юстом козацьких організацій?

2. Наскільки розбудована Ваша структура (кількісно й регіонально)?

3. Чи маєте стабільну систему діяльності та яка її спрямованість? (Займаєтесь науковим аспектом козаччини, фізично-виховним, пропагандистським, іншим?). Назвіть найбільш іменитих козаків із Вашого коша (низових організацій)?

4. Чому не ввійшли до якоїсь уже існуючої козацької організації, а працюєте самостійно? Чи співпрацюєте з партіями, церквами, громадськими організаціями? Як виховуєте молоду змину?

5. Чи не вважаєте, що настав час об’єднатися всім козацьким організаціям?

6. Чи маєте якісь стосунки із закордонними органі-

1. У дієвості і працездатності, організованості, дисципліні і відповідальності всіх членів організації. Хто цього не витримує, сам виходить з організації.

2. Козацтво України має крайові організації в більшості областей України, в Кримській автономії, в місті Києві, а також козацькі осередки у таких країнах світу: Чехії, Польщі, Італії, США, Ізраїлі, Австралії, Латвії, Грузії, Росії, Німеччині, Франції. Так що

«І ВІРОЮ, І ПРАВДОЮ»

ВІДПОВІДЬ НА АНКЕТУ ТИЖНЕВИКА “СЛОВО ПРОСВІТИ”,
розіслану всім зареєстрованим козацьким структурам, надіслала
Міжнародна оборонно-патріотична організація “Козацтво України”

статусу міжнародної організації відповідаємо.

3. Основними пріоритетами Козацтва України є:

— ідейно-патріотична та оборонно-масова робота з громадянами України, особливо, з молоддю;

— науково-дослідницька, методична, лекційна і пропагандистська робота;

Маємо набір педагогіки для виховання козачат, джур, молодих козаків (садок — школа — вуз). При Будинку вчителя започаткували і ведемо “Козацьку світлицю”. Виступаємо на радіо й телебаченні, у школах, вузах, ліцей та гімназіях;

— фізично-виховна та спортивно-масова робота, маємо християнсько-козацьку школу з бойових мистецтв “Собор”. Функціонують по всій Україні сотні спортивних секцій, клубів з бойових мистецтв, козацького двобою, бойового гопака;

— взаємодопомога і взаємопідтримка, козацьке побратимство, організуємо козацькі бізнесові структури.

Козаками нашої організації є: **Анатолій Попович** — президент Всеукраїнської федерації бойових мистецтв, президент Ук-

раїнської професійної Ліги контактних єдиноборств, керівник-дослідник козацької школи бойових мистецтв “Собор”, заслужений тренер України, суддя міжнародної категорії, 6-й Дан карате; **Степан Гавриш** — народний депутат України, доктор юридичних наук, професор; **Петро Кононенко** — директор Інституту українознавства, доктор філологічних наук, професор, академік; **Дем’ян Горбатюк** — генеральний директор Інституту проблем трансплантології, завідувач кафедри КМІ, доктор медичних наук, професор, академік; **Леонід Кравчук** — генерал-майор ЗСУ, начальник військового Ліцею ім. Івана Богуна, кандидат військових наук, доцент; **Петро Панченко** — академік, професор, доктор історичних наук, завідувач відділу Інституту історії НАНУ, віцепрезидент Академії історичних наук.

4. Співпрацюємо з багатьма партіями і організаціями національно-демократичного спрямування, наприклад, з Вищою Координаційною радою та з ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка. Маємо плідну співпрацю з Українською Православною Церквою Київського Патріархату та інши-

ми конфесіями. Традиційно у Свято-Феодосіївському монастирі проводимо висвяту козаків нашої організації.

Молоду змину виховуємо через козацькі школи, ліцеї, гімназії. У 2001 році висвятили ліцейців військового ліцею ім. Івана Богуна. У 2002 році висвятили учнів і вчителів київської середньої школи № 93 на Виноградарі. Маємо козацьку школу-інтернат. Християнсько-козацька школа “Собор”, секції бойових мистецтв, козацького двобою ставлять за мету у вихованні не тільки фізичний гарт молодих людей, а передусім духовність на засадах української національної ідеї, козацьких традицій.

Уже став традиційним фестиваль бойових мистецтв “Козацька слава”, який щорічно (уже 7 років поспіль) проводить наша організація. Це дійство збирає 700—800 спортсменів від 7 до 18 років з усіх регіонів України. У 2002 році вперше в історії України проведено чемпіонат та Кубок України з Козацького двобою, розробленого Анатолієм Поповичем з рядом фахівців, який визнаний на державному рівні і є першим національним видом спорту. Системою виховання

КОЗАКИ-СУЧАСНИКИ

школи “Собор”, організованої Верховним отаманом Козацтва України Анатолієм Поповичем, цікавляться в інших країнах світу. Високу оцінку виховній школі “Собор” дали на міжнародному семінарі, який проходив у Італії в 2001 році, спеціалісти багатьох країн, особливо Японії та Італії.

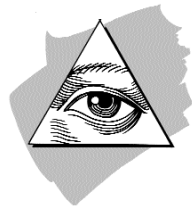
5. Питання об’єднання завжди було і є на часі для всього українського суспільства — не тільки для козацьких організацій.

На наше тверде переконання, всю об’єднаничу роботу треба спрямувати навколо національної ідеї — служити батьківщині України вірою і правдою на християнських засадах, за звичаєвими правилами і традиціями українського козацтва.

Прагнемо бути консолідуючою організацією в цьому питанні. Коли будуть готові організації для об’єднання, тоді об’єднаємось.

6. Безпосередні. Бо маємо свої осередки уже в понад 10 країнах світу, тож маємо і відповідні стосунки. Основним напрямом роботи цих осередків є поширення козацької ідеї як чинника виховної роботи для зацікавлених людей цих країн, а також спортивна, культурна і наукова робота, розбудова козацьких організацій у цих країнах, розвиток і зміцнення дружби, ствердження позитивного іміджу нашої держави.

Анатолій ПОПОВИЧ,
Верховний отаман Козацтва України, генерал-полковник козацтва, член Координаційної ра-

Продовження. Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—18, 20, 21, 23, 25—27, 29, 30, 35 (2002 р.)

КОРИННЯ ГІДНОСТІ

Як же її було не любити, якщо інколи, задрімавши від постійних літніх недосипів посеред поля, з жахом прокидався і голосно, на зриві, до рюмсання, зачинав гука-ти: Красоля... Красоля — і вона обзивалася до тебе... Під час зливи можна було сховатись у її підчерев'ї, і вона, аби заспокоїти тебе, намагалася лизнути твою вигорілу чуприну своїм шерхлявим язиком... І коли її, годувальницю, сільрадівський виконавець тягнув за налігача з двору за несплату позики, якої ми ніколи ні в кого не робили, вона, Красоля, упиралася, і коли вузлувата палиця виконавця робила на здухвинах басмани, ти голосно верещав, ніби били тебе самого... Ой-йо-йой...

Ми виростали як самосійні листяні деревця посеред високих корабельних сосон, що уціліли після великих ураганів. І згадується дядько Самійло, для пошиття коб'яті якому не було відповідних копилів, — така велика нога була, сягаючи за 52-ий розмір. Зріст зо два метри; а дядько Данило, що міг сам-один витягнути з баюри заглухлого "Сталінця", а високий статурний дід Уласок, а дід Перець, а кремезний, як дуб, дід Устим. Вони й досі згадуються мені веселими, співучими, роботязкими — щедрі на добре слово, на допомогу, на співчуття... А як не згадати ціле погніздів'я Морозів, з яких були і балтійські моряки, і чорноморські, й просто водії фронтових "полоторок". Я вдивляюся у фотокартки тих, з ким і не випало зустрітись в цьому житті. Статуристи, осаністи, взуті у витяжки, з-під фабричних піджаків вибиваються коміри вишиванок, очі аж світяться, обличчя відкриті, а поруч мої тітки: Степанида, Василина, Настя, Параска — з важкими косами, кругловиді, волосся взято на проділ, вродливі і життєрадісні. Їх перемололи жорна голодовок, колективізації, розкуркулювань, воєн, ще однієї голодовки, а потім злидні, донбаси, наймитування по єврейських сім'ях у Києві, Житомирі, Черкасах... Тітка Параска ділилася останньою картоплиною, хамсиною...

А все ж згадується саморобна балалайка, затула від печі, рубель, гребінка, що раптово створювали цілий оркестр. І веселих людей — веселі голоси виповнювали простір: пісні лунали з кутка в кут, перехоплювалися в Малій Вільшанці, і людська доброта, українська пісня брали гору над сталінщиною, кагановщиною, над виконавцями, обліковцями, душоубцями...

Українці не знали суспільної депресії: життя, як кажуть, брало своє... І вже через десятки років, ознайомившись із працями відомого американського фізіотерапевта Поля Брега, я збагнув, що його поради були не чим іншим, як принципами, що сповідувались у нас віками, виходячи з того, що найбільший гріх — страх, що найліпший день той, який ти проживаєш нині, що найліпша робота та, яку любиш, що найкращий відпочинок — робота, що найбільша помилка — втрата надії, що найбільша німеч — зневажність, що найнебезпечніша людина — брехун, що найбільше багатство — здоров'я, що твої воро-

ги — заздрість, жадоба, скупість, жалість до самого себе та пиха...

Якими б похмурими не були дні, якими б трагічними не були обставини, українці не втрачали власної гідності, що, як стверджує Євген Маланюк (згадуючи, як поводитись українські вояки в австрійському полоні), є ознакою "шляхетної раси", коли перед тим, як сісти до сьорбання зонівської баланди, полоненим українцем видобувався рушничок, на якому краївся тоненько хлібець, і починалася після "Отче наш" трапеза... Всі інші російські вояки, що були в спільному бараці, пригледалися до трапезуючих з підозрою — чи не насипано чогось особливого в казанок "хохлам"?

ВІКНА ПІЗНАННЯ

В осередді нашої культури завше була людина, як структурний "складник суспільства" (вислів Маланюка). Людина незалежна, гідна себе... Мені особисто випадало бути свідком різного ставлення до роботи під час шабаювань у студзагонах, коли ли-

вінки з пшениці аж на острів Делос до славновісного храму Матері Землі — Деметри, то взаємна дифузія наших культур майже ніколи не припинялася. Антична грецька цивілізація з колоніальних осередків на Півдні України рухалася, проникала водними капілярами вгору на Північ, а з Півночі рухалася за водою до гирла Дніпра та Дністра, Бугу та Дунаю...

Не можу не процитувати ще раз Євгена Маланюка, який серед головних складників нашої національної вдачі вирізняє людську особистість, що сформована була під відповідним впливом еллінського світу: "Надто багато "влад" і "назв" зазнала наша земля протягом тисячоліть її бурхливої історії... Але назви не міняють істоти речей (підкреслення моє. — П. М.). А істотним було те, що існувало автохтонне населення (як свідчить археологія), і що оте населення культурно належало в античних часах до світу Еллади" (Маланюк Є. Вибрані твори. — К., 1997. — С. 25). І ще один складник, на який звертає увагу

бу, цьому запашному хлібові, цій хвилинці. Це постійно принаявне почуття вдячності світові створювало відповідний настрій, формувало людину, її фізичні кондиції, її психічний стан. І згадується повчання славетного Альберта Швейцера: "Виховати в собі почуття вдячності — означає не приймати нічого як данність, але завжди шукати і знаходити добру волю, що стоїть за вчинком. Примушуйте себе вимірювати все добре, що робиться для вас як самозрозуміле. Все диктується доброю волею, яка спрямована на вас. Якщо ви постійно, і наполегливо, і поважно будете себе привчати до подячності, ваша вперта людська природа не ускладнить ані вам, ані іншим життя"...

Естетизування світу — це і є вдячністю, вивернутою ніби назовні, все симетризується у візерунках, в орнаментах, у різьбленнях, у мозаїчних катренах, у піснях складках... Це є своєрідні вікна, через які ми прозираємо в макросвіт. І Сергій Аверинцев у своїй

тоді, коли ми прагнемо явища обох світів звести до однієї загальної думки, в якій би нам, немов у фокусі, відкрилась єдність природи всупереч довоколишньому різноманіттю" (Юркевич П. З рукописної спадщини. — К., 1999. — С. 33). Тому й не дивно, що кожна річ одухотворювалася нашими попередниками. Чи це буде глиняний горщик, де відповідний орнамент вказуватиме на оберігаючі функції, чи звичайна вишивка на манишці сорочки, де кожен елемент був покликаний захищати людину від зуроків, від зовнішніх впливів, а також врівноважувати, симетризувати їх... Обереги на подолі жіночої сорочки, на рукавах, на уставках, на манишці, що ставала своєрідним енергетичним щитом, так само як і комір сорочки.

У здоровому тілі — здоровий дух, — унікальна формула, яку необхідно потрактовувати і навспак: здоровий дух формує здорове тіло. Ущербність одного починається на іншому, включно з сумлінням, честю, гідністю, що є похідними від душевного здоров'я...

Відомий український геолог Павло Тутковський, занурюючись у мікроскопічні петрографії, вивчаючи структуру земної кори, змушений був фокусувати свою увагу згодом на людині, як це і зробив майже одночасно з ним український геній Вернадський, на людині як на ноосферному чинникові: "Людина щодня пізнає себе і навколишній світ, відкриваючи безліч сторінок невідомого, незрозумілого і незнамого. Якщо справжня особистість саме до цього прагне і досягає бажаного результату, то й людство загалом неодмінно стає багатшим і досконалішим"...

Так, людина пізнає і себе, і навколишній світ, а, пізнаючи, опановує його. І стосунки ці бува-

Фото О. Кутляметова

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

ше українці та естонці під час раптової тобольської зливи забирали з котлована лопати, ретельно почистивши їх уламком скла... Культура побуту формувалася протягом не одного сторіччя, як, власне, і культура праці. Якщо ще Геродот зазначає в своїх описах нашої батьківщини, що "будини, — (це одна із назв нашого народу, які замешкували на сучасній території Полтавщини), — вирізняються шляхетністю і "культурно еллінізовані", і є фізично витривалими, високими на зріст та життєрадісними, то ці національні риси є константними. "Культура на нашій землі та у її мешканців, — підкреслює Є. Маланюк, — була хліборобська, осіла і традиційна, а друге те, що зв'язок з античним світом Еллади був безсумнівним і тим більше глибоким, що йшов по лінії релігійній, отже найінтимніший і найістотніший"... І тому питання вибору Володимиром віросповідання є не чим іншим, як міфом. Адже він, вибір, був історично зумовлений. Якщо ще в V сторіччі гіперборейські дівчата в супроводі охорони несли згадувані нами

дослідник, — це органічність життя, яка притаманна була нашим пращурам і залишається й нині визначальною для українців. Панестетизм, який є домінуючим в нашому побуті, зазнав певних деформацій, як і сама фізіологія: винищувалися найстійкіші генотипи, винищувалися найпромовистіші мистецькі речі...

Але гляньте на Збручанського, так званого, ідола, там уже закодовані певні знаки у вигляді орнаментальних обперізок, що переукуються з сучасними візерунками на вишивках, писанках, народних строях. Пригадайте кожну національну ужиткову річ — як там на звичайній салатовці, ковганці, прядці, веретені, навіть на ярах для волів, на звичайнісньому пужалні чи лопатищі були своєрідні мережки. Весь світ одухотворювався, естетизувався: від наличників на вікнах до комина хати... Це все — ознаки духовного здоров'я нації, яке починалося із подячності світу, ось цьому дзбанку, цій склянці води, цьому промінцеві, цій зелінці, цій квітці, цій пташці, цьому блакитному не-

видатній праці "Софія — Логос" с. 418) для нас суціль робить застереження: "Ще не все пропало, доки в мурі, що замкнув нашу "самість", є вікно, через яке можна бачити сутісне, — те реальне, що не підвладне нашому свавіллю. Речі, які вони є насправді. Ближніх, якими вони є. І в усьому, безмежно відмінний од усього — Божий Лик. Його погляд, що проходить через вікно. Чим більше ми обмежили власне самолюбство, тим ширше вікно..."

Ці вікна були широкими, через які дивилися наші діди, і батьки, і наші пращури... Вони дивилися широко, тож бачили світ злагоди і гармонії, світ рівноваги і світ любові... Ми повинні ці вікна в собі розкривати, а не заставляти різноформатними дзеркалами, в яких ми бачимо світ фантомних бажань, світ переситу і перелюбу, світ здичавіння і людиноненавистності. Потрібно широко розчиняти вікна в світ великих сутностей і вічних витоків... "Нашому мисленню дані два широкі світи, — стверджує Памфіл Юркевич, — світ фізичний і світ моральний. Наша свідомість визріває лише

тягlostі, певної повторюваності, але з відчуттям причетності всіх суціль до позачася, тобто вічності. І саме це формувало певну філософську систему поглядів та естетичних критеріїв. Доброта ставала природною властивістю, доброзичливість ішла від щедрого часового запасу, яким був наділений кожен українець... В інших випадках — уривчастості, дискретності... Так, з появою загарбників час уривався, час ставав пунктирним, індивідуально-екзистенційним, життя — уривчастим, життєвий ритм — збоїстим...

Далі буде. СУТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО СТОВБУРА

Проте з часом усе залагоджувалось, загарбники витіснялись і знову ставав домінуючим той стереотип поведінки, що формувався віками. І цей стереотип поведінки, звісна річ, значною мірою формувався самим ландшафтом, як і відповідна мова. Як відомо, час проживається не однаково в горах і в пустелі, в лісі і в степу. Або в місті чи в селі... І я глибоко переконаний, що час — є категорією суто національною, як він є

ЖИВОТІННЯ ТЕАТРУ — ПРАВДА ЖИТТЯ

ПІДСУМКИ ТЕАТРАЛЬНОГО СЕЗОНУ ТА ВЛАДНОГО РЕФОРМУВАННЯ БУКОВИНСЬКОГО ТЕАТРУ, ТИПОВІ НЕ ЛИШЕ ДЛЯ ЧЕРНІВЦІВ

Ще в 1996 році з метою порятунку Чернівецького обласного музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської та піднесення його до рівня європейського, влада розпочала його реформування. Наслідком такої владної опіки стала зміна дирекції та художнього керівництва театру, — жоден театральний сезон не минав без гучних скандалів у пресі. Не обійшлося без нього і під завісу цьогорічного театального сезону, що дало підстави констатувати: керівництво мистецького колективу намагається приховати свою творчу неспроможність і адміністративну бездіяльність за соціально-економічними проблемами.

Як тоді, так і тепер залишається актуальним запитання: чому занепадає театр у місті, де так багато навчальних закладів, молоді? Чому глядач збайдужів до театру? Узвичаєне пояснення, що люди не ходять, бо, начебто, нецікаво, є поверховим. Дисгармонія стосунків театру і публіки має соціальне підґрунтя.

Слідкуючи за адміністративними змінами в обласному театрі, які, за волею владним рішенням, тривають ось уже понад 10 років, буковинці-шанувальники Мельпомени стали свідками того, як професійний колектив, у якому ще донедавна були справжні народні і справжні заслужені артисти, талановита молодь, поступово зводиться на аматорський рівень, рівень агіткульбригади, вибудовуючи вистави за законами шкільних монтажів: трошки музики, трошки танців, трошки діалогів, трошки монологів — і жодної психології. І це для таких, скажімо, творців, як "Кайдашева сім'я" за І. Нечум-Левицьким, "Ціною крові" за Лесею Українкою, суть яких — в глибинному внутрішньому конфлікті. Тим часом керівництво театру подекуди скаржиться на відсутність хороших акторів, молоді в театрі, вдячних глядачів, доброзичливої критики, а головне — належного фінансування театру з боку місцевої влади...

Але, якщо пригадати історію українського професійного театру, то процес його становлення і розвитку, як і української театральної культури взагалі, відбувався в умовах дії Емського указу, в якому був спеціальний пункт про театр. Це стало справжньою перешкодою аж до 1917 року, бо заборонялися сценічні вистави "на малоруському наріччі", а також друкування на ньому текстів до музичних нот. Але ці політичні й, зрозуміло, фінансові утиски жодним чином не завадили корифеям української сцени (І. Карпенку-Карому, М. Кропивницькому, М. Садovskyму, П. Сакс-Ганському, М. Заньковецькій, Г. Затиркевич-Карпінській) піднятися до високого рівня художнього узагаль-

Сучасний театр працює в умовах перелицьованого колись ідеологічного диктату на персональний нинішній, де першу скрипку, як правило, грає дружина художнього керівника. А ще — фінансової кризи, загальної апатії до проблем громадського і культурного життя. Щоправда, криза сучасного театру, в тому числі й буковинського, — це, насамперед, криза свідомості, яка перебуває у стані летаргії. Нею уражені не лише викинуті на вулицю безробітні і вимучені безгрошів'ям люди, змушені жити тільки пеку-

нення образу, до опанування методу переживання й удавання, до технічної досконалості акторської майстерності. Сценічне мистецтво театру корифеїв витримало іспит часом внаслідок вияву його митцями високої громадянської свідомості, стійкості й мужності в умовах жорстоких урядових переслідувань демократичного театру у царській Росії, виїзкової працездатності, а головне, відданості мистецтву та ідеї служіння народу.

Хтось скаже: це історія... Так! Але це була б погана історія, якби не стала добрим уроком для нащадків, а з її досвіду ми не зробили б належних висновків. Саме з огляду на історію ми можемо стверджувати, що в усі часи і за всіх режимів шлях українського професійного театру був тернистим, але його майстри завжди були тісно пов'язані з передовою громадською думкою і, зокрема, з передовою теоретичною думкою в світовому театральному мистецтві.

Із сумних реалій, які спостерігаємо сьогодні, можна зробити висновок, що найбільшої шкоди українському мистецтву, культурі, театральній зокрема, заподіяла тоталітарна радянська система, яка зняла з творчих організацій, установ, закладів мистецтв та культури фінансові проблеми, зруйнувавши тим самим психологію мислення і творчості та розбестивши справним фінансуванням збиткові театри.

У такий спосіб держава перетворила митців на облужувуючий владу та її представників на місцях персонал, доля якого повністю залежала від ласки чиновників. За умов такої комуністичної "зрівнялівки" психологія митців стала споживацькою, а театр вдовільнився представницькою роллю. І коли в 70-ті роки стає вже відчутною криза в театрі, то про неї вголос ще ніхто не наважується говорити, оскільки браку фінансування з боку держави немає. Критерії ж самооцінки поруйновані саме такою психологією, а відсутність у залі глядача вже тоді "не біла" по кишені театри. Представницька ж роль, звісно, не передбачає праці, вона передбачає лише деклара-

чими потребами дня. Летаргією уражені і ті, хто приніс психологію миттєвого зиску й триумфу в середовище, де повинні панувати інтелект і вміння бачити й визначати перспективу. У відчутній руйнації чернівецького театру — не що інше, як намагання зберегти цей летаргійний стан свідомості, що деморалізує наше громадянство, дебілізує нашу молодь, нищить таланти. Актори театру марнують свій талант на безпо-

радні, надто далекі за змістом від запитів сучасного глядача вистави і приречені жити під тягарем емоційного стресу. До професійної творчої невдоволеності "додається" низька зарплата, і актори, як і інші працівники театру, підробляють десь на базарах, по грецьких, італійських маєтках тощо. Такий спосіб виживання митців унеможливлює головну вимогу творчості — концентрацію духовних і душевних сил. Таких поневірянь не знали навіть колективи ані М. Кропивницького й Г. Хоткевича, яким дово-

лом, спільно з режисером з Києва Юлією Гасиліною поставили виставу за п'єсою Р. Феденюва "Жіночі ігри".

Незважаючи на те, що зал театру здебільшого вільний, дирекція і художнє керівництво знаходили різні приводи, щоб вісім разів відмовити актрисам у наданні сцени навіть на умовах оренди. І сьогодні Валентина Головка та Лариса Попенко грають свою виставу у переповнених залах міських палаців культури та філармонії, в той час як зал театру надається усім бажаним гастролерам, учасникам художньої самодіяльності, підприємствам для проведення заходів.

Чернівецький театр дедалі менше нагадує храм мистецтва і за своїм використанням перетворюється на звичайнісіньке орендне приміщення, фінансовий зиск з якого, на жаль, також не завжди йде на користь театру. То хіба слово "катастрофа" надто сильне для означення існуючого там процесу? І як інакше можна визначити стан, коли театр не має, ось уже понад десять років, у своєму репертуарі вистав за творами своєї патронеси?!

Але художній керівник театру сьогодні, схоже, більше переймається не цими нагальними проблемами, а з'ясовує стосунки з журналістами, оголошуючи деяких з них персонами "нон грата", іншим у відповідь на критичні публікації зі шпальт газети "Буковина" відверто погрожує: "Бережіться, бо може трапитися непоправне: хребетик не витримає" і поблажливо обіцяє перерахувати спонсорський відсоток, "бо медицина нині зовсім не безкоштовна" (якщо, звичайно, витримає хребет і знадобиться той відсоток на лікування). Переймається художній керівник не оновленням труп і залученням до колективу молодих акторів, а пошуком тих, хто, на його думку, сприяє виток інформації з театру; все частіше киває на неувагу до театру з боку влади та на відсутність в області меценатів, які б накривали на прем'єри фуршетні столи, як це робиться в Києві. Хоча на владу та меценатів панові Мосійчуку гріх кива-

Тетяна та Петро Магі

ції.

На жаль, впродовж років "реформувань" керівництво театру, як попереднє, так і нинішнє, окрім таких декларацій, буковинським глядачам досі не запропонувало сценічної роботи високого художнього рівня. Судячи з публікацій у місцевій пресі, схвалені і часом захоплені рецензії і відгуки дістали вистави, постановку яких здійснили запрошені режисери — Грицак, Мага, Юрців, Суржа, — роботи яких помітно відрізняються високим творчим і художнім рівнем від постановок художнього керівника театру, заслуженого арт. України О. Мосійчука, що змушує глядача вдовольнятися виставами, перенесеними зі сцени Рівненського театру без врахування творчих можливостей чернівецької трупи. Як що ж на перших порах таку діяльність нового художнього керівника театру сприймали як бажання заповнити чи поновити репертуарну афішу, то відкриття так званого "ювілейного" театального сезону (який вирішили чомусь відзначати в сезоні 2000—2001 року, хоча за історією театру він припадає на 2001—2002 рік) лише потвердив тенденцію вистав "з чужого плеча".

Відсутність фінансування, з огляду на соціально-економічну ситуацію в державі, сьогодні можна мотивувати багатьма, приховуючи свою творчу неспроможність. Але не варто так безоглядно спекулювати... Бо далеко не всі актори, які пішли за ці роки з театру чи виїхали на заробітки за кордон, зробили свій вибір через брак

грошей. У працівників театру на пам'яті слова заслуженого артиста України Василя Лещика, який, звільняючись, сказав: "Не хочу працювати в топорівському драмгуртку!"

Не всі актори ладні були змиритися з перспективою творчої деградації. Петро Мага та Михайло Войчук вирушили до столиці. Перший став шоуменом популярної "Телефортуні", другий — ведучим на "Радіо-2". Олег Мельничук сьогодні успішно працює в Мукачівському театрі, а заслужений артист України Василь Лещик — у столичному. Зате спроба актриси театру Людмили Скрипки порушити цей летаргійний стан свідомості в театрі самостійною роботою над виставою "Я чекаю тебе, коханий" (реж. П. Мага) — викликала негативну реакцію у керівництва. Тим часом у 2001 році актриса була удостоєна звання дипломанта Міжнародного незалежного фестивалю мовно-новистав "Відлуння" саме за яскраву емоційність акторської майстерності в ролі Марії у виставі "Я чекаю тебе, коханий", який проходив у Києві і організатором якого була Міжнародна Асоціація Фестивалів Мовноновистав (ІАФМ).

Після визнання на міжнародному фестивалі керівництво театру влаштовує актрисі обструкцію, а виставу "Я чекаю тебе, коханий" знімає з репертуару. І сьогодні виставу Людмили Скрипки можна побачити на сценах обласного лялькового театру та кафе-театру "Голос". Не кращою була доля на сцені рідного театру самостійної роботи двох інших актрис театру — Валентини Головки та Лариси Попенко, які власним кош-

ти — принаймні про нього особисто влада гарно подбала, за державний кошт забезпечивши в старому фонді пристойним пристановищем, — за кошт тих же меценатів це пристановище було відремонтовано за європейськими стандартами. Тим часом саме влада, окрім нинішнього 100% фінансування театру, допомогла механізувати сцену, відремонтувати дах і фасад приміщення. А от куди поділися виділені облдержадміністрацією на потреби театру 50 тисяч гривень — залишається таємницею не тільки для колективу, але й для губернатора.

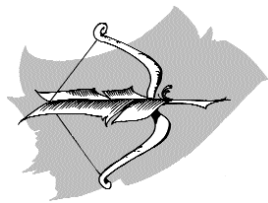
Чим далі в часі від початку "реформування" театру, тим очевиднішими є наслідки грубого владного втручання у творчий колектив, як, зрештою, і сам факт, що винні у занепаді не стільки актори чи фінансування — театрові здебільшого бракувало хорошої режисури і хорошого керівника, який би поклав край тінювими фінансовими оборудкам і всім тим чварам, які на шматки розривають творчий колектив, виливаючись на шпальти місцевих газет черговими скандалами. Саме про все це відверто й писали професійні театральні режисери і критики, які були подивовані елементами самодіяльності і плагіату в роботах Олега Мосійчука.

Здається, прийшов час чесно визнати: за майже три роки перебування на посаді художнього керівника Олега Мосійчука чернівецький театр не зазнав творчих злетів і удач. Врешті, питати треба не стільки з пана художнього керівника, як з місцевої влади, що запросила його до Чернівців і відразу забезпечила за державний кошт євростандартами життя. Хто ж це конкретно зробив і на яких умовах?

Як не прикро, знову владним рішенням, призначається директор театру. Під завісу цьогорічного театального сезону ним став колишній начальник оргвідділу облдержадміністрації, автор і дослідник коломийок, кандидат філологічних наук Дмитро Жмундуляк.

Чи пощастить новому керівнику, фах якого далекий від економічної та господарської діяльності, що їх потребує посада директора театру, продемонструвати позитивні зміни і нове творче обличчя нинішнього Чернівецького музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської, покаже наступний театральний сезон. Чи витримають митці ще один, черговий іспит, мають засвідчити високохудожні сценічні твори, акторська та режисерська майстерність, доведені до технічної досконалості, які залежать не стільки від грошей, як від інтелекту, професіоналізму і таланту!

• **Марія ВИШНЕВСЬКА,**
театрознавець

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: "Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй".

Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Тут побутувала рідна українська мова й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Контрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилася непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу "картину" він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком іздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заа-

ГЕРОЇЧНИЙ ТАЛАНТ

рештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневірвання, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський єпархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україні, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишилася пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були ак-

тивними організаторами й учасниками створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна "Доісторичний період", "Первісна людина" високо оцінюють фахівці, а дипломну картину "Адам і Єва, що вигнані з раю", преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві "Світ дитини". Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довгими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

Цієї весни минуло сто років від народження видатного художника ХХ сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетя-

злочин проти українського народу, її можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдужих людей біля неї не було.

Відома, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він волав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

Так склалося, що понад 33 роки, переважно більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідомою у широких мистецьких колах світу. А в Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

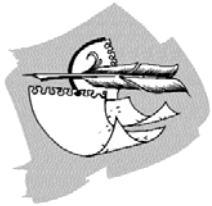
Люц Феррандо

У кінці 50-х років — зі зміною політичного клімату в Аргентині — багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці. Але й тут Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати "для себе". Та, на жаль, тяжка недуга не дала здійснитися його планам, — 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест із граніту, зроблений за проектом самого митця.

• Тетяна ЦИМБАЛ

1933 рік (Голод)

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіс та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неухважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевілля і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцеві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортурями і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузьколобі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має межі, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,*

*Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки*

*І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

ки

І виростають ваші вороги.

Тут на думку спливають рядки великого поета Олександра

Олеса, написані ним у 1909 році:

Ми останні вже весла лама-

ли

І далекі були береги...

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

Уже народ — одна суцільна

рана,

Уже від крові хижіє земля,

І кожного катюгу і тирана

Уже чекає зсувана петля.

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

Коли б усі одурені прозріли,

Коли б усі убиті ожили...

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуни-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користуюцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і холуїв ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,*

*Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.*

*З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти*

віз.

("Курдському братові")

Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисує ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу*

Останній на планеті

шовініст.

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву киде під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

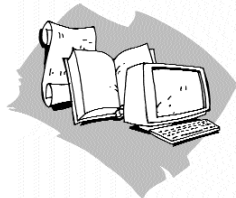
Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

СУД 27 ЛИПНЯ

Далі — прошитий вишивками Вернісаж (так-так, були і портрет, і пейзаж, і навіть у множині), старовинні кольори вулиць, що пролягають від центра системою “сонечко” (новітнє досягнення міста — вулиця імені Дудаєва) — невже все, що так гарно починається, має погано закінчитися? Невже прямо зараз доведеться переходити до сумного?

Відверто кажучи, я їхала до Львова робити репортаж із весілля. Класичне львівське свято: білі сукні наречених у Стрийському парку розпущалися, як лотоси у зеленому озері, розбивалася мисочка зі свяченою водою, планувалося вінчання. Але на те життя і є життям, щоб змінювати плани не тільки на краще. Хоч вінчання і мало відбутися у ту саму трагічну суботу, його перенесли заздалегідь, напевно, підсвідомо відчувачи, що цей день буде не найкращим... Мої друзі довго вибирали між Олеским замком та авіашоу на честь шістдесятиліття українського авіаполку, де мала бути виставлена експозиція різних моделей літаків і відбутися демонстрація фігур вищого пілотажу (для багатьох це перетворилося на сімейний пікнік, адже багато хлопчиків фанатично цікавляться авіацією, та й погода була чудова).

Зупинилися на останньому варіанті, а я безтурботно оглядала Італійський двір, вкотре думала про

Усе почалося зі Львова — справжньої мрії художника. Закордонні марення чомно посунулися: панорама з Високого Замку виявилася кращою за панораму з моста у Новому Парижі, старовинні будинки з химерами і козачими головами відтіснили знамениті вулиці Будапешта, а за монумент Тараса Шевченка, хоч він і був найкращий з усіх мною бачених, не беруся судити, оскільки пам'ятників цій людині чи не найбільше у світі.

виключно позитивну енергетику Львова і не знала, що...

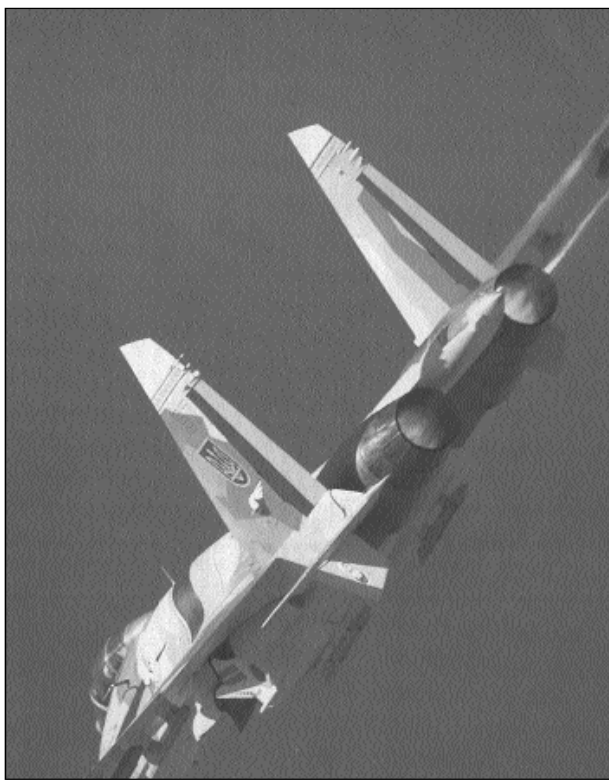
За свідченням очевидців, винищувач Су-27 знизився із 1000 до 200 метрів, два рази нормально пройшов над натовпом глядачів, на третій раз втратив висоту, просів, завалився на ліве крило, пройшовся по кермовій смузі, зрізав задню частину експонату літака Су-22, розніс власне крило, проїхався, немов праска, всіма своїми двадцятьма двома тоннами по газону, де розташувалися пікнікуючі люди, і вже в роздубаному стані зніс рикошетом штурманську кабінку Іл-76. А потім це саме вогняне місиво, яке ще декілька хвилин тому було розкішним винищувачем, пролетіло через другу кермову смугу і впало на газон.

Літак умить розсипався, і в ту саму секунду пілоти катапультиувалися (як не дивно, особливої паніки на летищі не спостерігалося, люди були як під наркозом). Досвідчений льотчик з нашого гурту потім пояснив нам, що пілот, який був за кермом, повівся по-геройськи, і варто за це зняти перед ним капелюха. Адже

якщо він відразу катапультивався б ще на висоті (а літак міг вибухнути щохвилини), загинуло б близько п'яти тисяч людей, а від аеропорту “Скнилів” залишилося б “лобне місце”. У льотчика вистачило сміливості та професіоналізму посадити літак і катапультиватися у самий момент вибуху. Ось як це описують очевидці: “прямо з суцільної біло-вогняної маси вилітають два чоловіки”.

Мої друзі разом з їхніми батьками залишилися живі. Інші очевидці з нашого гурту вирішили вдосталь пофотографувати моделі літаків, і, повагом вибираючи найбільш вдалий кадр Су-27, побачили на екрані свого фотоапарата вибух. Це нагадувало або галюцинації, або апокаліпсис: механічно клацаєш моменти великої деградації, картини змінюються щосекунди, змагаючись у мірі жаху.

Пізніше до нас підійшов знайомий, усе повторюючи: “Ні, ну не може бути, невже я народився в сорочці? Це ж треба, — стояв поруч У ЦЕЙ САМИЙ ЧАС І ЗАЛИШИВСЯ ЖИВИЙ!!!” (Щасливий чоловік навіть не помічав повністю здертої шкі-

ри на руках).

Якоюсь мірою львів'яни почувалися як жителі Нью-Йорка після подій одинадцятого вересня. Можливо, таке порівняння є недоречним, але, якщо подумати, після безглуздої смерті навіть однієї людини її рідних менше за все буде цікавити коливання цифр чи масштаб трагедії у цілому.

Після трагедії атмосфера міста різко змінилася. Люди, не задумуючись, давали незнайомим на вулиці користуватися мобільними телефонами — телефонували друзям та рідним, по більшості вуст кочувало сакраментальне питання життя та смерті, побачене, як кажуть, на власні очі.

Львів'яни по-різному трактували подію: “...І нам дістався маленький шматок

чок війни”, “Воно й не дивно: це вже втретє”, “Наступне авіашоу буде хіба що через шістдесят років: святкувати будемо не шістдесятиліття найбездарнішого авіаполку, а шістдесятиріччя феєрверку смерті”.

На завершення скажу, що для кожної Людини Розумної настає момент сумнівів та розчарувань, які я називаю синдромом Безлюдного Острова, тому що цей момент незмінно пов'язаний із соціумом — інколи представником Людей Нерозумних. Тоді й постає дилема: безлюдний острів чи пристосування та співіснування з двоногими (так і народжуються мрії про рай, для багатьох він є символом безлюдного острова). У такий період істиною здається те, що люди

40 ДНІВ ТРАГЕДІЇ У СКНИЛОВІ

не варті покладених на них надій, що вони однакові у своїх нікчемних уподобаннях і що наш вік — вік занепаду та мавпоподібних індивідів.

Але коли дорога розвитку не завершується глухим кутом, з'являються й інші мрії, нерозривно пов'язані з людьми: мрії про дружбу, кохання, творчу співпрацю. Тоді і пригадується вислів Альбера Камю: “Є більше приводів захоплюватися людьми, аніж зневажати їх”.

На мою думку, тільки трагедії здатні вповні підняти з глибин людське благородство і людську підлість. Для одних трагедія закінчилася тихою радістю під назвою “головне, що Я вижив” (це всього лише прояв інстинкту виживання і засудженню не підлягає), інші ризикували життям. Адже якби (так думає більшість скептиків) всі люди були прихованими чи явними егоїстами, вони б не стали так сильно непокоїтися за тих, хто потрапив на шоу.

Отож, треба жити не тільки так, наче кожен із днів останній, а так, наче остання кожна секунда. За цю секунду багато чого може трапитися.

Анастасія БЕЗПАЛЬЧА

УСЕ ПОЧИНАЄТЬСЯ З ПОСВЯ-

552 бакалаври-першокурсники та 296 магістрів цього року вибороли право навчатися в Національному університеті “Києво-Могилянська академія”. 31 серпня всі вони пройшли церемонію посвяти у спудеї НаУКМА. Це свято розділили з першокурсниками викладачі, спудеї старших курсів, почесні гості. Новий навчальний рік у НаУКМА особливий. Національний університет “Києво-Могилянська академія”, вступаючи у своє друге десятиліття, 15 жовтня відзначає 370-річчя з дня заснування Києво-Могилянського колегіуму (предтеча академії) та десятиріччя відродження Академії. Вітаючи всіх присутніх, президент НаУКМА В'ячеслав Брюховецький наголосив, що Києво-Могилянська академія стане ще відчутнішою підмогою Україні в демократизації суспільства й реформуванні державних інститутів, економіки...

У церемонії посвяти взяв участь лідер блоку “Наша Україна” Віктор Ющенко. Мудрим і важливим він назвав вибір першокурсників на користь одного з найпрестижніших вищих навчальних закладів України.

Напутнє слово сказав спудеєм і Ігор Вислоцький, голова фундації “Києво-Могилянська академія” (США).

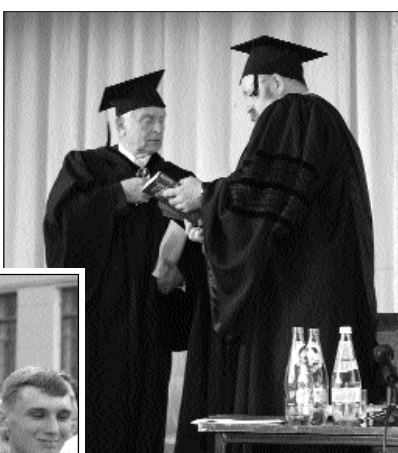
Традиційно навчальний рік для

всієї університетської громади НаУКМА розпочинається 1 вересня відкритою лекцією Почесного професора університету, відомого у світі вченого, громадського діяча. Цього року загальноуніверситетську лекцію “Українська національна ідея” для всіх спудеїв Могилянки та громадськості Києва прочитав Почесний професор НаУКМА, відомий укра-

Дмитро Павличко та Віктор Ющенко серед першокурсників

їнський поет, громадський діяч Дмитро Павличко. Текст його лекції в електронному варіанті розміщено на сайті Могилянки. А видавничий дім “КМ Академія” НаУКМА готує до друку в серії “Загальноуніверситетська лекція Почесного професора НаУКМА”.

Президент НаУКМА вітає почесного професора Дмитра Павличка

Починаючи з 1992 року, могилянці мали можливість почути: мовознавця Юрія Шевельова (США); географ-кліматолога Лоуренса Майсека (Канада); філософа Поля Ріквора (Франція); історика Романа Шпорлюка (США); філософа Роланда Піча (Німеччина); поета Ліну Костенку (Україна); філософа Сергія Аверцева (Росія); філологів Івана Фізера (США) та Ярослава Розумного (Канада); відомого фахівця з питань стратегії та розвитку бізнесу Адріяна Сливогоцького (США).

• Таїсія ШАПОВАЛЕНКО. Світлина Сергія РОСИНСЬКОГО

НЕБУДЕННІ НОВИНИ

П'ЯТИЙ КОНГРЕС УКРАЇНІСТІВ

30 серпня у Чернівцях після чотирьох днів плідної роботи закінчився Світовий конгрес українців. На пленарних засіданнях, 57-ми робочих секцій, “круглих столах” заслухано та обговорено 700 доповідей та рефератів відомих учених, політологів, істориків, юристів з України та з 20 країн світу.

Головою Світового конгресу українців обрано мовознавця з Америки п. Марка фон Хаґена, його заступником — історика зі Львова пана Грицака. Конгрес українців Києва очолила доктор філологічних наук Ганна Скрипник.

Матеріали конгресу після доопрацювання будуть оприлюднені, у т. ч. в тижневику “Слово Просвіти”.

ВІТАЄМО!

Премію Івана Франка присуджено просвітянину, академіку, доктору філологічних наук Олександру Пономаріву за його мовний бестселер “Культура слова”.

Показово, що високу нагороду нашому колезі — члену редколегії “Слова Просвіти” будуть вручати в місті Львові. Натхнення Вам, дорогий Олександр Даниловичу! “Нехай ні жар, ні холод не сплять Вас” — нових книг і звершень каменярів світлого храму української мови!

3 НОВОСІЛЛЯМ!

Наш тижневик неоднораз писав про скрутне становище єдиної української газети в Криму — “Кримська світлиця”.

Як повідомляє останнє число газети, кримчани справили новосілля — віднині вони матимуть достойне розміщення й нове технічне оснащення.

Усі охочі можуть написати кримчанам за новою адресою: 95006, м. Сімферополь, Гагаріна, 5, газета “Кримська світлиця”.

НЕ В ТОЙ БІК ПАДАЮТЬ

На останньому засіданні Ради експортерів при Кабміні України було піддано гострій критиці стан справ у галузі зовнішньоекономічної діяльності. Як заявив на засіданні прем'єр-міністр Анатолій Кінах, — "від нинішнього удосконалення експортної політики залежатиме майбутнє цілих галузей господарства".

Деяке згорання експорту (в тому числі через запровадження Росією експортного мита) вже призвело до посилення товарної пропозиції на внутрішньому ринку. За цим, звичайно, настає зниження цін. І це, начебто, є бажаним для споживачів, але потім зменшуються прибутки продуцентів і, як наслідок, настає зниження ділової активності у цих галузях.

Для стимулювання виробників прийнято рішення про повернення експорте-

АСПЕКТИ

рам вилученого у них раніше ПДВ, вжито заходів для підсилення роботи наших торговельно-економічних місій і активізації участі українських експортерів у міжнародних тендерах за кордоном, а особливо — здійснення комплексу заходів, що мають підготувати вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ).

Створено спеціальну експертну робочу групу за участю фахівців Кабміну, ВР і експортерів для проведення жорсткого моніторингу на заключному етапі вступу України до СОТ, причому, як акцентував А. Кінах, — "чітко координуючи наші дії з нашим головним партнером — Росією."

Ну що воно таке "координація з Росією" — добре відомо. Але, мабуть, не всім відомо, що 71,2 % польського експорту і 61,4 % польського імпорту — це товарообіг з розвинутими країнами Європейської Унії. Причому, на цілком цивілізованих і дійсно взає-

вигідних умовах.

•

...І СВОГО НЕ ЦУРАЙТЕСЬ

Нове покоління вже не знає того, що колишня Виставка передового досвіду, або Випердос, як його спрощено називали кияни, це нині солідна організація — Національний комплекс "Експоцентр України".

Солідна і багата. Багата власне тим, що демонструє на своїх постійно оновлюваних виставках, де завжди можна побачити багато цікавого, корисного і багато чого навчитися. Навіть на постійно діючій національній виставці "Україна сьогодні", де правда межує з гумором, а факти — із сумом.

Численні павільйони по проспекту Академіка Глушкова, 1 та зали палацу "Український дім", де традиційно розгортаються експозиції, вже давно стали місцем улюбленого (бо ще й подекуди безплатного) відпочинку киян. От і нині, коли день уже скорочується, а народ повертається з відпусток до роботи, Експоцентр приготував на період від кінця серпня до грудня 5 національних, 7 міжнародних і дві спеціалізованих виставки. Слідом за Сорочинським відбувається Оптовий ярмарок "Легка промисловість-2002" (3—6 вересня), на якому найкращі вітчизняні та зарубіжні виробники пропонують одяг, взуття, вироби зі шкіри та хутра тощо. Водночас шкіра та хутро демонструватимуться також на міжнародній виставці "Інлегрмаш-2002", де глядачі побачать не тільки продукцію, а й технології та обладнання для її виготовлення.

ЕКСПОЗИЦІЇ

Сучасні можливості товарної та художньої реалізації авторських задумів буде представлено на міжнародній виставці "Поліграфія-2002" (17—21 вересня). У ці ж дні відбудеться спеціалізована експозиція "Digidruk — 2002", на якій відвідувачі зможуть ознайомитись із цифровими технологіями для видавничого бізнесу.

Актуальною і багатого на експонати буде міжнародна виставка "Нафта. Газ / Енерго-2002" (22—25 жовтня). Представлені на цьому форумі виробів матеріали і системи дають практичну відповідь на запитання, чи енергетична незалежність України може стати реальністю. Виставка обіцяє бути цікавою не тільки для фахівців, а й для звичайних громадян, яким набридло бачити, як чиновники прихилюються перед експортерами інших держав, замість того, щоб нарешті, на дванадцятому році незалежності України, широко впровадити сучасні автоматизовані системи регулювання енергопотоків і енергозберігаючу промислову та побутову техніку, задіяти альтернативні джерела енергії. Так чи інакше, але наше майбутнє можна побачити на виставках.

Стефан КОСТКА

ЕКОНОВИНИ

Є ВАРІАНТИ?

До 16 вересня на міжурядовому рівні має бути розглянуто питання про створення українсько-російського газового консорціуму. Існують два варіанти організаційно-засновницьких документів: український і російський, які зараз вивчаються експертами.

ЯКЩО...

2001 року Україна експортувала до країн Центральної і Західної Європи понад 2 млн. тонн зерна. Якщо Євросоюз збереже у цьому році той самий розмір квоти, Україна може отримати від продажу зерна близько 200 млн. доларів США. Звичайно, якщо після 15 березня в Брюсселі буде знято мито на українську пшеницю.

АБОЛІЦІЯ!

Міністр фінансів Польщі Г. Колодка оголосив аболіцію — фінансову амністію для корпорацій, які впродовж останніх років приховували свої доходи, уникаючи сплати податків, а нині захочуть їх декларувати. Реакції на таке рішення (яке преса назвала *морквинкою*) — різні, але в одному згодні всі: аболіція сприятиме активізації інвестиційної діяльності, стабілізації економіки і прискоренню темпів зростання ВВП. Щоправда, ремству-ють ті, хто досі справно платив...

ВИМІР ОРІЄНТАЦІЙ

Середньомісячний обсяг експорту України (переважно до Росії) за вісім місяців цього року склав близько 1 млрд. доларів США, тоді як експорт сусідньої Польщі (переважно до країн Євросоюзу) тільки за один липень становить 3,18 млрд. доларів США. Аналогічний липневий показник в Україні (знову-таки з орієнтацією на СНД) — близько 0,7 млрд. американських доларів.

ПРОДАЄМО ЧИ ДАРУЄМО?

Протягом п'яти перших місяців 2002 року з України за кордон (переважно в Росію) вивезено 187 тисяч тонн соняшникової олії на суму 113,7 млн. доларів США. З цих даних, наведених Держкомстатом, випливає, що кожний літр олії передаємо за кордон за ціною 2,9 грн.

ЗАХІДНЯКІВ ПРОДАДУТЬ ПЕРШИМИ

Комісія з приватизації на чолі з прем'єром А. Кінахом планує спочатку продати 5 західноукраїнських енергетичних компаній, оскільки їхні борги не перевищують 1 млрд. грн. 6 енергокомпаній східних і центральних областей, які мають на собі значні суми боргів, повинні відповідно фінансово "підготувати" на продаж за рахунок держа-

ВІТРОЕНЕРГЕТИЧНИЙ ЗАСІБ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Ринкове диво приватного підприємства "Аванте", встановлене на жорсткій (без додаткових розтяжок) одинадцятиметровій щоглі, було видно з будь-якої точки шістнадцятигектарного ярмарку.

Довершеність елегантних форм вітряка діаметром 3,1 метра, з оригінальною системою автоматичного регулювання і стабілізації його аеродинамічних параметрів (у тому числі за рахунок адекватної зміни кута атаки крила в залежності від зміни швидкості вітру), одразу впадала у вічі не лише фахівцям.

Натомість фахівці звертали увагу на лаконічність (а отже й економічність) цілісного конструктивного рішення установки ВЕУ-075. Генератор потужністю 1,2/2,6 кВт розміщено на осі вітряка, який також автоматично виконує функції флюгера. Лопаті зі склопластика гарантують надійність роботи вітряка навіть при дуже поривчастому вітрі.

Жодних шестерень чи трансмісій. Струм утворюється безпосередньо в центрі вітрового потоку швидкістю 2,5—4,5 метрів за секунду. В середніх умовах змінної метеорологічної ситуації установка продукує до 300 кВт.год електроенергії на місяць. Цієї кількості цілком достатньо, щоб забезпечити автономним живленням одну звичайну оселю.

Два стандартних акумулятори 190 АГ, що на них через блок управління і перетворення постійно працює вітрогенератор, нагромаджують близько 4 кВт.год електроенергії. Удень, коли мешканці на роботі, живлення подається на потреби обійстя і господарчого двору (водогінний насос, електроінструмент, мала механізація переробки продуктів тощо).

Практика використання ВЕУ-075 засвідчує, що навіть у разі повної відсутності вітру нагромадженої в

акумуляторах електроенергії вистачає майже на 6 годин одночасної роботи телевізора (200 Вт), комп'ютера (170 Вт) і освітлення (250 Вт).

Блок управління і перетворення реєструє, контролює, відстежує і відображає на спеціальному табло сім робочих параметрів установки, у тому числі: піктограму вітряка, швидкість обертання якого залежить від його динамічної потужності.

Фірма "Аванте" представила на ярмарку гібридну

силь сумного досвіду."

Синхронний тихохідний генератор власної розробки фірми "Аванте" має збудження від постійних магнітів, тому система не має редуктора, а отже й втрат на механічних передачах; генератор також не має колектора і щіток, а отже й не треба надто опікуватися його технічним обслуговуванням. Усі вузли установки серійно виготовляються на підприємствах Києва і Харкова.

До речі, іспанське слово *аванте* означає *вперед*.

MADE IN UKRAINE

Фото О. Кутлякметова

вітро-сонячну систему, тобто блок сонячних батарей, вбудованих у вітроенергетичну установку. Таким чином, на 30-40 % підвищується продуктивність вітроенергетичного джерела. Загальна вартість цього практичного дива незалежності "під ключ" (без сонячних батарей) становить 9500 грн.

Юрій Фаворський, заступник директора ПП "Аванте":

"Наш досвід встановлення ВЕУ-075 на фермах, у приватних готелях, на садибах і зрошувальних станціях свідчить, що приватний попит на автономні екологічні енергоджерела прогресивно зростає."

На жаль, поки що не бачимо належної зацікавленості з боку держави, народ якої вже постраждав від "мирного" атома і має до-

приємно усвідомлювати, що ці українські хлопці явно працюють на випередження.

МОТОРИНО З ДНІПРОПЕТРОВСЬКА

Motorino (двигунець) — так ніжно називають в Італії всюдисущий двоколісний засіб пересування, який нині там має мало не кожний студент і який ще тридцять років тому був досить популярним на наших дорогах під англійською назвою моторолер.

Дніпропетровський агрегатний завод упродовж 75 років виготовляє вузли для літаків, гідравлічну апаратуру для шахт і товари широкого вжитку. Серед останніх — відомі пілососи "Ракета", найновіші модифікації яких також було представлено на ярмарку.

Фото О. Кутлякметова

Серед багатьох цікавинок, представлених на Сорочинському ярмарку, чи не найбільше враження на відвідувачів справили екологічно чисті енергетичні установки з Києва і двоколісні шедеври з Дніпропетровська.

Проте чи не найбільший ажіотаж викликали дев'ять моделей двигунів-моторолерів та чотири моделі сучасних мотоциклів. До цих експонатів часом важко було доштовхатися — натовп щільно оточував вироби, а ті, хто стояв ближче, обмалювали моторовироби, заглядали з усіх боків, сідали на них, не могли відірватися од предмету своєї величезної зацікавленості.

Звичайно, найбільший захват серед мотоциклів викликав ексклюзивний, обнікельований скрізь, де тільки це було можливо, потужний RF 250-C із зазначеною ціною 14720 грн. Але й скромний RF 125-D, що пропонувався за 6198 грн., також не скаржився на брак зацікавлених.

Але безперечними "зірками", що перебували в центрі уваги натовпу, були моторолери, серед яких особли-

ЗНАЙ НАШИХ!

во імпульсанти й переконливо експонувалися своєю довершеністю найдорожчий RF 150S-11 за якихось 8340 грн. Проте й найдешевший RF 50S-19 ціною 3795 грн. постійно перебував в оточенні зацікавлених дівчат і жінок, очевидно, через якусь особливу витонченість його форм.

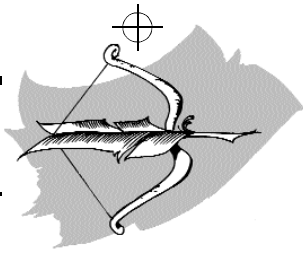
Крім сучасного зовнішнього оформлення (що дійсно приємно вирізняло вироби цього підприємства), відвідувачів заохочувала інформація про сам завод, його організаційну та технологічну структуру.

Адже ясно, що підприємство, яке для більш ніж 60 моделей бойових і цивільних літаків виготовляє гідросистеми, за допомогою яких змінюється аеродинаміка крила під час злету, польоту і посадки, випускаються шасі, відкриваються люки, подається паливо до двигунів тощо — таке підприємство володіє найсучаснішою технологією і засобами контролю, котрі забезпечують високу точність і стабільність роботи агрегатів.

Три потужні виробництва цього підприємства — агрегатів високого тиску і гідроапаратури; відцентрових насосів широкого гами; електродвигунів і товарів ширьжитку — є найбільшою гарантією надійності його виробів.

І хоча на всі 13 запропонованих моделей мототранспорту завод дає гарантію на 1 рік або на 6000 кілометрів пробігу, практично, як вважають фахівці, можна бути спокійним за перші п'ять років експлуатації моторино. Агрегати, які виготовлено за авіаційними технологіями, з великим запасом надійності служать на землі.

Євген ГОЛИБАРД

Головне — зірватися з якоря. Валізи, візи, копійку в кишеню — і в дорогу. Латвійські друзі запрошують. Заколисуюча морзянка сталевих коліс, акварелі за вікном... Хвацькі стражі кордонів Білої Руси по-діловому дефілюють вагонами, розштурхують сонних пасажирів. Репліка транзитного бувальця: "Будуть винохувати з вівчарками". "Рексів" не було. Висадили якихось "ліц туркменської національності", перевірили документи, вимацали простирадла. Якесь зелене дівча не витримало, розсміялось. Війнуло совковим абсурдом: заспані дядьки у "сімейних" трусах, начальственне "хакі", рація витріскує щось на кшталт: "ромашка, ромашка, я пес-тік, прийом..."

Мінськ. Межчасся у павутині колій. У потязі не висидиш: пообіддя, задуха. Архітектурний сумбур вокзалу. Четверть доби у лукашенківській вотчині. Прикупити "зайчиків" — і гайда в місто. Шість годин для пильного ока — не так уже й мало. Сірі вулиці, сірі люди. "Волги", "москвичі" вряди-годи тривожать спокій широченного проспекту. Кірова, Маркса, Ульянівська. Радянська консерва... Геній "бацькі" зупинив-таки час. Кави! Чорної, з коньяком. Без алкоголю не вижити... "Санперсональна спина" жене пиліюгу вчорашніми котлетами, вимацує простір для грядущого вечірнього свинства. Сервіс доби змразматілого генсека. Вираз облич той самий. "Вам чево, "Аіст" ілі "Глорію"?... "Глорія" вдвічі дорожча від нашої "Десни". Коньяк для загартованої божми. Магазин одягу лякає вивіскою "Просто джинси", голий рекламний щит з написом: "тут могла бути ваша реклама" стимулює з'яву паралельної фрази "тут могла бути вільна держава"... У "Трактир на Маркса" не пішли. "Маркс" для "крутих". Дорогий. Дерев'яні "лацкани" фасаду, масивні, з металевими блямбами двері. Прилизані дівчатка в уніформі гонорово вичепурюють столики під "кока-кольними" парасольками. "Крутим задницям" має бути комфортно на пластмасових сідалах...

По горло ситі "нестерпною легкістю буття", вертаємо на вокзал. У голові хрипить вінілова платівка "ліца стьорти, краскі тускли...". "Марш слов'янки" запопадливо салютує потягу "Мінськ-Москва". Хтось шмаркнув носом, витер ностальгійну слюзу: "Такую страну разбазарілі...". Глибинною рибкою сплигло лукашенківське: "Беларуский народ будет жить плохо, но недолго..."

Черговий паспортний контроль. Латвійські прикордонники діють швидко, без чуттєвих переміщень жмаканих матраців. Рига. Тридцять за Цельсієм. Зурстрів спецкор газети "Дієна" Атис Клімовіч. Коротке узгодження планів, сумки на плечі — і до господи пана жур-

бом, Музей автомобілів, будинок Чорноголових (середньовічна масонська ложа), вузькі бруковані вулички, дворики, арки. Фрагментами схоже на Прагу, про котру мій колега свого часу казав: там було так багато історії, що я втратив до неї інтерес. Снобізм, не позбавлений здорового глузду і ширості. Від історії, котрої в Ризі не менше, справді можна втомитися. Особливо після тридцятигодинного перебування у замкнутому просторі потягу.

Пива! Ось чого прагне душа, "змордована" раритетами. Клімовіч запрошує в "Рунціс" (кіт). "А як латвійською пес?", — ніяк не вгамується спраглий до "поліглотства" колега. Йому відповідають: "Сунс". Про що можна говорити за гальбою Терветського? Мури середньовіччя, синява над головою. Похвалитися "Оболонню" чи що? "Рунціс, сунс, лабдієнс", — тихо мурмоче колега... І раптом перескакує на балто-чорноморський проект Пилипа Орлика та програму для Прибалтики Білорусь... "Вам потрібен демографічний вибух. Ще два-три мільйони "вір-

под завчасно прикуплену "Оболонь". "Саме тут латвійська жінка упродовж віків стояла на березі, прозираючи горизонт. Чи то чайка генген, чи коханий із щойно вловленою рибкою...", — витворює "пантоміму" Клімовіч. Мимоволі перекреслюєш усі оті ксенофобні побрехеньки про "гарячих балтійських парней". У чому не запідозриш латишів, так це в інфантильній пасивності та відсутності гумору. Своім колегам Атис пояснює: "Друзі з України гарантують нам приріст населення..."

Камінь, дерево, суворе північне море, перманентні війни — усе це вплинуло на формування ментального кореня. Стримані, ледь не "речитативні" "па" народних танців, скупа міміка облич, самоіронія та невибуховість емоцій... Інстинкт самозбереження малочисельного народу. Розсудлива економія сил.

Курортна Юрмала чимось подібна до нашої Яремчі. Двоповерхові дерев'яні та кам'яні будинки центральної вулиці. Акуратна, пешена, іграшкова. Кав'ярні та бари не для місцевих. Їм ніколи. Російсько-

ле, Огре...

Містечко Кандіга. Така собі цукерочка шоколадна з вишневим лікером. Заквітчане, розцяцьковане вазончиками. Поруч готичні шпилі костюлів, лютеранські храми. Кав'ярні з масивними дубовими столами. Внизу — природне чудо: ріка з невеличкою "Ніагарою". Естетика "мінімалізму". Такою є Латвія. Цілісна і цілюща. Якраз для "жовчички", нервово виснажених пань або для "спрацьованих" геніїв. Країна затишна, спокійна, іронічна. Довідник, скомпільований місцевим стилістом, попереджає про п'яних трактористів на сільських дорогах. Особливо у серпні. Будьте пильні, панове туристи, — це вам не Росія з її одвічною мрією про німецький порядок та тверезий спосіб життя.

Латвія нагадує невідшліфований бурштин, обрамлений чистим сріблом. Село там схоже на місто, а місто на село. Плюс майже незаймана дикість природи. Автомобільне шосе за простою перебігає зазвичай або ж фазан. Лелек — індикатор чистоти — наче голубів. Навіть чорний бусол вже не є чимось

НЕВІДШЛІФОВАНИЙ БУРШТИН, ОБРАМЛЕНИЙ ЧИСТИМ СРІБЛОМ...

наліста. Двоповерховий будинок старої закваски. Будували до окупації. Радянська влада вигнала власників. Теперішня, національна — повернула. Атис із дружиною Інессе орендують квартиру на другому поверсі. Право безтермінової оренди домовласник оцінив у п'ять тисяч доларів із подальшою сплатою комунальних послуг та щомісячної квартплати. "Знехтувати угодою, себто відмовити в праві на оренду, через суд теоретично можливо. Але тільки теоретично...". Три просторі кімнати, веранда, дерев'яні сходи, високі стелі, на кухні — камін. Комфортно, затишно, стильно. Без міщанських "заморочок" з фаянсовими кицьками на креденсах та попілничками, з репродукціями Леонардо да Вінчі.

Ланч, кава, перша вилазка в місто. Лабдієнс, Ріго! Атис Клімовіч — спец по гарячих точках (Балкани, Кавказ, Афганістан...), виявився ще й непоганим гідом. Про стару Ригу розповідає з любов'ю і гордістю. Його "Нікон" фіксує для нас монумент "Свободи". "Пам'ятник збудували у 1936, за чотири роки до радянської окупації. Влада не посміла зачепити, але брала на зуб кожного, хто підходив до нього", — розповідає Клімовіч. Спілкуємося російською. Латиська, або ж романська, далека від досконалості. На жаль...

У Латвії всі дороги ведуть до Риги. За прибалтійськими мірками — здоровецький мегаполіс. Вісімсот років од народження, вісімсот тисяч мешканців. Решта так званих "великих" міст ледь сягає за п'ятьдесят тисяч. Місто-порт. З одного боку ріка Даугава, з іншого — Ризька затока. Туристичні довідники називають шість обов'язкових раритетів. Перш за все, старе місто зі знаменитим Домським собором, храмами св. Петра, св. Якова, св. Іоанна XIII століття. Вулиця Альберта, цілі квартали з їх неповторним модерном або "югендстилем". Етнографічний музей під відкритим не-

бом, і ви — непереможні... На запитання Клімовіча, як він собі уявляє отой "вибух", колега між ковтоками іронічно "гмикнув". Мовляв, ото ще складнощі...

Увечері — Юрмала. До знаменитого узбережжя хвилин двадцять автомобільним шосе. Тридцять кілометрів золотої лінії пляжів, дюн та соснових лісів. Ризька затока — холодна. Температура води залежить від напрямку вітру. Нині — плюс десять. Віддає в зашпори і крутить суглоби. Безлюддя. Гаряче сонце западає в обрій, малює хрестоматію (а ля Айвазовський) доріжку. Кладе "Нікон", копчений вугор ідеально лягає

го туриста значно менше, ніж за "совка". Візові клопоти та напружене "обустройство отечества" пригальмували відпочинковий шал. Вілла посла "несоб'ятної родини", тим не менше, нагадує резиденцію азійського набоба. Насправді це один лубок у стилі Потьомкінських "деревень". Макіяжний стиль...

Цікавим є досвід знайомства з "немегаполісною" частиною Латвії. Обліплена гронами міст і містечок, змійками глянцевого шосе та запліжених сільських шляхів, вона витворює цікавий організм. Цілісний. Не урбаністичний, але й не рустикальний. Юркальне, Добе-

винятковим. Спокійно розгулює полями на пару з білим. Любителів екстремальних забав та екзотики пралісів може вхопити кілька нудьги. Аяке, біла безлюдного, далекого від туристичних маршрутів, озера — пристойний клюзет, ліхтарі, кав'ярня зі справжньою, майже львівською кавою. Цивілізована дика природа... Розчулює. Провокує відчуття несправжності, іграшковості, повернення у дитинство.

Вертаючи в Україну, намацала в собі певну запрограмованість. Повернутись, обов'язково повернутись. Звідки це відчуття дому? Може, навідивачив хто?

Сомнамбулічно заходжу в Інтернет. Шукаю Латвію. Пошуковик випльовує з "павутини" купу всячини. Від схематичного краєзнавства до вартості візових послуг, цін у готелях, барах, на базарах. Усе що загодно, за винятком, хіба що, пікантного ювілею у місті Огре. За червоної окупації, до століття Леніна, місцева влада відчеканила значок: суворий профіль вождя підкреслений невинним вензелем: Огре, що в перекладі означає монстр-людоджер. Нині знак цей став колекційною рідкістю, як, зрештою, і сама радянщина.

Уляна ГЛІБЧУК

На світлинах Amica Клімовіча: монумент Свободи та пам'ятник Роланду навпроти будинку Чор-

«ОКЕАН МРІЙ» ДЛЯ МОЛОДИХ І КМІТЛИВИХ

На фото — одна з найпопулярніших співачок. Впізнаєте?..

Вихід № 6–7 музичної газети «Океан мрій», присвячений прихильникам української естради, став щасливим для групи «Таліта Кум» та її солістки Юлії Міщенко, яка вважає, що «людина не може жити без мрій...» Саме в цьому номері видання в інтерв'ю із зіркою можна де-

тально дізнатися про всі подробиці життя-буття однієї з, на сьогодні, культових українських груп, яку мали нагоду зустріти і розпитати журналістки Олена Багрянцева, Марта Макушенко та Тетяна Чиж. А в наступних номерах обіцяють надрукувати роздуми Юлії Міщенко про ук-

раїнський і світовий фемінізм та наш національний комплекс меншовартості. Отже, «Океан мрій» інтригує і стимулює до подальшої уваги свого потенційного читача. А стимул уже закладено у попередніх випусках газети, бо таки ж вона є і цікавою, і професійною, думаю, що серед молоді — і популярною.

Звичайно, серед молодих, що люблять українську естраду, знають та цікавляться музичним життям у всіх аспектах і проявах та захоплюються музикою взагалі. Є в номері інформація всіх жанрів — інтерв'ю (як правило, ексклюзивні), аналітичні статті чи розвідки («Готи-ка або темна музика України») на теми ексклюзивні, тобто досі не порушені в українських мас-медіа, інформаційні і навіть філософські повідомлення та роздуми, професійні рекламні іміджеві статті, що навіюють смак бажання побувати чи не бути у тих чи інших розважальних закладах. «Сторінка фана» сімома порадами виховує фанатів, окультурює це реально існуюче і, як правило, розхристане середовище. Побувавши у «Куточку розваг» (остання сторінка видання), я трохи засмутилася, бо на добру половину цікавих музичних запитань для кмітливих та ерудованих відповіді, чесно кажучи, не знаю. Але поліпшив мій настрій карикатурний шарж та фото у підрубриці «пофантазуй» із філософським підтекстом, який може зрозуміти лише той, хто професійно працює у нашому шоу-бізнесі: «Який там біс? Давай піар!»

І завершу я свій експурс у

світ «Океану мрій» словами класика, які стали мені відомими завдяки саме цій молодіжній газеті: в житті, як правило, більше інших досягає успіху той, хто володіє повнішою інформацією, — сказав чи написав Б. Дізраелі.

Думаю, що журналісти та

НОВЕ ВИДАННЯ

видавці газети «Океан мрій» мають усі шанси досягти значних успіхів у своїй справі.

Музичний оглядач

● Леся САМІЙЛЕНКО

Куди поділась Катя Чілі?

Він не вважає себе кимось на кшталт дволикого Януса, навпаки — впевнений, що це цілком природно: готуватися прийняти духовне звання і грати рок на бас-гітарі. Перше — вдень, під час занять у Вищому духовно-катехітичному училищі, друге — у вільний від навчання час. Майбутнього дяка і рокера по життю звети Михайло Гур'єв, він живе у провінційному містечку Чортків Тернопільської області.

РОК-ЗІРКА РАЙОННОГО РОЗЛИВУ

Райцентр теж може бути центром рок-культури. Місцева тусовка не розмінюється на різні одноденні течії, як-от джангл чи індастріалз, надаючи перевагу класиці — старий-добрий хард і рок-ен-рол. Плюс певні вкраплення неповторного західноукраїнського фольку. Решта все, як у людей: свого часу рокери билися з «клятими реперами», бритоголовими та іншими невідомими елементами, які гамселять музикантів просто так — щоб довге волосся не носили. Групові з'ясування стосунків, які зазвичай закінчувалися кількома розбитими носами, зубами на асфальті, на щастя, вже кілька років не практикуються. Мабуть, представники молодіжних культур стали цивілізованішими.

А в ті часи, коли Мишко Гур'єв, він же Міхал, він же Дяк, збирав свій гурт «Фата-Моргана» — років п'ять тому — по-іншому було. «Патлатих», себто рокерів, навіть міліціонери вважали за потрібне образити — бо надто вже ці хлопці відрізнялися од традиційно причесаної публіки.

Приблизно у ті самі часи вчорашній петеушник став першокурсником духовно-катехітичного училища. Колеги по «Фата-Моргани» разом із фанатами, що на той час уже з'явилися, нічого не могли второпати — чому це Міхал в дяки подався? І тільки втаємничені знали, що «в Гур'єва це серйозно». Бодай тому, що підлітком був помічником священика в місцевому римо-католицькому костелі, далі — солістом його хору. У храмі свої довгі чорні кучері Міхал зачісував у

скромний хвіст — становище зобов'язувало.

Після репетицій хору починалися рокерські — хлопці старанно молотили по ударних на радість собі і сусідам. Ті не цінували свого щастя і періодично нарікали, що надто голосно, мовляв. Ніби рок тихим буває... На останнє кишенькове «бабло» — гроші (сленг) — *ред.*, — що залишилося від купівлі уживаних інструментів, Міхал з друзями орендували приміщення на околиці міста — спеціально для музикування.

Далі був успіх у межах району — «Фата-Моргана» перемагала на місцевих фестивалях, давала сольники на одному з найгоноровіших майданчиків Чорткова — в клубі залізничників, гастролювала по району. Цілком серйозний гастрольний тур — хлопці клеїли афіші, публіка — від 10 до 50 — платила гро-

рок? На Заході у цьому жанрі створено цілу індустрію, а в нас про комерційний успіх такого напрямку говорити не доводиться. Та й взагалі про те, що рок дає прибуток. Ми більше для душі граємо.

— *Зараз почнеться лірика.*

— Не почнеться, уся лірика — на сцені, багатом, до речі, подобається.

— *Надто дівчатам, яким присвячено пісню «Моя ти сіра та мінлива».*

— Не дівчатам, а одній дівчині, Олені, з якою ми вінчалися минулого року і тепер чекаємо першої дитини.

— *Сім'ю на гонорари від концертів утримуєш?*

— З музикою довелося тимчасово «зав'язати» — сама розумієш, що таке маленька дитина

ДЯК, ВІН ЖЕ РОКЕР

ші за квитки, дарувала музикантам квіти і кричала «біс!». Особливо вдячним був сільський слухач — після концерту артистам навіть приносили макітри з варениками. Що дало привід одному місцевому виданню написати: «Фаті-Моргани» платять гонорар харчами». Хлопці тоді на пресу образилися: ми ж цілком серйозно працюємо.

ПОШЛИ РОКЕРА БОГУ МОЛИТИСЯ...

Але це ще не привід, аби взагалі відмовлятися од спілкування з журналістом. Доказом чого є ця розмова з рокером-дяком.

— *Мишко, викладачі в училищі знають про твоє захоплення роком?*

— Декотрі знають, декотрі — ні. У будь-якому випадку одне другому не заважає.

— *Нічого собі не заважає — пам'ятаю, хтось з вищого духовенства якось назвав рок «сатанинською музикою».*

— Цікаво, чи чув він про християнський

і чекання на неї. А родину прогнати можу не за рахунок мистецтва, займаюся приватним підприємством.

— *Усе ж таки — що приводить релігійну людину у рок-музику?*

— Мабуть, інакше було неможливо — це й привело. Взагалі-то, жахливий стереотип, що рок і віра в Бога — взаємовиключні поняття. Чомусь ні в кого не викликає подиву віруючий художник чи скульптор, а рокерам, виходить, не можна? Я виховувався у сім'ї, яка щонеділі відвідувала службу Богу — бо такі традиції і потреба. Музикою захоплювався з дитинства — спочатку до музичної школи ходив, екстерном перестрибнув з першого класу до третього, потім, щоправда, школу покинув. Дуже заповажав групу «Кіно» і Джиммі Хендрікса. Років у 16 мені купили справжню гітару, професійну. Тоді все й почалося — ми з друзями грали по весіллях і ресторанах. Між іншим, непогана професійна школа.

— *Як ти потрапив до духовно-катехі-*

ПЕРСОНАЛІЇ

тичного училища?

— У середній школі я відверто нудьгував. Як і в ПТУ потім — віддали мене вчитися на кухаря, аби вчився. Професія потрібна, та не моя. Я співати і грати люблю. В училищі це теж люблять, до того ж голос там ставлять — дай Боже. На сцені це теж придалося.

Звісно, можна надутися власним снобізмом і зневажливо говорити — мовляв, який там у вас рок у місті з 40 000 населення — суцільна самодіяльність. То й на здоров'я. Але за «фата-морганістів» можу поручитися — ці люди знають, що таке професійна музика. Ми навіть альбом записали — в домашніх умовах, але ж треба з чогось починати. Так, інструменти у нас не «ямахівські» і навіть не «роландовські», але достатньо якісні. І звук пристойний — струни для моєї бас-гітари мені аж з Нью-Йорка на замовлення привозили.

— *Переконав. Що будеш далі робити — все життя розриватися між рокерською тусовкою і служінням Богу?*

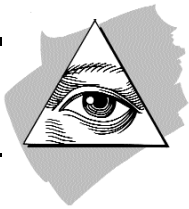
— Що буде далі, тільки Бог і знає. А служити йому можна і на рок-майданчику — чому б і ні? У наших композиціях, хоч і важкуватих, немає нічого, що ображало б християнську мораль.

Утаємничені кажуть, що Міхал має заповітну мрію — зіграти сольний концерт на руїнах середньовічного замку в Чорткові. І щоб навколо було темно, освітлення — тільки факели, а публіки — бодай кілька сотень. Чомусь здається, що ця мрія колись та збудеться — Бог допомагає романтикам.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

P.S. Недавно Михайло Гур'єв став батьком сина Валентина Вітаємо!

●

МАКРОЕКОНОМІКА

Ім'я Гжеґожа Колодка добре відоме в Україні багатьом людям бізнесу, політики, фінансів, промисловості. Саме він очолює управління польською економікою наприкінці 90-х років, заступивши Л. Бальцеровича на посту віце-прем'єра після завершення "шокової терапії". Він є автором відомої програми "Польща-2000", дотримується засад відкритої політики і прозорості у діях керівного бомонду держави, впродовж тривалого часу від сторінки у впливовому тижневику "Політика".

Спокійно сприймає публічне обговорення подробиць його особистого життя, часто фотографується з улюбленою собакою. До Києва приїздив з офіційним візитом чотири роки тому. Після чергової зміни складу уряду викладав, читав лекції у найпрестижніших університетах світу, видав кілька книжок.

До нинішнього складу уряду соціалістів він запрошений під чітке завдання: активізувати темпи розвитку польської економіки, найбільш небезпечним показником якої нині є тривале, майже 18-відсоткове безробіття, що в деяких регіонах доходило до 26–28 %. А з такою характеристикою марно сподіватися на входження до об'єднаної Європи.

Лешек Міллер, голова Ради Міністрів: "Багато гарних і розумних порад Г. Колодка виголошував і писав, як публіцист, на словах. Нині побачимо, що він вчинить на ділі." Ім'я Колодка ЗМІ щоденно "жували" впродовж наступних двох тижнів...

Так детально розповідаю про нинішнього головного фінансиста сусідньої країни не тільки тому, що мав можливість безпосередньо розмовляти з ним, обмінятися думками і зрозуміти його ідеї економічного розвитку, які є актуальними й для України, а щоб проілюструвати стан польського суспільства, яке постійно слідкує за подіями і сповнене рішучості належним чином відреагувати на найменші зміни політичної, господарчої, інформаційної тощо ситуації в країні. У будь-який момент.

Бо саме в цій готовності кожного громадянина відреагувати на кожний суспільно значимий факт виявляється знаменитий польський патріотизм. Зрештою, як спостерігаємо від 1980 року, влада у Польщі змінювалася, інколи навіть радикально (наприклад, запровадження військового стану), формувалися різні коаліційні (і не дуже) уряди, відбувалися подекуди й трагічні події, проте, кінець кінцем, влада завжди була вимушена рахуватися з народом, який у потрібний момент здатен згуртуватися і поставити вічні цінності понад будь-якими кон'юнктурними оцінками чиновників.

Кожне суспільство є неоднорідним, з різним ступенем розуміння нюансів ситуації, а тому цілком логічно, що призначення відомого професора на посаду міністра фінансів викликало розмаїття реакцій. У четвер і п'ятницю курс злотого до долара США був 4,11, а до євро — 4,01. А вже в суботу, коли стало відомо про призначення, злотий покотився вниз, сягнувши у вівторок 4,23 до долара і 4,18 до євро, стабілізувавшись на кінець тижня на 4,17 щодо долара. Цей стрибок зафіксував не тільки певну недовіру до нового міністра, а й унаочнив факт

ДИВЛЯЧИСЬ НА КИЇВ

До готелю "Краков'як" Педагогічної Академії приїхав у неділю. Увімкнув приймач, встановлений біля ліжка. Серед численних повідомлень про погоду (якраз від наступного вівторка очікувалася спека і про це кількаразово попереджувалося з подробицями) і ситуації на дорогах, переповнених автомобілями (народ повертався з традиційних уїкендових подорожей), домінувало головне — позавчорашнє призначення Гжеґожа Колодка віце-прем'єром і міністром фінансів Республіки Польської.

МІКРОЕКОНОМІКА

ринковості суспільства, його високої громадянської свідомості.

Похвалюся: я виграв на сумнівах частини поляків, оскільки саме у вівторок пішов до обмінного пункту. А вже наступного дня паніка припинилася. Але лише в банках, а не в пресі. Бо тижневик "Впрост" не приховував сарказму, виносячи на першу шпальту: "Скільки нам коштував тиждень з Колодком". Інвестори частково згорнули капітали, а закордонний борг Польщі зріс протягом 10 днів на 1,5 млрд. доларів США.

Не оптимістичніша була й "Політика", яка назвала свого знаменитого автора "тигром глобалізації", пообіцявши подальше зростання цін і зниження валютного курсу.

Тим часом, проф. А. Чижевський з Економічної Академії у Познані принагідно зазначив, що девальвація злотого вже стоїть на порядку денному польського реформування. Про що у ті дні широко розводився народ у трамваях, наразі переповідати не буду, але то були дуже цікаві лекції.

Рівень життя у Польщі — це як стрибки у висоту — залежить також від того, на яку висоту поставити собі планку, хоча й не кожен планку вдається потім перескочити з першої спроби.

Загалом, рівень життя у Польщі, порівняно з Україною, є суттєво вищим. Це — загалом. А далі починаються подробиці. Голові Національного банку Польщі нараховують щомісячно 44,5 тисячі злотих зарплати. Збігнев Бонек — тренер збірної з футболу — має 50 тис. злотих. А пані Кристина Курек з Дзєціно-ва біля Варшави стоїть обабіч шосе і продає огірки та помідори. "Вчора заробила 20 зл., тоді як лише на ліки щомісяця витрачаю 350 зл.", — каже пані Кристина.

Уздовж багатьох автомобільних шляхів у Польщі стоять продавці. Крім "придорожніх пані", котрі інколи досить жалісно-агресивно пропонують своє тіло, на узбіччях бачимо дітей, підлітків, людей похилого віку і цілком здорових молодих людей. Безробітні з міст,

селяни з найближчих селищ продають ягоди, копчену рибу, кустарні вироби, сувеніри. Поліція їх не чіпає, розуміє ситуацію.

25-річна Ева, як інвалід, отримує на місяць 420 зл. Це єдине постійне фінансове джерело родини, в якій безробітний Антек від початку року вже втратив і допомогу з безробіття. Семирічний син крутиться неподалік. Протягом дня вони продають урздріб овочі і фрукти, куплені о 6 годині ранку на оптовому ринку. Черешні і помідори продають до 5 зл. за кілограм. Багато не заробиш. Невеликий кошик грибів можна продати за 15–20 зл., літровий слоїк меду — за 30 зл., плетений кошик з лози — до 50 зл. На продажу кавунів можна заробити до 30 зл. за день.

Кваліфікований водій автобуса в місті щомісячно заробляє "чистими" близько 1800 зл., на міжміських маршрутах — до 2300 зл. Коли людина має роботу, особливих проблем не виникає, бо заробітна плата, загалом, досить пристойна. Трагедія починається після втрати робо-

ПО-СУСІДСЬКИ

ти і джерела утримання. Хоча й тут усе відносне — як для кого.

Ранкові мандрівки краківських бомжів від смітника до смітника — таке саме типове явище, як у Києві. І вигляд у них такий самий, і інтереси. Проте поляків серед них — поодинокі випадки; контингент цей — переважно, як тут кажуть, — "зі сходу". І навряд чи їх обходить той факт, що рік навчання у Вищій школі психології коштує 7000 зл. Зрештою, бомжі — це польський виняток, який підкреслює правило: за будь-яких обставин зберігати *szacunek* (шанобливе ставлення) до себе, до інших, до власного обов'язку.

"Батьківщина — це великий обов'язок", — ці слова геніального поета Ципріяна Норвіда поляки приймають до свого серця і розуму ще в дитинстві. 600–650 заяв претендентів щорічно на 120 місць факультету польської філології в Краківській Педагогічній Академії — це свідчення патріотизму і високої свідомості випускників шкіл.

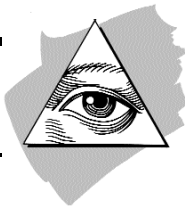
Проте науковий консультант моєї дипломної роботи, проф. Галина Бурштинська коментує цей факт не так захоплено, а скоріше співчутливо: "Вони ризикують збільшити чисельність безробітних. Багато хто з них потім виїжджає до США, Вели-

7 липня. Закінчення підцокольної фундаментної основи з литого бетону

16 липня. Закінчення основи цокольного поверху з литого бетону

ІЗ КРАКОВА

кої Британії, Греції. Наглядають за дітьми в родині, збирають полуниці на плантаціях, терплять приниження...”

Більшість студентів платять за навчання. Але навіть ті, кому вдається уникнути цього, мусять десь підробляти. Студентка, яка контролює клієнтів у супермаркеті, отримує 700 зл. на місяць. Хлопці підпрацюють, наприклад, на митті вікон, у трамвайному парку на нічних змінах. Гербертові Кулею пощастило влаштуватися кельнером: 14 годин щодня, 1600 зл. “брудними” щомісячно — це унікально щасливий випадок.

Безробіття сприяє збільшенню злочинів, самовбивств, криміналізує молодь. Конкретний будинок (не називаю адреси): 10 квартир; з них тільки в двох родині мають постійну роботу 4 особи — дружина пенсіонера (пенсія — 400 зл., тобто 100 доларів США), яка працює на двох роботах прибиральницею, викладач університету, кухарка в приватному кафе і водій автобуса. Кухарка, викладач і водій їздять на роботу власними автомобілями.

“Людина, що вийшла з біди, є мудрішою”, — не раз чув цю сентенцію, яку повторюють як прислів’я. Багато хто вже небезпечно засидівся в біді, але — читаємо в газеті — є й такі, котрі заробляють до кількох мільярдів на рік і спокійно подають це в декларації про доходи.

Поляки шанують солідну роботу і сумлінних працівників, співчуття і практичною допомогою оточують нездолених, але з презирством ставляться до проявів безкультур’я. Конкретний росіянин з коханкою, який на два тижні приїхав до Закопаного в готель за 800 доларів на добу і кидав грошима в найдорожчих ресторанах, замовляючи страви і вина не за смаком (бо не зміг прочитати жодної назви страв у меню на жодній із трьох мов), а за найбільшими цифрами вартості, викликав лише відразу. “Barbarzyński” (варвар), — констатували місцеві. “Барбажиньца!” — винесли вердикт на адресу дружини російського дипломата, яка примусила покоївку (студентку з місцевих) чистити матрац зубною щіткою.

СОЛІДНА РОБОТА

З четвертого поверху готелю добре видно огорожену металевими щитами блакитного кольору будівельну площу, а точніше — котлован із прилеглими з трьох боків виробничими допоміжними майданчиками. Не без приємності інколи спостерігав за будівельним спектаклем на цій “відкритій сцені”: фірма “Хемобудова-Кракув С. А.” зводить Т-подібний семиповерховий студентський готель на 222 двоосібних номери, з підключенням Інтернету до кожного, з двома басейнами і спортзалом. Тривалість робіт — не більше 18 місяців (від підготовки території під будівництво до вселення мешканців).

Найперше вражає чистота, порядок і спокійний, безперервний ритм ведення робіт. Голої землі майже не видно; замість стін котлован має похилі відкоси, всуціль укриті поліетиленом

Ришард Хура — сучасний менеджер будівництва

вою плівкою. Жодної куряви.

Рівно о 7 годині ранку на майданчику з’являється перша бригада — 14 опалубників-бетонників у блакитних шоломах на чолі з майстром-інженером у білому шоломі. На всіх — однакові зелені строкаті сорочки і сині роби на підтяжках. На поясах — інструмент у спеціальних сумках і чохлах.

Крім двох робітників, котрі залишилися й уважно слухають інженера, який щось їм пояснює на кресленнях, усі інші зійшли по сходах у котлован, де вже введено потужний бетонний каркас фундаменту, і кожен почав одразу щось вибивати, відкручувати, чіпляти, відводити тощо на своєму робочому місці. Жодних розмов. Неначе в монастирі. Судячи з усього, працю організовано так, щоб кожен був максимально незалежним від інших.

Якраз знімають мобільну опалубку з колон та несучих ребер фундаменту і переносять її на нові місця, де вже встановлено арматуру. Ніхто не стоїть, нікого не чекають, монтують опалубку під бетоннування.

Через годину на майданчик обіч котлована в’їжджає машина для бетонування, а за нею — перший бетоновоз. Машина розкриває свій шарнірний “хобот” на довжину до 25 метрів і, немов пасту, виштовхує бетон з бетоновоза просто у місце бетонування з точністю до 10 сантиметрів. Оператор машини має на поясі переносний пульт дистанційного управління і керує процесом безпосередньо з місця укладання бетону. Жодних лопат. На руках у всіх — рукавиці. Двоє пневмовібраторами ущільнюють бетон у зоні укладання. Високий темп і чіткість виконання робіт.

До речі, всі бетоновози обладнані радіозв’язком і вони, з точністю до хвилини, змінюються на виробничій позиції.

Підйомно-транспортні операції на будові виконуються встановленим в одному місці повноповоротним консольним краном з рухомою кареткою на стрілі. Значна частина заготовлених, складальних і зварювальних робіт виконується на борту котлована.

Опівдні з’являється бригада арматурників у червоних шоломах і починає монтувати (в’язати) металеву основу торцевих стін цокольної частини будинку. Із жовтим шоломом на голові

займає своє місце для спостереження інженер з екології і техніки безпеки. Майже постійно спостерігає за ходом робіт інженер-технолог.

Розповідає керівник будівництва пан Ришард Хура:

“У Польщі не дадуть поспати на роботі. Треба працювати. За цим стежать мої інженери. Ми дуже шануємо наших робітників, але також вимагаємо шанобливого ставлення до праці. Наші робітники безплатно отримують усе необхідне, згідно зі стандартами Європейської Унії: одяг, взуття, їжу, засоби захисту тощо. Ніколи не буває затримки зарплати.

Нещодавно нашу фірму і нашу роботу перевіряла комісія з Брюсселя. Залишилися задоволеними. Нічого дивного, адже польські нормативи жорсткіші від тих, що зобов’язують у країнах спільноти. Крім того, маємо всі необхідні сертифікати і повну відповідність з характеристиками ISO.

Ви питаєте: чи останніми роками, у ринкових умовах, змінилося ставлення до робітників? Зараз — вимоги чисто професійні. Але фактор безробіття дисциплінує також. Колись ми так піклувалися про робітника, так запобігали перед ним, що він нерідко лише вимагав. Зараз — епоха партнерства і чітких обов’язків.”

Пан Хура тривалий час працював у Німеччині і багато взяв з їхнього досвіду. У розпорядженні пана Ришарда — всі необхідні машини й устаткування. У разі необхідності залучає також відповідні спеціалізовані фірми. Від імені акціонерного товариства він сам по-хазяйськи розпоряджається грошима. Наприклад, бетон постачає фірма, яка виграла оголошений ним конкурс.

Середній місячний зарібок робітника на будові 1300–1400 злотих “чистими” на руки. Інженер отримує вдвічі і втричі більше.

Двічі на день вимірюється високий рівень ґрунтових вод у свердловинах навколо будови. 7 насосів цілодобово випомпують воду із зони робіт. Щоденно проводиться також геодезичний контроль.

Далі буде

Євген ГОЛИБАРД

РОСІЯ ЯРМАРКУЄ В СОРОЧИНЦЯХ

ВІДЛУННЯ ПОДІЇ

На прес-конференції у день відкриття Національного Сорочинського ярмарку зібралося близько сотні журналістів з України і Росії. Самих телекамер було близько двадцяти.

І поки служивий журналістський люд, штовхаючись і незлобовито пересварюючись, влаштувався в неймовірній тісноті фірмового намету, очікуючи високих осіб, самі ці особи — а головними серед них були, звичайно, український прем’єр Анатолій КІНАХ і Посол РФ в Україні Віктор ЧОРНОМИРДІН — оглядали важливіші експонати ярмаркової експозиції.

Коли журналісти вже випили всі п’ять оптових упаковок пляшок з “Миргородською”, з’явилися наші головні герої, розпашілі від ентузіазму й немалої спеки.

Анатолій Кінах, прем’єр-міністр уряду України, почав у темпі і без преамбули:

“Сорочинський ярмарок для нас — подія, яка має загальнонаціональне значення, бо він висвітлює не тільки поступове підвищення економічного потенціалу України, її співпрацю з сусідніми державами, а й сприймається як світлий символ спадкоємності традицій, на яких будується суспільство, держава і де демонструється не тільки матеріальне благополуччя, а й духовне здоров’я і багатство Нації.

Тому я радий відзначити, що з кожним роком Сорочинський ярмарок виходить на більш високий і масштабний рівень. Для прикладу: якщо у минулому році в Сорочинському ярмарку взяли участь майже 450 промислово-підприємницьких структур, то нинішнього року їх кількість наближається до 700.

Ярмарок набуває все більшого міждержавного значення. Цього року серед його учасників, крім України й Росії, ми бачимо експонентів з Балтії, Білорусі, Польщі, Франції, Німеччини.

Усе представлене на цьому ярмарку зайвий раз підтверджує: ні Бог, ні природа не обділили Україну талантами і працездатністю людей. На цій основі можна підвищувати добробут громадян України, їхню впевненість у завтрашньому дні.”

Віктор Чорномірдин, Посол РФ в Україні:

“Я вперше на Сорочинському ярмарку. У колишній, нині далекій Росії було два знаменитих ярмарки: Нижегородський і Сорочинський. Нинішній Нижегородський ярмарок у нас діє на постійній основі. Натомість на Сорочинському представлені експонати лише з двох областей Росії, але в подальшому ми проводитимемо роботу на розширення ярмаркової співпраці. Сподіваюся, що участь росіян у Сорочинському ярмарку піде на користь усім.”

А. Кінах: “Україна поступово піднімається з колін. У підсумку напруженої праці народу і влади ми поступово зміцнюємо економічний потенціал.

І що приємно — зростання ВВП відбувається за рахунок тих галузей, які мають у своїй основі наукоємну, високотехнологічну продукцію. Це є головним чинником конкурентноздатності нашої продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Але... і це я особливо підкреслюю: ми повинні розуміти, що інтеграція, ринкова економіка — це, насамперед, жорстка конкуренція. І тільки та держава, яка створює розумні правила гри, умови рівноправної діяльності на ринку і забезпечує функціонування всіх складових демократичного громадянського суспільства, буде конкурентноздатною у своїй боротьбі за місце під сонцем.”

Наша довідка

У минулому 2001 році на Сорочинському ярмарку було продано продукції на суму понад 12 млн. грн. Цього року, оскільки кількість учасників ярмарку збільшилася майже на третину, обсяг реалізації продукції за якихось 4 дні склав близько 16 млн. грн., тобто майже 3 млн. доларів США. Відвідало ярмарок майже 2 млн. осіб. У цілому по Україні за перше півріччя 2002 року роздрібний товарообіг зріс на 16 %.

В. Чорномірдин: “На Сорочинському ярмарку мені сподобалося усе. Тут якийсь особливий колорит і настрій. Серед експонатів я б виділив мотоцикли Харківського заводу. Подумаю, може, мені варто придбати.”

А. Кінах: “Я купив на ярмарку для моєї доньки український оберіг, який концентрує в собі глибинні слов’янські традиції. Оберіг являє собою композицію з квітів, які збирали в ніч на Івана Купала, і тому він концентрує в собі певні позитивні властивості, потрібні для зміцнення якості життя чоловіків і жінок.”

В. Чорномірдин оберега не купив. Можливо, тому мав прикру несподіванку — на очах усіх присутніх його гучно і щедро оббризкала газом “Миргородська”, пляшку якої він спробував відкрити. Це викликало веселе пожвавлення і “розрядило” атмосферу офіційності. Подальшу розрядку продовжено за обідом. Журналістам подали борщ, телятину з картопляним пюре і горілку “Мягков”...

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

З того далекого 1968 року Микола Олексійович запам'ятовується дуже заклопотаним, — він тривалий час переживав, що тодішнє керівництво Спілки не зважило на його прохання і надало йому лише однокімнатну квартиру, де не було місця для великої книгозбірні, тому й змушений був виділити для неї кухню. Усі ми, найближчі сусіди, співчували йому і намагалися хоча б чимось допомогти, адже він відмовився від плити кухонної і хоча ходив обідати до їдальні, що містилася неподалік у Міністерстві сільського господарства, постійно перебував під загрозою погіршення здоров'я.

А то бачу, сусіда наче просвітлив, запросив мене до себе і каже, що хоче подивувати, але з єдиною умовою, щоб я був уважним слухачем. Микола Олексійович читав:

*Дош, іде в Сант-Яго
Темненької ночі.
Сон-цвіт сріблом волохатим
голий місяць оторочив...*

Я відразу здогадався, що це переклад вірша Федеріко Гарсія Лорки "Мадригаль містив Сант-Яго". Далі звучали "Співанка про Богородичку-мореходочку" та інші вірші галицького циклу. Пригадую, як приємно вразила мелодійність мови, витонченість образів, особливо галицизми: "Ходімо тихонько берегом до броду", "Штири воли, як соколи", "Несут шкляні голубойки", "Ходіте, легіні, із гір і з долин" та інші. Коли Микола Олексійович закінчив читати увесь цикл, я привітав його із творчим успіхом. Потім він запитав: "Як вважаєте, Олесю, ви ж галичанин, чи виправдані тут вживання слів галицької говірки?" Мені було приємно, що такий авторитетний майстер радиться зі мною, молодим письменником, і я, звичайно, висловив своє цілковите схвалення. "От бачите, а дехто із моїх колег цього не розуміє, кажуть, що це може принизити мистецький рівень перекладу, — сказав наостанку Микола Олексійович.

На його робочому столі, на підвіконні, на стільцях, та, власне, скрізь в кімнаті лежали рукописи, верстки. Тоді він жив передчуттям виходу у світ одностомника лірики Лорки у видавництві "Дніпро". Поява цієї книжки, як і одностомника творів Й.-В. Гете в серії "Шкільна бібліотека" у видавництві "Молодь", де було вміщено знаменитого "Фауста" у його перекладі, стали небуденною подією в літературно-мистецькому житті кінця 60-х років. Сотні, тисячі студентів, викладачів, літераторів, журналістів відкривали для себе великих письменників європейської літератури, завдячуючи Миколі Лукашеві. Для нас, тодішньої творчої молоді, це дорівнювало ще одному інституту майстерності поетичного слова.

У ті роки в нашому будинку мешкало близько тридцяти письменників різного віку, різних обдарувань, різних характерів. Одні місяцями не з'являлися на людях, інші щодня в пообідню пору, а ще частіше — надвечір'я збиралися у парку Слави і, рушаючи улюбленим маршрутом — алеями, доріжками, простували до оборонних стін Києво-Печерської лаври, де у затінку дерев гомоніли. Там часто можна було зустріти Миколу Лукаша, Анатолія Костенка, Василя Бережного, Валентина Лагоду, Євгена Гуцала, Михайла Рубашова і багатьох нині сущих. Микола Олек-

сійович умів цікаво розповідати і, як справжній інтелігент, терпеливо, уважно слухати, ніколи не перебиваючи співрозмовника. А вже після виключення зі Спілки його все частіше можна було побачити самотнього біля будинку чи десь на алеях парку, а то й біля Дніпра. Він завжди охоче ділився своїми думками про мої поетичні чи прозові твори, цікавився, як працюється, як дружина, діти.

го і завжди привітного сусіда. Та й уся наша родина пишалася знайомством із видатним майстром слова і мужньою людиною, яка подала голос на захист Івана Дзюби та інших правозахисників у страшні часи тоталітаризму.

Як інтелігент, Микола Олексійович умів щиро, по-справжньому радіти творчому успіхові інших письменників, митців. Він, для прикладу, одним із перших приві-

тем, відчувалося, що він і не скаржиться (молодих можна теж зрозуміти), але завжди якось тяжко зітхав, похитуючи головою: "На жаль, Олесю, я і нині не зробив те, що запланував собі..."

Ще більше часу відбирали приховані недобррозичливці, які надсилали свої брудні анонімки. Було немало й таких, з якими Микола Олексійович не хотів бачитися, а особливо у своїй кварти-

рині він ще має нахабність, зустрівшись на вулиці, вітатися чи починати розмову про те, який у нього геніальний земляк і як він шанував його... Нехай Бог буде йому суддя.

В останній рік життя здоров'я Миколи Олексійовича дуже погіршилося, із виразу обличчя було видно, як йому погано. Стривожилися друзі, колеги, радили чимшвидше лягти на обстеження. У той час і я нездужав, готувався до операції та все ж, домовившись із лікарем, поїхав у інший кінець міста і провідав Миколу Олексійовича в лікарні. Він лежав на крайньому ліжку біля стіни і йому було важко повернутися. Бачачи, як він страждає, я не стомлювався його зайвими запитаннями, але він сам поцікавився моїм здоров'ям, побажав успішної операції, сказав на прощання: "Не падайте духом, Олесю!" І не думалося, що то наша остання зустріч. Наступного разу я вже їхав до Миколи Олексійовича на цвинтар. Там зібралися рідні, друзі, колеги, щоб пом'янути його. Щирі сердечні слова говорили Григорій Кочур, Дмитро Паламарчук, Євген Сверстюк і ще хтось, не пригадую. Я говорив від імені сусідів з нашого будинку. Мабуть, тільки тоді ми всі відчули, якої непоправної втрати зазнала українська література, наша культура, увесь український народ.

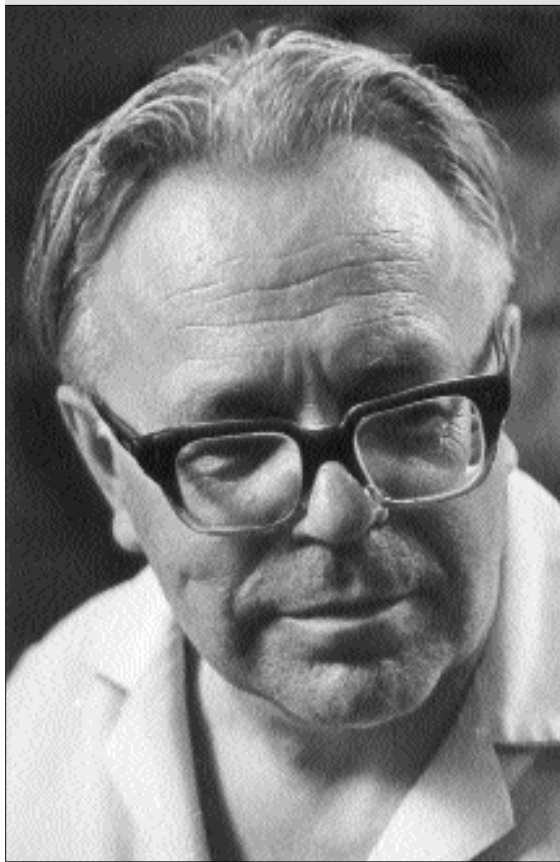
Проминуло небагато часу і в квартирі № 31 з'явилася сестра Миколи Олексійовича Парасковія. Вона часто заходила до нас, бідалася за долю квартири, яку тодішній профком вирішив надати іншому письменникові. І тут виникла проблема: куди примістити велику книгозбірню, меблі... Як і друзі, колеги небіжчика, я підтримував ідею створення меморіальної квартири Миколи Лукаша. Однак ніхто з тодішнього керівництва Спілки не пристав на таку думку, мовляв, музей треба буде відкрити в будинку в Кропивці на Сумщині, де народився письменник.

Переконавшись, що квартира незабаром матиме нового господаря, Парасковія Олексіївна ще більше розхвилювалася, щовечора приходила до нас, запитувала: "Що робити з книгами? Комісія з творчої спадщини радить найкраще передати книгозбірню науковій бібліотеці". Тоді я, працюючи редактором поезії у видавництві, не міг чимось зарадити у такій важливій справі. Свою допомогу виразив в іншому. Побачивши, що майже на всіх книгах немає ні факсиміле, автографа, ні будь-якого знаку, що вже сприяло б їх розпорощенню у майбутньому, порадив замовити у майстерні печатку "Книгозбірня Миколи Лукаша". Невдовзі така печатка була виготовлена і вже наприкінці першого дня сестра прийшла до нас, показуючи сині від пасти руки: "Ой і багато тих книг у Миколи..." Це була нелегка праця, але саме завдячуючи їй, тепер кожна книжка засвідчувала, що то його власність.

Віритися, із часом стане легше жити в незалежній Україні, про яку так мріяв Микола Олексійович, стане можливою наша держава і достойно буде вшановано одного з найталановитіших майстрів українського слова, буде опубліковано всю його спадщину, з'являться вулиці, школи та бібліотеки, названі його іменем.

Олесь ПУПІЙ

МИКОЛА ЛУКАШ, МІЙ НАЙБЛИЖЧИЙ СУСІДА

Думається, кожен, кому пощастило спілкуватися з Миколою Олексійовичем Лукашем, і досі перебуває під впливом теплового погляду його привітних очей, притишеної, але досить виразної і приємної для слуху його мови. Ще під час навчання в університеті чув немало цікавого про нього від старших колег і викладачів як про унікального, талановитого перекладача, а ближче познайомився тільки влітку 1968 року, коли сама доля зробила нас найближчими сусідами в щойно зведеному будинку Спілки письменників України по вулиці Суворова, 3. Відразу хочу сказати, що ми дуже поважали один одного, але разом з тим не належали до кола найближчих друзів. Знаючи, який дорогий час у Миколи Олексійовича, я намагався зайвий раз не турбувати його, то того ж ми і так часто бачилися. За двадцять років тих зустрічей і розмов у нас було стільки, що можна написати цілу книгу, та, зважаючи на різні причини, розповім наразі тільки про декілька епізодів.

Якось до мене загостювали брати Григорій і Ярослав, і трапилося нагода познайомити їх із Миколою Олексійовичем. Довідавшись, що Григорій — інженер-будівельник і очолює реставраційне управління у Львові, він одразу заговорив про унікальність цієї роботи за нинішніх умов, адже треба зберігати хоч те, що доля нам залишила. Микола Олексійович щиро радів і Ярославу-кінорежисеру, з похвалою відгукувався про його фільми "Хліб дитинства мого" і "Данило — князь Галицький", а згодом не раз запитував мене, над яким новим фільмом він працює, навіть підказував цікаві сюжети для сценаріїв, радив екранізувати українську класику.

Як то буває у сусідів, ми часто заходили один до одного, щоб позичити необхідну книжку, довідник, словник чи в господарських справах, не раз дивилися по телевізору передачі про футбольні зустрічі, а Микола Олексійович був ширший, справжній уболівальник. У перервах розмовляв він із моїми синами, цікавився, як вчать, підтримував перші успіхи Ярослава у малюванні. Микола Олексійович переживав разом із нами, коли наші хлопці пішли служити до війська і радів їхньому поверненню додому. Завжди він умів знайти потрібні сердечні слова, якими прихилив до себе моїх синів, врешті вони могли б самі написати свої спогади про добро-

тав мене в 1968 році із виходом роману "Грань", який наступного року перевидали в СІІА, також із появою моєї статті "Собори душ людських" про роман Олеся Гончара. Коли мене звільнили з посади відповідального секретаря газети "Літературна Україна" і я розповів йому, як це брутально було зроблено після вказівки із ЦК КПУ на президії правління Спілки письменників України, він поклав мені руку на плече, по-батьківському став заспокоювати: "Олесю, не переживайте, ви вчинили правильно і мужньо. Ви нині серед п'яти критиків, які першими сказали правдиве слово про Гончарів "Собор", це — виклик системі. Проминуть роки і ви будете пишати своєю статтею. А робота знайдеться..." Все так, тільки влаштуватися на роботу було дуже важко і ходив я серед безробітних до 1984 року.

Декілька слів про умови. Нелегко працювалося Миколі Олексійовичу, і не тільки тому, що жив він у постійній матеріальній скруті, мешкав у тісній однокімнатній квартирі, де навіть кухню "окупували" книжки. Часто і знайомі колеги відбирали у нього багато дорогоцінного часу, я вже не кажу про молодих неофітів, які без передження просто з'являлися на порозі, вимагаючи виділити для них хвилину-другу, що, зрозуміло, перетворювалися на години. Якось ми розмовляли з ним на цю

рі. До нашого будинку навідувалася часто і так звана кололітературна братія, що звикла до єдиного — добре випити за чийсь рахунок і годинами марнувати час пустими балачками. Внаслідок до мого сусіда один колись його землячок. Довго терпів його Микола Олексійович і врешті перестав відчиняти для нього двері. Непрошеному гостеві не сподобалася така переміна, — наступного разу приходив на підпитку і після безуспішного гримання у двері, став погрожувати: "Лукаш, відчини по-доброму, а то я всім розкажу, хто ти є. Чуєш? Я знаю, що ти вдома, я бачив світло у вікні..." Двері, звісно, не відчинялися, і тоді на весь поверх лунали непристойні, лайливі слова, погрози: "Ах ти, петлюревець... я тобі ще устрою". Одного разу я присоромив цього нахабу, вимагаючи, аби він залишив у спокої Миколу Олексійовича. Але той приблуда тільки зрадів моїй появі і став горлати ще голосніше: "А, так ти тут живеш, бандерівець?! Ану впусти, зараз я з тобою поговорю".

Згодом Микола Олексійович сказав, важко зітхаючи: "Дарма ви заговорили з ним, тепер він і вам не дасть спокою". І справді ще не раз появлявся той чоловічок на дев'ятому поверсі, по черзі гримав у двері то до "петлюрівця", то до "бандерівця", погрожуючи всім розповісти, хто ми є насправді, і

В ІМ'Я ІДЕЇ

Наші й чужинські етносоціологи, етнографи, демографи найчастіше описують українців (як цілість, як націю) неквапливими, мрійливими, незлобливими, довірливими, прихильними до чужинців, помірно роботязкими, терплячими, толерантними. Кажуть, що завдяки цим рисам ми вижили після нищівного вторгнення монгольських орд хана Батия у 1240 році на нашу середньовічну Батьківщину — Київську Русь-Україну. Інші кажуть, мовляв, вижили то вижили, але натерли великого мозоля на потилиці від чужинських ярем (монгольських, татарських, литовських, польських, австрійських, угорських, а найбільше — від московитських), тому так повільно оживаємо тепер, коли, на решті, виборили самостійність, державну незалежність. Усі ці описи можна сприймати на віру і навіть під оглядом серйозного наукового обґрунтування, але тільки у вимірі нашої багатомільйонної спільноти, але аж ніяк не у відношенні до численних особистостей, які, хоч і складали меншість нації, але були її “моторами”, її пробивною силою, будителями від колоніальної сплячки.

Тут ми знайдемо гарячі натури, самовідданих подвижників, гнівних звинувачувачів, хоробрих лицарів, полум'яних промовців, глибокодумних філософів — тобто таких, що аж ніяк не вписуються в типовий портрет типового українця. Не знаю, хто більшою мірою допоміг нам вижити за ці 750 років (1240—1990) невинної борні за національне буття, — чи некваплива, неповоротка маса більшості, чи ці полум'яні, несамовиті одиниці-генії. Можливо, одні були базою, а другі надбудовою, що й надало нам феноменальної стійкості на цій відкритій усім вітрам історії благодатній землі.

Яскравою ілюстрацією може бути минуле двадцяте століття. Тепер багато трагедій розкрито, але ще не всі. Нація було поставлено на грань зникнення, але вона вижила! Сталося диво. Після усіх пережитих жажів сьогодні Україна є державою, в якій кількісно питома вага громадян корінної нації (близько 80%) є найбільшою серед інших держав на європейському континенті. Істинно пророчі слова сказав Тарас Шевченко: “Вона знову оживає і сміється знову!”

Хай ми не такі проворні, як наші сусіди в Європі чи деінде, але наші провідники на терені праці й інтелекту значно компенсували цю рису своїм гуманізмом. Часто Господь посилав цим подвижникам праці ще й довгий вік, як-от видатному вченому і духовному пастеру-ві Іванові Огієнку, який аж у 58-му віці прийняв спочатку чернечий постриг під ім'ям Іларіона, потім був хіротонізований на єпископа, підвищений до сану архієпископа, а відтак і до митрополита. Він прожив 90 років (1882—1972). Здавалося б: що можна зробити видатного в сані архієрея після 58-ми років, тобто на порозі старості? Адже

ЕПІСТОЛЯРІЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА ОГІЄНКА

(З приводу публікації його листів за 1907—1968 роки)

це час, коли треба більше відпочивати, ніж працювати. Тим часом, у випадку з владикою Іларіоном Огієнком сталося так, що найбільше подвижництво у праці він продемонстрував між 60-ма і 90-ма роками життя. Сталося так тому, що перед посвятою себе Церкві він понад 40 років, з ранньої юності, готувався нести свого важкого хреста в сані архієрея. Він був упродовж кращих літ молодості цілком світською людиною, займався науково-дослідною, педагогічною працею, був членом Уряду УНР. Він здобув належні академічні кваліфікації — доктора філософії та професора, і навіть пізніше на титулах своїх книг з богослов'я, догматики, історії Церкви ставив після свого архієрейського імені “митрополит Іларіон”, в дужках — “проф. д-р Іван Огієнко”. Не часто духовні особи ставлять після своїх освячених імен суто світські регалії. А Огієнко ставив — і в цьому він був оригінальним, як і в багатьох інших речах.

А коло його інтересів було правді гідним енциклопедиста. У передмові до рецензованої книги перелік його професійних і громадських звань займає мало не цілий абзац: “Єрарх Української Православної Церкви, перекладач українською мовою Святого Письма, відомий учений, педагог, публіцист, архівознавець, книгознавець, бібліотекознавець, бібліограф, бібліофіл, визначний державотворець доби Директорії, член Уряду УНР в Україні й на еміграції, громадський діяч, поет, драматург, редактор, меценат, видавець, науковець-філолог і філософ”. Від себе додає: це перелік тільки основних напрямів його діяльності. Коли ж звернути погляд у бік його богословських зацікавлень, то можна перерахувати не менший абзац його духовних професій, хоча б найважливіших: основна богослов'я, гомілетика (мистецтво церковної проповіді), апологетика (корпус доказів про буття Бога й істинності християнського віровчення), біблійна історія, історія Вселенської й Української Церков, патристика (святі отці Ранняї Церкви), літургіка, канонічне право, церковна археологія, катехізис, монахознавство, герменевтика (правила пояснень священних догматів). Хай не в усіх цих богословських предметах митрополит Іларіон зробив якісь великі відкриття (адже богословським наукам близько двох тисяч років, і основні постулати вже досліджені), проте дивом є вже сам факт, що він у своїх письмових працях і усних промовах та проповідях безпосередньо торкався цих предметів. Тобто він був фахівцем у кожній з них і мав судження професіонала, а не аматора.

Україна відкрила Огієнка тільки після проголошення незалежності. До 1990 року його ім'я було під суворим забороною. Лиш у деяких замовлених ЦК КПУ й КДБ книжках його згадували в неймовірно лайливих словах і прокляттях. Воно й не дивно: митрополит Іларіон був не просто емігрантом, а видатним емігрантом, натхненником боротьби всіх порядних українців проти комуно-большевицького режиму. Він подавав свій голос правди спочатку з Польщі, Австрії, Швейцарії, а з 1947 року й до кінця життя — з Канади. Природно, що провідники комуністичної ідеології в Україні не могли інакше, а тільки лайкою, характеризувати Огієнка. Він-бо був ім особливо ненависний, бо знав їхнє нутро, аналізував їхню чорну природу як мудрий учений, досвід-

чений політик і проникливий християнин.

НАСЛІДКИ ПОДВИЖНИЦТВА

На терені ідей в Україні упродовж останніх десяти років сталися справді корінні зміни, якщо після такого несамовитого відкидання Огієнка і його праць ми сьогодні маємо низку вчених, які спеціально досліджують колосальну спадщину цього діяча. Про нього захищено докторські й кандидатські дисертації, написано з десяток грубих книг, сотні статей і есе. Автор цих рядків чи не перший в Україні написав до 110-річчя від дня народження Івана Огієнка велику, на цілу спальт, статтю в газеті “Літературна Україна” (16 січня 1992 року). Мені тоді були погрози; на письмовому столі на місці моєї праці я знаходив анонімні записки з обіцянками помсти за написання статті “про фанатика і мракобіса”. Тепер я можу пишати, що з тієї статті фактично почалося українське огієнкознавство у нас в незалежній Україні. Дякувати Богу, більшість дослідників Огієнка, які за цей час написали грубі книги й дисертації, не обходять увагою цієї статті як першої об'єктивної публікації про нашого подвижника.

І ось напередодні 120-ї річниці від дня народження Огієнка з'явився том його епістолярної спадщини за шість десятиліть — з 1907 до 1968 року. У підготовку кількох сотень опублікованих у книзі листів доклали великої праці вчені кількох академічних інститутів Національної Академії наук України, Державного комітету архівів України, Науково-дослідного інституту архівної справи та джерелознавства. Їхні прізвища зазначені на звороті титульного аркуша цієї великої книги, яка має солідний формат 60х84/8, надрукована на гарному білому папері і добре оформлена з дизайнерського та друкарського погляду. Правду кажучи, для мене сам факт виходу у світ листування Івана Огієнка є великою приємністю і не меншою дивиною. Бо я бачив усі ці стоси листів у Вінніпезі 1989 року, в архіві нашого великого пастиря. З січня до червня 1989 року я викладав історію українського мистецтва в Альбертському університеті в Едмонтоні як запрошений професор. На весняні канікули вилетів з Едмонта у Вінніпег (7—11 квітня 1989 року), щоб вивчити поближче творчість знаменитого скульптора Леоніда Молодожаніна, про якого починав тоді писати монографію. Мешкав я при українській православної консисторії, часто зустрічався зі священиками і його блаженством митрополитом Вінніпезьким і всієї Канади Василієм Федаком. Владика Василій подарував мені канадське факсимільне перевидання Острозької Біблії 1581 р., а коли довідався, що я земляк митрополита Іларіона Огієнка з Житомирщини, сам особисто, в супроводі священиків Степана Ярмуса, Тимофія Міненка і відомої громадської діячки Анни Фігус-Ралько повів мене у своєрідне Огієнкове “святее святе” — у приміщення, де зберігався його архів. З того квітневого дня 1989 року я виніс уявлення, що титанами праці були не тільки блаженний Августин з його колосальним трактатом “Про місто Боже”, Тома Аквінський з його “Сумою теології”, Мікельанджело Буонароті з його розписами Сікстинської капели, Іван Франко з його ста томами творів: титаном праці був і Огієнко!

ДОСЛІДНИКИ

МОЖУТЬ РАДІТИ!

Тоді у Вінніпезі я не міг повірити, що ця його рукописна спадщина, а особливо його епістолярія, колись потрапить в Україну, а тим більше буде в найближче півстоліття видана. Але саме так сталося. І ось перед нами — том його листів. Починається він з листа 25-річного студента Київського університету святого Володимира Івана Огієнка до професора Миколи Сумцова від 2 лютого 1907 року з проханням позичити йому працю Сумцова про видатного релігійного діяча України XVII ст. Йоанікія Галатювського, бо й він, студент Огієнко, пише роботу про Галатювського. А закінчується том листом митрополита Іларіона Огієнка (з приписом: “Кличу Боже благословення на всіх вас і на вашу працю — ваш постійний богомолець”) до Управи вінніпезького товариства “Волинь” з проханням “зайнятися опікою фондів моїх праць (а разом з листом було 13 великих рукописів книг, назви яких митрополит перераховує в цьому листі. — Д. С.), виданих Видавничою комісією, Ініціативним комітетом і Товариством “Волинь”.

І це знамениті, що початок і кінець епістолярії Огієнка — по суті про те саме: про науку, про знання, про Україну. Покликання цієї людини не змінилися за шість десятиліть. Він збирав духовний врожай по зернині, і за довгий свій вік назбирав цілі засіки добірного духовного хліба.

Звичайно, у томі є багато листів іншого змісту, поза наукою, поза богослов'ям. Тут і актуальні політичні питання в роки, коли Огієнко був членом Уряду Симона Петлюри, тут і нагальні, гострі питання влаштування побуту вояків Армії УНР у Польщі в перші роки еміграції і багато-багато іншого. Навіть важко охопити в думці коло тих проблем, які хвилювали Огієнка упродовж його довгого життя. Листи, щоденники, спогади видатних особистостей тим і цінні, що вони дають повноту подій, завершеність процесів — подібно до того, як ма-

ляр картини за допомогою лесировок вимальовує дрібні деталі, що надають творові завершеності і краси.

Українська епістолярія і мемуаристика досить бідні. В умовах тоталітарних режимів люди боялися публікувати свої приватні листи, щоденники і спогади, бо там вони писали ніким не цензуровану правду, а за правду тяжко карали. Тому публікація листування митрополита Іларіона Огієнка — видатна подія в українській науці і культурі. Упорядники тому Володимир Ляхоцький, Наталія Московченко й Ірина Преловська багато потрудилися над списками й написали до них дві вступні статті. Хоч значна частина листів митрополита надійшла з Канади — і в цьому безперечна заслуга вінніпезького священика Тимофія Міненка та його дружини Анастасії, — проте довірне листування проф. Івана Огієнка збереглося в Україні, було розпорошене по різних архівах і приватних особах. Упорядники все зібрали (уявіть собі, читачу, скільки на те пішло часу і праці!), проаналізували, поставили в хронологічний ряд, написали коментарі до імен, назв, подій, склали різні покажчики, словники, скорочення. Поїздки у Вінніпег проф. д-ра Миколи Тимошика, який написав дві монографії про Огієнка, налагодив зв'язки з опікунами спадщини митрополита, переконав у необхідності передавати неопубліковані Огієнкові матеріали в Україну, теж важливі дуже багато в тому, що ці листи тепер доступні дослідникам.

Зрештою, фастівський міський голова Оксана Власенко і фастівський підприємець Сергій Соколов частину коштів для опублікування книги, — це теж добрий вчинок у дусі давньої української меценатської традиції. Адже колись вся українка робилася на приватні пожертви, і золотий фонд нашої культури й духовності складався з особистих внесків. Національне Огієнкознавство з виходом у світ цього тому зробило значний крок уперед.

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор богословських і філософських наук,
доктор мистецтвознавства,
професор Київської Духовної Академії

МАЄМО ДОПОМОГТИ ПРАВДІ!

Коли п. Вітренко, змагаючись за президентське крісло, виступала у нашому місті, вона запевняла, що тільки надання російській мові статусу державної забезпечить мир і злагоду у міжнародних стосунках. Лукавила пані Наталія, ой лукавила. Який мир може бути у ситуації, коли гість зайшов до вашої хати і випхав вас з-за столу? Станете ви “заради миру” скромно біля дверей, опустивши очі долу, чи візьмете до рук дрюка? Не знаю, чим п. Медведчук виправдовує свою надмірну прихильність до російської мови, знаю тільки, що вони обоє використовують мовне питання у політичних цілях. Як показали вибори, національна зрада не принесла їм очікуваних високих політичних дивідендів.

А запорукою миру на нашій землі є не подальша дискримінація титульної нації, не приховування історичної правди та погодження з Москвою того, які сторінки нашої історії можна показати нам, а відкритість і правда. Росія повинна сказати, які злочини вчинили кремлівські правителі проти українського народу, назвати число жертв голодоморів, репресій, переселень і т.ін. І вибачитися!

*“Это нужно не мертвым,
Это нужно живым”.*

ЛИСТ ЧИТАЧА ДО ДРУКУ

Не тим чемним і порядним етнічним росіянам, які говорять: “Мне бывает стыдно, что я русская”, а тим шовіністичним невігласам, котрі думають, що “Россия сохранила Украину”, за що ми маємо вік їм дякувати і зберігати їхні привілеї.

Якби вони читали історію, то не приписували б собі усю славу, бо половину України Росія віддала Польщі “на хранение”, ще й Угорщині шматочок дістався.

Пропоную почати збирання підписів під вимогою офіційного вибачення Росії (це буде якраз на часі, враховуючи рік Росії в Україні, що наближається) і відкликання президентського указу про відзначення річниці Переяславської угоди. Союз із Росією був лише меншим із зол. На ті часи, бо коли враховувати наші втрачені у ХХ ст., то хто його знає. Хай про це скажуть вчені, а ми, громадськість, повинні простежити, щоб політики не плуталися у них під ногами і не вигадували, буцімто знання історії призведе до загострення міжнародних стосунків. Саме відкритість і правда сприятиме їх поліпшенню, бо допоможе поховати все негативне, що було в минулому, і почати наші стосунки з Росією з чистого аркуша.

Галина САГАТЮК

Колись давним-давно (напередодні трагічної колективізації 29-го року) я малим хлопцем разом із бабою Марією ходив на прощу у Києво-Печерську лавру. Окрім храму, побував у підземних галереях, де зберігалися мощі християнських святих від X сторіччя. В одній із могильних ніш, прикритій прозорим склом і ледь освітленій свічкою, побачив загорнуті в траурно-чорні одіяння мощі, які ніби випромінювали енергію, породжували в моїй душі якесь незбагненне сум'яття. Ця згадка ожила під час читання “Руського літопису” (К. — “Дніпро”. — 1989), в якому вміщено Несторів звід “Повісті минулих літ” від 860 до 1111 року.

Із відомих причин в Україні ніколи не було ладу з літописами, тим паче немає його й тепер. Видавалися літописи вряди-годи або й зовсім не видавалися, залежно від кон'юнктури... Пересічний український інтелігент мало що знає про Лаврентіївський, Іпатіївський, Київський чи Галицько-Волинський літописи, і марно зосереджувати його увагу на деталях, якщо неправильні вихідні методологічні засади. А йдеться ж бо насамперед про національну ідею — фундамент українського світогляду. Без історичної самосвідомості не може бути ні розвинутої культури, ні здорової моралі, ні людської гідності.

Історія, як відомо, це процес не ізольований від інших діючих законів у об'єктивному світі. Історичні події — як давні, так і новітні — органічно вписані в контекст планетарного і космічного середовища, котре безпосередньо впливає на життя і вчинки індивідів, народів, груп, суспільних структур тощо. Інакше кажучи, глобальний аналіз історії можливий лише при всеоб'ємному застосуванні теорії біосфери і ноосфери — цього дивовижного, як і Фройдів психоаналіз, епохального відкриття XX сторіччя.

Літописи України цілком надаються до відповідного археографічного і евристичного застосування. Чи то йдеться про всілякі знамення, так звані дива, чи то про незбагненні чудеса природи, ми бачимо, що в літописах вони тісно пов'язані з історичними фактами і подіями. Питається: так що це — космічна закономірність чи звичайна фіксація типових ноосферних знаків?

Термін ноосфера (лат. *noos* — “розум” + сфера) завдяки авторитету академіка В. І. Вернадського (1863 – 1945) вперше прийшов у 20-х роках із Франції. Під дією космічної і земної енергій формується біосфера — пла-

У ПОЛІ ЗОРУ КОСМОСУ ПРО КОРИСТЬ ВИВЧЕННЯ ЛІТОПИСІВ

нетарна колонія поширення життя, взятого в минулому, теперішньому і майбутньому. Потім під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить у новий стан — ноосферу (сферу розуму). При цьому така перебудова біосфери — натуральний природний процес. Володимир Вернадський вважав, що всяка творчість — реальна енергетична сила, а наукова думка — планетне явище, яке безпосередньо впливає на хід історичного процесу і на ідеологічні домінанти. На думку вченого, наукова праця — геологічний фактор, зумовлений розвитком біосфери.

Сучасна наука продовжує поглиблене дослідження біосфери і ноосфери, згадаймо хоч би так звані торсинові (“скручені”) поля, що сприяють моментальному поширенню будь-якої інформації. Пов'язуючи в одне ціле всі рівні природної ієрархії, вони дають можливість природним чином пояснити багато незрозумілих досі явищ. Окрім того, торсинова теорія світобудови передбачає безперервне накопичення інформації у Всесвіті, її миттєве поширення і можливість зчитування розумною істотою в будь-якій точці Космосу. Ба більше, за законами голографії (винахід недавньої пори), будь-яка матеріальна мікроскопічна структура містить і уможлиблює відтворення інформації про всю світобудову.

Локальні психічні утворення з належними вакуумно-флуктуаційними властивостями, прив'язані до окремого індивіду або групи, не зникають цілковито після смерті і акумулюються в околицях Землі, Сонячної системи і, можливо, далеко за її межами. Щоб переконатися

в цьому, досить поглянути на внутрішній феномен — сновидіння. Наперекір закономірним відчуттям і сприйняттям, ми бачимо себе уві сні мовби зсторонь. Отже, душа — енергетична структура локального порядку — може, саме через те після смерті людини покидає тіло і деякий час (перші 9 днів) перебуває поблизу нього, продовжуючи жити напівсамотнім життям, і тільки через 40 днів зливається із загальним енергоінформаційним простором Всесвіту. Таким чином, як бачимо, у наявності прямий зв'язок із Космосом, який, відповідно до властивих йому об'єктивних закономірностей, програмує, власне, схему взаємодії відсталого, живого і психічного. Інакше кажучи, і в Космосі, і в безмежному його енергоінформаційному полі наявні канали постійного взаємозв'язку з усім живим і розумним. До речі, це явище завжди усвідомлювалося, діставало закодоване вираження у розмаїтих видіннях і знаменнях, поставало у вигляді одкровень, інтуїтивних творчих осянь та екстазу.

Глибинне енергоінформаційне поле Всесвіту кодує і зберігає у вигляді голограм будь-яку інформацію, що надходить від живих і неживих структур. Але інформація не зберігається пасивно, а збирається, перероблюється і передається в потрібних дозах, у потрібний час і в необхідному напрямі. Процеси ці неможливі без неперервного енергетичного мислення й інформаційного коловороту, в русі якого виникають стійкі змістові структури, що зберігаються і передаються від одних носіїв (живих і неживих) до інших. До речі, це стосується і Слова, котре, як ми знаємо, незнищенне.

Всесвіт безперервно породжує і накопичує різної якості інформацію, включаючи і Слово. Літописці України-Руси це прекрасно розуміли. Так, у “Житії Костянтина Філософа” (Кирила) написано: “Заповідь — світільник закону і світло. Скажи мудрості: “Ти сестра моя” і розум назви рідним твоїм. Мудрість сіє сильніше сонця, і якщо ти візьмеш її за дружину — багатьох лих позбудишся при її допомозі”. У наявному сенсі Слово — розкодована інформація на фізичному рівні, включаючи і глибинний. Священні слова літописець поєднує в одному акті, зливаючи думку і слово, безпосередньо виходить в енергоінформаційне поле, звідки дістає необхідне психологічне і моральне живлення. Екстатичні акти (молитовний екстаз, благодать, катарсис, заспокоєння тощо) безпосередньо пов'язують людину з ноосферою. За такою ж приблизно схемою в ноосфері виникає позитивна або негативна спрямованість дії на об'єктивні історичні явища. Фігурально кажучи, у ноосферному плані літописи не просто словесні пам'ятки подій давно минулих літ, вони ще й матеріалізована система ноосферної інформації, яка сприяє вникненню в минуле, поєднуючи його з теперішнім і майбутнім.

Однак з погляду сьогодення в будь-якому літописі легко помітити істотні лакуни. Наприклад, у Несторовому Начальному літописі з 916 до 940 року 21 хронологічна позиція залишається порожньою: цифрами означені лише дати, натомість інформація відсутня. Трапляються різночитання тих самих подій в Лаврентіївському та Радзивилівському літописах. Це сліди безславної діяльності пізніших редакторів — на догоду. Не будемо цим перейматися, адже припасовувати історію до абстрактних схем — явище не нове. До оскотини приїлися банальні терміни “візантизм”, “норманізм”, “монголізм” і подібні. Суб'єктивні інтереси постанали на світланку цивілізації, а може, й раніше, ніде від них не дітися. Тим часом природна реальність покликала до життя ноосферні закономірності. За їхньою допомогою, незалежно від того, чи йдеться про космічне, фізичне, біологічне, інформаційне середовище, а чи про історичні процеси, людство, спрямувавши погляд у майбутнє, так само не зводить очей як зі свого сьогодення, так і з минулих.

Ось чому треба вивчати літописи.

● **Іван ГРИШИН-ГРИЩУК,**
м. Вишніця

МОСКВА НА ВИГАДКИ ШВИДКА!

Зовсім недавно в багатьох газетах друкувалися повідомлення на кшталт: “5 квітня 1242 р., 760 років тому, на льоду Чудського озера військо під проводом Олександра Невського розгромило лицарів Тевтонського ордену”. Здавалось би, ця подія та ця особа настільки відомі, що не викликають ніякого заперечення. Насправді ж Олександр Невський не брав ніякої участі в тій Чудській сутичці. Це давня побрехенька російської історичної науки. Як казав М. М. Карамзін, звичайнісінька “домішка неправди”.

Пропоную читачам разом зазирнути у ту далеку минушину. І щоб історики не звинуватили нас у якомусь наклепі, звернемося виключно до російських джерел.

Отож, перше джерело — книжка під назвою: “Листи та папери імператриці Катерини II”, видана О. Ф. Бичковим у 1873 р. Ця книжка зберігається у Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського у Києві. У ній на сторінках 115 – 136 міститься праця Катерини II під назвою: “Размышления о проекте истории России XVIII века, написанная собственноручно и сохранившиеся в черновом подлиннике”. І що цікаво: “Роздуми...” подані французькою мовою — без перекладу російською. Такий собі нонсенс із присмаком таємниці. Отож читаємо: “Коли татари повернулись, то не з боку Дону (я думаю, що вони були зайняті завоюваннями в Сибіру і вздовж Волги у Булгар), і там вони потрапили в землі нащадків Георгія, які не були об'єднані ні між собою, ні з іншими гілками роду. За місяць були підкорені п'ятнадцять міст на Оці і на Волзі. Святий Олександр Невський тоді тільки народився, йому було 5 – 6 років”.

Сподіваюся, що читач розуміє:

йдеться про 1237 рік, коли хан Батий прийшов у Ростово-Суздальські землі, — Катерина II це засвідчує. Отож, у 1237 році Олександрові, т. зв. Невському, було лише 5–6 років, себто народився він десь у 1231 – 1232 роках. А тепер уявіть собі полководця 10 – 12 років, який у 1242 році керував Чудською сутичкою. Нісенітниця! Між іншим, у російських джерелах про рік народження Олександра написано: “около 1220 или 1221 года”.

А ось іще одне. Хан Батий, як відомо, народився у 1208 році. Хто хоче в цьому переконатися, може зазирнути до Великої Радянської Енциклопедії (третє видання, том III, сторінка 46). Отож його син Сартак міг народитись десь близько 1228 – 1232 років (мова про першого сина). Я вдаюся до цього підрахунку тому, що ніде у московсько-російських джерелах ви не знайдете точної дати народження хана Сартака, який володів Ростово-Суздальською землею десь з 1250 до 1257 року. Річ у тім, що син Батия — Сартак та Олександр, себто

Невський, були андами-побратимами, що давали клятву на крові: обидва різали собі руки, цідили кров до келихів, потім, змішуючи її з кумисом, пили по черзі; дивились на сонце, промовляючи слова вічної клятви, як велів звичай. Між іншим, сам Чингісхан давав таку клятву та мав анду Джамуху. Хто хоче про це дізнатися більше, може прочитати цікавий художній роман Ісаї Калашнікова “Жорстоке століття”, видання 1985 року.

Зверніть лише увагу: андами можна було стати тільки в дитячому та юнацькому віці, тобто до 16 років. Бо з 16 років юнак-монгол ставав дорослою людиною. Про це теж повідомляє професор Л. М. Гумільов у своїй книзі “В поисках вымышленного царства”, на сторінці 209.

Зрештою, в 1246 році у хана Батия побував посол Папи Інокентія IV Плато Карпіні, який у своїй книзі “Історія монголів” пише: “І після неодноразової вказівки йому (Чернігівському князю Михайлу — **В. Б.**) поклонитися і його небажання вищезгаданий князь (хан Батий) передав йому через сина Ярослава, що він буде вбитий, якщо не поклониться”. Ця фраза наведена зі стор. 29 книги Джіованні дель Плато Карпіні “Історія монголів”, виданий у Москві в 1957 році. А далі на сторінці 252 дано пояснення, що йдеться про Олександра, так званого Невського. Тобто, у 1246 році Олександр ще не був князем, а перебував у тому віці, коли юнака величали “сином князя Ярослава”.

Ми повинні чітко зрозуміти, що держава Чингісхана мала діючі закони, які називались Яса Чингісхана. І Московія, що була складовою части-

ною імперії, ніколи не становила винятку з тих законів. А діяла Яса Чингісхана в Ростово-Суздальській землі з січня 1238 року, з дня захоплення. Згідно Яси, ні один старший князь не міг отримати “ярлик” на князівство, якщо не передавав в аманати (заручники) свого старшого сина, першого за чергою спадкоємця. Все, що підноситься інакше, — це московські “домішки неправди”. Закон для Москви не робив винятків! Про це чітко писали і Плато Карпіні, і Рубрук, що перебував у Золотій Орді в 1253 – 54 роках. Я вже не кажу про Рашід-ад-Діна та збірники В. Г. Тизенгаузена, де чітко прописані закони, що діяли в імперії Батия.

Так ось: вже на початку 1238 року князь Ярослав Всеволодович надів ярмо на шию та поповз до ніг хана Батия, аби отримати “ярлик” на Володимирське князівство. А перед тим мусив передати ханові в аманати (заручники) свого старшого сина Олександра, т. зв. Невського. Вже в січні 1238 року до Володимира ханом Батием був призначений “великий баскак”, а по удільних князівствах — “малі баскаки”, які правили Ростово-Суздальською землею. Послухаймо нашого великого земляка Миколу Білозерського. У своїх архівах, що зберігаються в Національній бібліотеці України, він залишив такі слова: “Баскаки. В Росії після підкорення її Моголами були баскаки, а у Володимирі-столиці Великого Князя — Великий Баскак. Вони — головні управителі в підкорених державах: мають військо та ін.”.

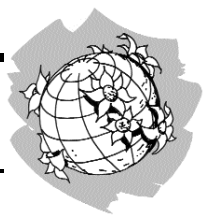
І перебував Олександр при сім'ї

хана аж до 1252 року, коли отримав “ярлик” з рук свого анди Сартака на Володимирське князівство. А було Олександру в 1238 році всього десь близько восьми років. Тому і написав великий свідок Плато Карпіні, що в 1246 році бачив у хана Батия не князя Олександра Невського, а лише — “сина князя Ярослава”.

Сподіваюся, читач розуміє, що, проживаючи з 1238 року при сім'ї хана Батия, Олександр саме в ті роки побратався з Сартаком, вивчив тюркську мову, якою розмовляли в Золотій Орді, та став довіреною людиною хана Батия. Бо хан Батий, приймаючи послів, ні до кого з них не звертався особисто, навіть тоді, коли посли знали тюркську мову, а тільки через довірену, сотні разів перевірену людину. Хан вважався намісником Бога на землі, тож не міг спілкуватися з простим смертним. Про це чітко мовлять всі стародавні джерела.

Такою довіреною та наближеною до хана Батия людиною у 1246 році був побратим його сина Сартака — Олександр, юнак, десь близько 14–15 років за віком. І вигадана Московою брехня про Олександра Невського та його битви — звичайнісінька нісенітниця.

Володимир БЕЛІНСЬКИЙ

ДЖЕРЕЛО ЇЇ ЛЮБОВІ

ВІРА СМЕРЕКА —
НАЙВІДОМІША В СВІТІ
КРОЛЕВЧАНКА

Мені і моїм друзям, учасникам молодіжного просвітянського гурту “Квітуха калина” (ми були тоді 8—10-річні школярі), ім’я Віри Смереки відкрилося 1994 р. Її пам’ять періодний край, любов до нього перелилася тоді у надіслані нею прекрасні матеріали для українських національних строїв: нитки для вишивання, тканини, стрічки, намисто. Із тих чудових тканин наші мами і бабусі пошили і вишили костюми, в яких ми стали справжніми артистами і виступали на найкращих сценах нашого міста і району.

А книжки свої пані Віра надіслала нам пізніше. Прочитав я їх уже старшокласником, точніше, ліцеїстом Київського військового ліцею ім. Івана Богуна, приїхавши додому в Кролевець на канікули. Книжки ці справили на мене незабутнє враження... Тому я не лише їх перечитав, а й написав по них учнівську наукову роботу про життя і творчість нашої славної кролевчанки.

Адже в цих книгах багато автобіографічного. А ще вони — справжнє вікно Людяності, Добра і Любові до рідної землі, до України.

КРОЛЕВЕЦЬ, ЛЬВІВ
І ЗНОВУ КРОЛЕВЕЦЬ

В автобіографічних нарисах п. Віра точно називає місто, куди вони, сім’я священика, переїхали з Лушників: Кролевець. Знайшовши для родини убогу квартиру, о. Степан зайнявся пошуками хоч якоїсь праці, щоб утримувати дітей... Тут п. Віра у 1940 р. з атестатом відмінниці закінчила середню школу. Поїхала вступати до Київського університету, але її “зрізали” на екзамени з російської мови, — як дочку священика.

Та пошастило їй того-таки 1940-го вступити до Львівського університету — на українську філологію. Вона була щаслива!

Із приходом німців о. Степана знову покликали селяни на священицьку посаду. Сім років Чеплівка не мала церкви (бо її перетворили на “клуб”). До християнського свята Успіння Пресвятої Богородиці 21 вересня 1941 року селяни реставрували клуб у церкву. І запросили

о. Степана на це свято. Тут він з усім сумлінням виконував свій обов’язок священика аж до своєї кончини в 1972 р. Правда, пізніше більшовики знову обернули церкву на клуб. Довелося Службу Божу правити в Молитовному домі. Дружина його, Євгенія, керувала церковним хором. Поки не надійшов наказ розібрати Молитовний Дім... Через три роки після цього мати письменниці й померла.

Навіть із цього короткого опису видно, що батьки п. Віри були справжніми подвижниками християнської віри і моралі.

НІМЕЦЬКА НЕВОЛЯ

У травні 1942 разом із тисячами наших юнаків і дівчат її було вивезено до Німеччини — Віра Ніпот опинилася в робітничих таборах у Берліні. Виснажлива праця, недоїдання зумовили хворобу, через яку потрапила до невідільничої лікарні... А потім у ще суворіші табори.

У Берліні в серпні 1943-го доля звела її з українцем із Закарпаття Іваном Смерекою. Цей кмітливий юнак за часи неволі добре вивчив Берлін, налагодив контакти з впливовими українцями німецької столиці. Він організував втечу Віри із табору, а через рік, коли Берлін уже нагадував пекло, обоє втекли у гори Гарц, а потім у м. Госляр, де дочекалися кінця війни. У липні 1945 одружилися. Скромно, на чужій землі, але з друзями-земляками відзначили весілля... І віддали себе активній громадській діяльності серед українців на чужині. У таборі “ДіПі” п. Віра працювала в українських школах і гуртках до 1947 року.

Враження про Німеччину — це її книга “В німецькій неволі” (1998). Це книга про те, як “остарбайтерів” виснажували важкою працею, голодом, холодом і жорстокістю. Багато хто втрачав віру, ставав злим, навіть божеволів. Це твір нечуваної викривальної сили. На його основі можна створити фільм — хвилюючий і переконливий.

В АНГЛІЇ

Московські агенти підмовляли “тимчасово переміщених осіб” повертатися в СРСР. Але куди було повертатися? У безбожну імперію?.. У травні 1947 молода сім’я

Смерек виїхала до Англії. Отримали обоє роботу на текстильний фабриці у місті Брадфорд. Тут і осіли. Звідси і плаче-тужить вже понад півстоліття сучасна Ярославна над українською недолею.

Як одні з найперших тут поселенців-українців, Смереки заснували у Брадфорді філію Спілки Українців Британії (СУБ), українську бібліотеку, драмгурток ім. Івана Котляревського, школу українонавства для дітей, курси англійської мови для дорослих.

Стали вони і засновниками українського світського хору, а також парафії українських церков. Стала Віра Смерека й одним з ініціаторів Товариства українських жінок імені Олени Теліги в Англії. Водночас поглиблювала вона свої знання на вечірніх студіях Лідського університету в Брадфорді. Головним її заняттям стала літературна творчість.

БОГ І УКРАЇНА

У 1999 році Віру Степанівну Смереку прийнято до Національної Спілки письменників України. У цій уже офіційній письменницькій ролі вона видала нову — третю свою — книжку під назвою “Вічний вогонь”. Бог, Церква, Святі місця, ікони, молитва, Різдво, Великдень і, звичайно, Воля, Україна — ось тематичне коло цієї книги. Але твердження авторки м’які, ненав’язливі — як у народного оповідача. І особливо привабливі, бо сповнені автобіографічності.

Тим більше, що дорога до сумлінного сповідання християнських засад у неї теж пройшла через сумніви і вагання. Їх настирливо прищеплювала “радянська школа”. Про це довірливо розповідає письменниця у повісті “Христос воскрес”. А також в оповіданні “Вислухана молитва коло Святої Софії в Києві”. А збагатившись досвідом життя батька-матері і свого власного, вона прийшла до твердого переконання, що зло можна перемогти лише неухильним дотриманням християнських чеснот. Пані Віра, як свідчать нариси,

побувала чи не в усіх святих для християн місцях: Вифлеєм, Назарет, Єрусалим, Рим із Ватиканом і т.д. Але як патріотка своєї землі, де б не була, думає про Україну, молиться за неї.

Болить нашої письменниці проблема релігійної роз’єднаності українців. Особливо розважливо і справедливо підходить вона до цієї теми в нарисі “Велич Рима”. Вона пише: “З побожністю вклоняюся

святим місцям і думкою лину в новітні часи... Екуменічний рух — це єдність у Христі... Ворожість (релігійна) Рима і Візантії, ворожість (релігійна) Росії і Польщі. А ми, українці, чому маємо терпіти ми? Ми чужі одним і другим... Невинні спадкоємці чужого і мертвого лихоліття... Навіщо цей штучний поділ має роз’їдати наш народ? Ми є нащадки вірування. Але не чужої нам ворожнечі. Чому чужа історія має нас розділяти?.. Абсурд! Усі ми християни! Настала пора відмінити догми старих віків, що поділяють нас на греко-православних і греко-католиків. Вже час знайти верхам одну Церкву, Єдину, щоб народ міг спільно хвалити Бога — в єдиній християнській спільноті”.

Безумовно, за стільки років проживання в Англії засвоїла п. Віра і англійські традиції, але рідне у

неї завжди і скрізь на першому плані. До речі, про життя українців Британії і свої тамтешнє життя готує Віра Смерека свою нову книгу, яка має робочу назву “З берегів Англії”.

НАЙРІДНІШЕ МІСТО

Читаючи книжки нашої землячки, збагачуєшся духовно. Читаються вони легко, швидко, породжують оптимізм, надію і віру. Бо це є священний вогонь Любові до Бога і України. Із цим вогнем у душі не раз приїздило подружжя Смерек в Україну, починаючи з першого року її незалежності. Приїздили на всеукраїнські форуми і конгреси, а також до родичів на Сумщину і на Закарпаття, де Віру з любов’ю називають “закарпатською невісткою”.

Із весни 1997 р. не стало її друга. Відійшов у вічність цей активний громадський діяч і борець за українську ідею, довголітній голова СУБ, правник за фахом. Похований Іван Смерека у Брадфорді, де прожили вони з дружиною 50 років. Але Віра Смерека не пориває зв’язків із Закарпаттям. Саме там, у місті Ужгороді, не тільки шанують, а й перевидають її книжки. Кілька примірників прислали закарпатці кролевецьким просвітянам — міському об’єднанню ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. А просвітяни, в свою чергу, прочитавши, подарували кілька книжок центральному райбібліотеці, краєзнавчому музею, школам міста. Розповіли про славу землячку в районній та обласній газеті.

У своїх листах кролевецьким просвітянам п. Віра не раз зізнається: “Кролевець — моє найрідніше місто”. Славить його у нарисах і віршах.

Всі листи Віри Смереки починаються і закінчуються думою про українство і вірою в його цілковиту перемогу на своїй землі.

А книжки її, на моє переконання, ще стануть посібниками для виховання у всіх нас християнської моралі.

Максим ВІТУШКО,
Кролевець — Київ

ПАМ’ЯТЬ

ла-таки — переїхала до Нью-Йорка. Часто виступала на різних імпрезах. Створила кілька нових сольних хореографічних творів — “Останній вальс”, “Бублейниця”, “Свято княгині Ольги”, “Подоланка”... Коли їй минуло сорок років, вирішила перестати танцювати. Допомогала молодим балеринам, популяризувала українські танцювальні ансамблі.

...Оксана Вікул фізично відійшла від нас, але духовно — поруч. Її пам’ятатимуть як прекрасного пропагандиста української культури в чужомовному середовищі — хорового мистецтва, писанкарства, художніх творів і просто просвітянина, людину щедрого серця.

Віталій МАЦЬКО,
кандидат філологічних наук,
голова обласного товариства
“Просвіта”,
м. Хмельницький

Народилася Оксана Миколаївна Вікул 20 липня 1921 року в м. Кам’янець-Подільському у відомій на всю округу родині священиків Вікулів, що прославили у XIX і на початку XX століття рідний край любов’ю до людей, до України. Батько її також був священиком, а потім, закінчивши Варшавський університет, став доцентом кафедри хімії Кам’янець-Подільського університету. В листопаді 1920-го емігрував, захистив дисертацію і працював професором Українського вільного університету в Празі.

До батька Оксана приїхала разом із матір’ю влітку 1923-го. Спершу жили в Подєбрадах, де батько вчителював у новозаснованій господарській академії, а з 1929-го починається празький період. Прага Оксані подобалася. А головне — більше чути української мови. Та школи української не було. Батько, ніби відчуваючи майбутнє, віддає її до англійської школи, потім — до гімназії.

У Празі Оксана офіційно стала членом Пласту. У цій масово-спортивній освітній організації дівчина зацікавилася танцями. І уже наприкінці 1936 року вона бере участь у виконанні групових народних танців на

Всеслов’янському з’їзді скаутів. Перший сольний номер для Оксани відбувся несподівано на гімназійній вечірці у Ржевниціх 1937 року, коли вона з успіхом импровізувала “козачка”. Так прилучилася Оксана Вікул до професійної сценічної діяльності. “Танець — це чиста радість, — гово-

школи Єлизавети Нікольської. Після кожної вистави фантазія подолянки починала інтенсивніше працювати. Із власним хореографічним твором уперше виступила 10 січня 1943 року. Це сталося на концерті групи “Українського сокола”, метою якого було показати, як саме можна опрацювати

музику композитора М. Лисенка, — твердо стала на шлях українського професійного артиста балету та хореографа.

Навесні 1947 року в Регенсбурзі розпочалася підготовка до постановки опери М. Аркаса “Катерина”. Оксани запропонували поставити до неї

ТРОЯНДА ЗІ СЛАВНОГО РОДУ

На початку 90-х мені довелося працювати в газеті “Кам’янець-Подільський вісник”, де бухгалтерську справу вела Анжела Кисіль. Згодом дівчина виїхала до США, виїхала заміж... У Сполучених Штатах Америки знайшла свій притулок й Оксана Вікул, з якою ми листувалися. А потім зв’язок перервався. І тоді я попросив Анжelu Кисіль-Райлі передати ві-

тальну поштівку з нагоди 80-річчя славної діячки української сцени у діаспорі. Завдяки їй вітальна листівка знайшла адресата і, як пише у листі до мене чоловік Оксани Вікул, письменник і богослов Олександр Воронин, “дуже гарно відсвяткували її ювілей”, але 21 вересня Господь покликав її у вічність.

рила не раз. — Як танцювала наші народні танці, то... здавалося, що лечу до України...”

Вирішила паралельно вчитися малювати — записалася до Української студії образотворчого мистецтва під керівництвом графіка Роберта Лісовського. Під осінь 1941 року Оксана стала ученицею балетної

українську тематику в стилі й техніці різних шкіл танку. Вона вирішила танцювати відьму Солоху з “Ночі перед Різдвом” М. Гоголя. Використала музику з “Різдвяної ночі” М. Лисенка. З’явилися схвальні відгуки й у пресі. Потім 1944 року створила ще один хореографічний твір “Невдале побачення”, до якого також використала

танці. Це була добра нагода грати з професіоналами — режисер Юрій Григоренко, декоратор Петро Капшученко, диригент Володимир Гавриленко. Оксаніні задуми щодо хореографії “Катерини” повністю вдалися. Переїхавши до Америки, жила в Мінеаполісі й тужила за театральним життям. І ось 1956 року не витрима-

СПРАГА В СПЕКУ: ПОШУК КОЛОДЯЗІВ ПРЕДКІВ

У містечку Старий Крим, де безводдя стало хронічним, обурені бездіяльністю місцевої влади люди 4.07.02 перекирили фео-досійську трасу. Не вірячи обі-цянкам градоначальників, вони мають намір повторити акцію протесту, збільшивши кількість її учасників до кількох тисяч.

Від нестачі води, де з цієї причини санепідстанція закрила навіть єдиний дитсадок, місто потерпає вже понад п'ятнадцять років, хоча Старий Крим (колись за красу й кількість фонтанів названий Старим Багдадом), стоїть на воді. Джерельні струмки з гори Агармиш, одягнені в нині зруйновані керамічні труби, в часи середньовіччя напоювали місто досхочу.

Сьогодні каламутна вода тут залишилася лише в кількох колодязях, черга біля яких не зменшується від світанку до ночі. Натовпи спраглих людей годинами стоять біля двохсотлітнього колодязя на вулиці Суворова — п'ють звідси воду, незважаючи на те, що вона брудна. Іншої просто немає.

Черги біля іншого колодязя — на вулиці Ванєєва, не зменшує навіть розташоване поруч кладовище. Воду звідси машинами возять і в місцевий протитуберкульозний санаторій, де за 250 тисяч бюджетних гривень недавно пробрили свердловину, не зробивши попередньо експертизу. Ще й єдині в місті старі очисні споруди біля неї “забули” законсервувати.

Безводдя в Старому Криму, де досі взагалі немає очисної системи і всі нечистоти зливаються в річку, загрожує спалахом епідемії. Може, порятує ситуацію, яку вже давно називають надзвичайною, обіцянка

уряду автономії допомогти покрити величезні борги міста перед “Крименерго”, що дозволить знову ввімкнути фільтрувальну станцію...

Про свою готовність перекрити трасу заявили й жителі кількох будинків сімферопольської вулиці Крилова, які потерпають від безводдя вже шість років. За цей час, незважаючи на численні прохання, людям навіть не пояснили, у чому ж річ! Мешканці столиці Криму вимушені пити воду з діжок, які самі виставили в дворі, хоча в ній, аж гарячий від спеки, швидко заводяться пугаловки й інші болотні мешканці...

На жаль, прикладів людських страждань від безводдя на вічно посушливому півострові безліч. Сьогодні не віриться, що в давні часи Крим обходився власними запасами води, хоча кримчани користуються ще й дніпровською, якої вже не вистачає. Саме це й спонукає людей організовуватися в групи шукачів давніх колодязів. Особливо активно займається пошуком альтернативних джерел водопостачання громадська організація — асоціація “Махульдюр”.

У регіонах, де катастрофічно не вистачає чистої питної води, вже два роки розчищають джерела, струмки і колодязі, повертають життя висохлим фонтанам. За спогадами старожилів

знаходять і з допомогою місцевих жителів-ентузіастів відновлюють нові життєдайні потічки і резервуари вологи. За словами активістів “Махульдюра”, без допомоги місцевого населення, підказок довгожителів асоціація просто не змогла б існувати. Її активісти переконані, що розчищені ними криниці полегшать гостру проблему дефіциту води, допоможуть забезпечити нею — чистою і джерельною — кримчан, котрі живуть у селах, де немає дніпровської води або її недостатньо. У рамках проекту “Друге життя занедбаних колодязів” уже відновили 10 джерел питної води в селах Бахчисарайського району. Нині чистять і відновлюють ще чотири криниці в трьох селах цього району. Взялися реконструювати близько 20 старих колодязів інших особливо посушливих регіонів, сподіваючись охопити весь Крим.

Цей проект асоціація “Махульдюр” реалізує за фінансової підтримки уряду Швейцарії, який виділяє кошти на розчистку й оновлення старих занедбаних громадських колодязів, фонтанів і джерел. Реконструйовані, вони посприяють регенерації природного балансу ґрунтових вод і відновленню екосистеми регіонів, — переконаний президент асоціації Ренат Саранасев. Тим більше, що вчені-гідрогеологи впевнені: підземні ріки півострова ще не вис-

нажилися. На їхню думку, прогностичні запаси підземних вод Криму складають 1300,8 тисяч кубометрів на добу. Фактичний же щодобовий водозабір торік склав 477,3 тисячі кубометрів. Невикористаний резерв підземних питних вод оцінюється в 700 тисяч кубометрів на добу. Його реально ввести в дію на рівнинній частині Криму. Завдяки цьому можна не лише зменшити спрагу населення, а й збільшити подачу води для потреб зрощення. Підраховано, що це може забезпечити приріст вологи улітку на 35–50 %. Важливо й те, що в такий спосіб можна забезпечити водою населені пункти навіть за умови повного відключення джерел поверхневого водопостачання. Звісно, коли виявити належну турботу про підземні запаси, не експлуатувати підземні водні ресурси так нещадно, як в 70–80-ті роки.

Свого часу підземний водозабір перевищував прогностичні ресурси вдвічі — майже весь Первомайський, західна частина Красногвардійського і Джанкойського, південні землі Роздольненського, північні селища Сакського районів виявилися позбавленими підземних вод, придатних для пиття. На щастя, завдяки інфільтрації вологи з Північно-Кримського каналу, останніми роками спостерігається значне поліпшення стану підземних водних горизонтів. От би

ще зменшити забруднення підземних запасів азотними добривами, які випадають з неочищених стічних вод...

Починає радувати й Південнобережжя. Днями центральні вулиці Євпаторії, де торік з'явилися ротонди, прикрасили чотири нові паркові фонтани. Струмені їх високі й чисті, бо перепад води в них від трьох до шести метрів. А оскільки працюють на оборотному водопостачанні — дуже економічні в обслуговуванні. Архітектори кажуть, що подібні красені є лише в наймалювничіших містах України.

На закупівлю устаткування італійських фонтанів виклали 50 тисяч гривень. Це місце відразу ж стало популярним серед євпаторійців і гостей міста. Особливо у вечірній час, коли, завдяки вигадливому підсвіченню, водограї починають сяяти всіма кольорами веселки.

А в Феодосії, біля вежі Святого Костянтина, після багаторічної перерви знову заискрилися тугі струмені знаменитого фонтану Айвазовського, подарованого великим мариністом землякам ще в позаминулому столітті. Його чистою питною водою з приємністю втамовують спрагу численні жителі й гості сонячного міста-курорту. Щоправда, вже не зі срібних кувалд, як колись, а кожен зі своєї посудини.

Схоже, кримчани нарешті таки починають турбуватися про відновлення і використання власних природних запасів життєдайної вологи, такої потрібної саме тут, особливо в період нещадної літньої спеки.

● **Віктор ХОМЕНКО**, Крим

КОНСЕРВАЦІЯ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

Людство докладає потужних зусиль для ліквідації своєї коліски Землі. У геометричній прогресії зростають техногенні навантаження, грабіжницька, не обмежена розумними рамками експлуатація надр, флори, фауни планети в недалекому майбутньому загрожує самознищенням люд-

ській цивілізації. Не запитаними виявляться нафантазовані голлівудськими збоченнями кровожерні прибульці, чудовиська, гігантські астероїди та інші страхіття. Свою загибель — разом із планетою — наближаємо власними руками, мізками.

Тема не нова, постійно (певно, щодня) якісь окремі її аспекти порушуються у ЗМІ, спеціальній науковій літературі. Наприкінці минулого століття навіть спеціальність окрема — “еколог” — у т. зв. “розвинених” країнах з'явилася. Представники цього гуманного фаху покликані захищати довкілля, середовище існування людини — від людини, її руйнівної діяльності, котра несе у собі смертельну загрозу існуванню людства.

Проте тут наміряємося зупинитися лише на одному напрямку господарювання “гомо сапієнса” — експлуатації надр.

Не знаю темпів зростання обсягів усіх ресурсів, що їх видобуємо, випомпуємо з тіла нашої Матері-Землі. Загальновідомо, що обсяги видобутку органічних енергоносіїв, найперше нафти, газу, в окремих країнах і вугілля, невпинно нарощуються. Спалюючи добути барелі, кубометри, тонни, ми, водночас зі зменшенням кількості кисню в атмосфері, насиченням її отруйними, шкідливими для живого та неживого світу речовинами, зменшуємо масу Землі. А вже, перетворивши тверді, рідкі, газові компоненти, замкнуті в тілі Землі і тим самим включені до її маси, в газові складові атмосфери, ми робимо нашу планету легшою. Бо ж атмосфера Землі постійно “випаровується” в космічний простір. Випаровуванням H₂O з планетарних водних басейнів (океанів, морів, рік, штучних водойм) можна знехтувати. І то не лише тому, що згідно з теорією колообігу води в

природі випарувана вода повертається на Землю у вигляді дощу чи снігу, хоча де гарантії від молекул-індивідуалісток, які конденсуватися не хочуть? Знехтувати тому, що випаровування триває постійно від моменту створення планети, а рукотворні водні площі — мізерні, порівняно з природними. Ситуацію погіршують видобути мінеральні ресурси, виробли більшості з яких коротко, окислюються і теж — частково у вигляді газів — потрапляють до атмосфери, “випаровуючись” відтіля у Космос.

Щоправда, Космос “дає здачі”, закидаючи на Землю енну кількість метеоритів, але чи врівноважують вони щодень зростаючі людські апетити на підземні планетарні ресурси (тіло Землі!) — хто робив обрахунки, підбирав баланс “збитків”-“прибутків”? Такі обчислення — не просто собі вправи математичні для нудьгуючих науковців. Де гарантія, що, змінивши масу, Земля не змінить своєї орбіти навколо Сонця? Людству замислитися над тим ніколи,

розбалакуючи про “гуманізацію” своєї спільноти, воно, як і раніше, найбільше зусиль спрямовує на продукування розваг, розкошів і засобів війни, самознищення. Порочне коло?

Гадаємо, ні. Апетити “сильних”, багатих (а чи мудрих?) світу цього можна розумно підкорегувати. Видобуток органічних енергоносіїв суттєво обмежити, з часом, може, й припинити зовсім. Як те зробити, не знизивши різко досягнутий рівень комфортності існування людства? Рішення, на думку автора, є.

Сонце, давній бог Ра (віру в якого пройшли колись усі народи, єгиптяни не були першими), посилав достатньо теплової енергії, аби обіграти протягом року всі придатні для життя людини природні зони Землі. Розподіляється лише та енергія нерівномірно. Літом її зайвина, зимою — брак. У тропічній, субтропічній зонах зайвина сонячного тепла практично постійна. На часі людству навчитися “консервувати” надлишкову частину літнього, тропічного тепла з метою вико-

ристання його взимку в зонах з холодним кліматом. Саме консервувати, як навчилися ми те робити з дарами літа, тропіків, аби споживати їх (дари) у зимовий період. Власне, газ, нафта, вугілля і є такими природними “консервами”, припасеними Сонцем для нас, “енергоїдів”, на стадії споживацької недосконалості, яку ми неабудуємо іменуємо ерою “високих технологій”.

Але сонячні батареї існують, — скажете. Існують: дорожчі, малоефективні, з великими обмеженими зонами вжитку. Та наразі маємо на увазі принципово нове, практичне, екологічно безпечне, що ґрунтується не на процесах окислення, згорання розв'язання проблеми, що забезпечить технологічний прорив в енергетичній галузі, а відтак і поступове скорочення видобутку нафти, газу, вугілля. Не боротися з дарами Ра, а по-господарськи їх використовувати в потрібний час, у потрібному місці.

Чи під силу таке завдання сучасній науці? Безперечно! При необхідній концентрації

коштів, інтелекту на розв'язання цієї проблеми знадобиться якихось 10–15 років.

Де взяти ті кошти, інтелект? Із військових сфер! Бо теревенячи про мир, залякуючи обивателя тероризмом, світове співтовариство невпинно нарощує військові витрати, паралельно нарощуючи витрати енергоносіїв. Планетарний лідер США, маючи 5 % від усього населення Землі, енергоресурсів з'їдає 40 %. Чи не забагато, шановні янки? Ось і виділіть зі свого колосального воєнного бюджету (понад 400 млрд. доларів щорік) аж 1–1,5 %. Та й інші лідери в озброєннях — для початку 10–15 млрд. доларів наскребеться. Трохи згодом, коли результати розробників стануть зримішими, від охочих вкладати кошти відбою не буде.

Станції та пристрої консервації енергії (СКЕ, ПКЕ), гідро-, вітроелектростанції (себто відновлювальні джерела) зможуть забезпечити енергетичну перспективу людству на дарованій Богом

фи, фантасти, наступні покоління землян втілювали в життя.

— А ти конструкції тих СКЕ, ПКЕ запропонуй, — закинете. — Не можу, не вмію, панове. Проте, напрацьованим у науці досвідом доведено: сформульована проблема — на 20 % проблема розв'язана.

(ГЕС мають бути оптимальної потужності, щоб не порушувати екологічний баланс території, на яких вони зводяться. “Гесівська” тема продискутована теоретично і відшліфована досвідом, на жаль, здебільшого негативним. Але то вже відхиляємося за межі публікації).

P.S. Інтенсивно впроваджені сьогодні у світі технології отримання енергії на базі цирконієвих паливно-камерних установок, що суттєво зменшують шкідливі викиди у довкілля та витрати органічних енергоносіїв, — гігантський крок людства в енергетичній галузі, але не ліквідує в принципі загрозу енергетичного колапсу нашої цивілізації, а лише віддаляють його в часі.

Сергій КОВАЛЬ

СВІТОМ ПРАВЛЯТЬ

ЩО Є “РУШИНОЮ СИЛЮ СУСПІЛЬСТВА”

Філософські аспекти волевого ставлення до нового розкрив Ф. М. Достоевський у романі “Злочин і покарання”. Герой роману Родіон Раскольников стверджує, що люди за своєю природою консервативні, свято шанують закони, які перейшли їм від батьків їхніх, а ті, хто наважується сказати що-небудь нове, є злочинцями, які заслуговують суворого покарання. Переважна більшість народу не схильна визнавати права геніїв висувати нові ідеї, робити винаходи, міняти закони і тим порушувати їхній спокій. Тому зовсім справедливо маса виконує своє консервативне призначення і страчує, вішає, спалює їх, щоб у наступних поколіннях ставити страчених на п’єдестал і поклонятися їм.

Ідеї видатного філософа свого часу — Сократа були визнані небезпечними для суспільства, і його засудили до страти. Джордано Бруно був спалений на вогнищі за поширення геліоцентричної теорії Коперніка. За нові переконання відтяти голову Томасу Мору — видатному англійському філософу, основоположнику утопічного соціалізму. Першодрукар Іван Федоров змушений був утекти з Москви до Києва, оскільки віруючі вимагали розправи над ним за використання друкарського верстата, який вважався дітищем нечистої сили. Навіть у наш “освічений вік” проти авторів нових наукових ідей і напрямків застосовуються репресії. Так, в СРСР школу генетиків було розгромлено і заборонено, а творців цілого наукового напрямку засуджено до тривалих термінів ув’язнення. Отож для творців нового завжди приготована гірка доля і, як висловився французький філософ Ш. Фур’є, кожний новатор повинен заздалегідь знати, що його переслідуватимуть відповідно до величезного відкриття.

Книга Г. Тісанд’є “Мученики науки” особливо вдало ілюструє негативне ставлення мас до творців нового. Англійський філософ Бертран Рассел з приводу втілення нових ідей писав: “Люди бояться нових ідей більше всього на світі, більше розорення, навіть більше смерті, бо ідеї руйнівні і страшні. Вони нещадні до привілеїв, встановлених правил і зручних звичок. Нові ідеї анархічні і не підпорядковуються законам, вони байдужі до авторитетів і не піклуються про мудрість, вироблену віками”. Нові ідеї перемагають не методом переконань чи переучування опонентів. Як відзначив лауреат Нобелівської премії фізик М. Планк, зміна ідей відбувається сама по собі.

Носії старих ідей з часом вмирають, а нове покоління приймає нові ідеї як само собою зрозумілу істину — для торжества нових ідей потрібен тільки час.

Трохи раніше до таких висновків дійшов австрійський геолог М. Неймайр (“Історія Землі”, російський переклад 1898 р.). Вивчаючи еволюцію органічного світу, він показав, що прогрес у природі здійснюється внаслідок вимирання старих, малопристосованих організмів і народження нових, досконаліших форм. Вимерли динозаври, мастодонти, пещерні люди. Їм на зміну прийшли ссавці, птахи, цивілізована людина. І Неймайр робить висновок, що розвиток внаслідок чергування

Можна було розраховувати тільки на нове покоління, виховане в нових умовах, для яких нові ідеї були би прийнятними. Тож комуністичні лідери не стали чекати, як пророк Мойсей, 40 років, що би вимерло старе покоління природною смертю. Комуністи прискорили цей процес, фізично знищивши носіїв старих ідей. Для цього були спеціально сфабриковані судові процеси — “Спілка визволення України”, “Шахтинська справа”, Промпартія, троцькістсько-бухаринського блоку, зінов’євської фракції, розстріляні й депортовані до Сибіру, Далекого Сходу і на Крайню Північ мільйони висококваліфікованих фахівців, учених та адміністраторів.

шансів утриматися при владі.

Тепер у всіх гріхах звинувачують Сталіна, його зробили “козлом відпущення”. Я знову і знову повторюю, що світом правлять ідеї, а не люди. Винна комуністична система, а не окремі її виконавці. Винні також і Хрущов, і Каганович, і Ворошилов, і Калінін, і Молотов, і Косіор, і Постишев, і вся комуністична верхівка. Їхні наступники проводили ту ж політику, і Брежнєв разом зі Щербицьким відправили в заслання і Сахарова, і Чорновола, і Щаранського, і Стуса...

Масові репресії, інтенсивна ідеологічна обробка населення дали ефект — комуністична ідеологія нев-

цивілізації, в основу якої лягла Заповідь Господня, що вчить: “Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі твої дні були на землі”. Та якщо в “Біблії” неодноразово повторювалися заповіді Господні “не вбий”, “не вкради”, то в “Короткому курсі ВКП(б)” схвалювалися масові вбивства так званих буржуазних націоналістів, контрреволюціонерів, троцькістсько-бухаринських відступників, зінов’євських відщепенців тощо. В усіх школах, піонерських таборах, будинках піонерів висів портрет Павлика Морозова, який написав донос на своїх батьків, і їх стратив НКВС. Виховані на прикладі Павлика Морозова радянські чиновники стали хамами. Ра-

Землі перестане розвиватися вільно і порине в імлу. А навесні й після неї пройдуть грандіозні зміни, падіння королівства і великі землетруси: і все це пов’язане з виникненням нового Вавилону, мерзотною проституцією, огидним духовним спустошенням, що триватиме 73 роки і 17 місяців” (тобто з 1917 до 1991 року).

ДЕРЖАВА ЛИШЕ ІНСТРУМЕНТ

1991 року Україна здобула незалежність, але переміг на президентських виборах комуніст Л. М. Кравчук, який узаконив комуністів на всіх державних посадах. І якщо в Польщі, Чехії, Румунії, Угорщині та в Прибалтійських державах комуністів відсторонили од роботи в державних установах і судили за їхні злочини, то в Україні старі партійні кадри залишилися на своїх постах. Утвердившись на них, комуністи, звичні працювати в умовах бюрократично-адміністративної системи, не змогли ефективно керувати народним господарством.

Хабарництво, крадіжки у великих масштабах високими посадовими особами, у тому числі депутатами Верховної Ради України, вбивство відомих людей, ігнорування законів України, у тому числі й про державну мову, стали нормою в Україні. Доречно нагадати, що, коли представник ізраїльського роду Корей разом зі своїми однодумцями і 250 мужами ізраїльськими збунтувався проти пророка Мойсея і вимагав повернення ізраїльтян у єгипетську неволю, завжди милосердний і терплячий Господь Бог жорстко покарав бунтарів. Земля розступилася під ними і поглинула їх усіх разом із сім’ями. А коли зчинився новий бунт проти Мойсея, Бог послав пошесть на бунтарів — “і було померлим поразкою чотирнадцять тисяч і сімсот”. І тільки після цього бунти серед ізраїльтян припинилися і вони більше не хотіли в милу їм рабство.

...Для мене, як для наукового співробітника Національної академії наук України, зовсім незрозуміла політика наших державних мужів, колишніх комуністів, які узаконили оплату роботи доктора наук, професора академії наук удвічі нижчою, ніж зарплата кондуктора трамвая чи автобуса. Збагнемо: нагодувати народ м’ясом, рибою, бананами і динями — це ж не основна роль держави. Треба створити умови, щоб народ сам розводив свиней на м’ясо, ловив рибу і вирощував огірки й дині. Тільки тоді людська гідність набере належного значення в суспільстві

●

Упродовж 15 років я працював в Інституті геологічних наук АН України з академіком В. Б. Порфір’євим (1899–1982), розробляючи нові напрямки в геології, які зустрічали різкий опір офіційної радянської науки. Їх не тільки не допускали до друку — доходило до того, що уже опубліковані роботи вивирали з журналів і знищували. І навіть якщо кому-

небудь ї вдавалося захистити дисертацію, то ВАК СРСР у Москві не затверджував захист. Наші наукові опоненти час від часу звертались у відділ ідеології ЦК КПРС із вимогою заборонити нові ідеї в геології як такі, що підривають основи марксистсько-ленінської ідеології. Тож ми існували в Академії наук завдяки особистому захисту прези-

дента АН України академіка Б. Є. Патона. А для того, щоб якимось активніше відстоювати свій науковий напрямок, почали вивчати основи наукознавства з метою з’ясування умов виникнення, розвитку та закономірностей зміни ідей, щоб цей досвід використувувати в подальшій роботі.

життя й смерті має універсальний характер і поширюється як на матеріальний, так і на духовний світ. Старі ідеї зникають разом зі смертю їх носіїв. Тому-то пророк Мойсей і виводив ізраїльтян з єгипетської неволі сорок років, навмисне блукаючи пустелею, щоб дати вимерти поколінню з рабською психологією.

ІДЕЯ І ЧИН

Створюючи новий суспільний лад на теренах Російської імперії, комуністичні лідери знали, що народ не сприйматиме їхніх ідей.

Щоби знищити селянську цивілізацію, комуністи організували штучний голодомор, найбільш жорстокий за всю історію людства. Голодомор лише в Україні забрав 9 мільйонів життів. Усього при переході “від капіталізму до соціалізму” на теренах Російської імперії було знищено майже 32 мільйони осіб. Те, що Ленін і Сталін поголовно викорчували старе покоління, починаючи від царя і закінчуючи Іваном Денисовичем, було своєрідною історичною необхідністю розвитку комунізму в Російській імперії, в іншому разі комуністи не мали б жодних

довзі запанувала на теренах СРСР. І в 1987 р. Український Радянський Енциклопедичний словник (т. 3, с. 67) відрепортував, що в СРСР уже створена якісно нова спільнота людей — так званий “совєтський народ”, згуртований марксистсько-ленінською ідеологією.

Заради справедливості слід відзначити, що і пророк Мойсей, водячи 40 років ізраїльтян пустелею, постійно і наполегливо викладав їм Божі закони, і в цьому Мойсею допомагав сам Господь Бог. Так, на горі Синай Бог передав пророку 10 заповідей, які в подальшому стали підвалиною моралі західної

цивілізації, в основу якої лягла Заповідь Господня, що вчить: “Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі твої дні були на землі”. Та якщо в “Біблії” неодноразово повторювалися заповіді Господні “не вбий”, “не вкради”, то в “Короткому курсі ВКП(б)” схвалювалися масові вбивства так званих буржуазних націоналістів, контрреволюціонерів, троцькістсько-бухаринських відступників, зінов’євських відщепенців тощо. В усіх школах, піонерських таборах, будинках піонерів висів портрет Павлика Морозова, який написав донос на своїх батьків, і їх стратив НКВС. Виховані на прикладі Павлика Морозова радянські чиновники стали хамами. Ра-

Землі перестане розвиватися вільно і порине в імлу. А навесні й після неї пройдуть грандіозні зміни, падіння королівства і великі землетруси: і все це пов’язане з виникненням нового Вавилону, мерзотною проституцією, огидним духовним спустошенням, що триватиме 73 роки і 17 місяців” (тобто з 1917 до 1991 року).

ФОРМУВАННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Розв'язання питань про формування трипільської і давньоюної культур начебто є своєрідним містком між дописемним неолітичним періодом і ранньоісторичним періодом енеолітичної епохи, від якої до наших днів дійшли найдавніші писемні джерела. Досліджуючи питання про складання культури трипільського ареалу, ми приходимо до висновку, що вона виникає в зоні багатовікового контакту, ще на зорі неолітичної епохи, у племен євразійського мисливсько-скотарського масиву з племенами балканодунайського мисливсько-землеробського масиву.

Найдавніші трипільські пам'ятки, зокрема й ті, що в межах західної частини ран-

ЕНЕОЛІТ УКРАЇНИ

Від власне неолітичного цей комплекс відрізняється лише такими рисами: тут відсутні геометричні мікроліти трапецієподібної форми, а вкладиші для серпів різко вирізняються від більш архаїчних вкладишів неолітичних комплексів. Набір крем'яних знарядь неолітичних пам'яток Середній Стог II, поселення на острові Малий Дубовий або Маріупольський могильник, включаючи різні знаряддя з крупних пластин і наконечники дрітків, виконані в техніці двобічної ретуші, безумовно близький до інвентаря пізніх ранньотрипільських пам'яток як Поливанів Яр, Лука-Врублевецька, Солончени Т і навіть Сабатинівка I та Кукутені А.

Інвентар кам'яних знарядь можна звести до однієї характерної трипільської форми — невеликої широкої сокири-тесла асиметрично прямокутного профілю, виготовленої із сланцю. Підкреслюємо, що неолітичний вигляд крем'яного інвентаря несе ознаки впливів архаїчної мікролітичності, типової лише для самого початку трипілья. Де-що згодом, вже на етапі пам'яток типу Гренівки — Луки-Врублевецької, цей архаїзм майже повністю зникає.

З недавніх пір, поки лиш для західного трипілья, виявлено комплекс знарядь, виготовлених з кістки і рогу. Цікаві архаїчні мотики із рогів оленя з повздовжньою постановкою робочої частини, кістяних лощил для обробки поверхні посуду, добре відомих ножів із емалі ікол кабанів, кістяних наконечників стріл. Численні, хоча й не характерні, кістяні шила з вістрям правильного округлого перетину виготовлені з "грифельних" кісток копитних.

Перш, ніж вдатися до опису найдавнішого трипільського посуду, необхідно вказати на його неоднорідність, залежну від хронологічного положення конкретних груп керамічних виробів. Прикладом, під час вивчення глиняного посуду ізвальованих жител та землянок другого сабатинівського поселення було встановлено, що в складі керамічних виробів, знайдених в землянках і на поселеннях Гайворон та Чернятка, виділяються всього дві групи посуду: з простої сірої глини, обпаленого на вогні та чорно лощеного, обпаленого в печі, з уповільненою тягою. Ці ж технологічні групи можна відзначити і для глиняного посуду кінця неолітичної доби.

Іншим виявляється технологічний склад керамічних виробів, пов'язаних з пізнішим типом жител — з "майданчиками" поселення Сабатинівка II і його культурних аналогів. У числі керамічних виробів, знайдених на "майданчиках" в Олександрівці, Лука-Врублевецькій, Гренівці та інших, помімо двох названих вище груп посуду, зустрічається третя — посуд світло-коричневого, майже червоного, кольору. Поява цього типу посуду, випал якого вимагав печей із штучною тягою, безумовно, є рисою подальшого розвитку ранньотрипільського керамічного виробництва. Побічним доказом появи керамічних печей як самі "майданчики" по характеру випалювання наближаються до цегли, так і виявлені купольні духові печі в усіх валькованих житлах.з

Прямим доказом їхнього спорудження в ранньотрипільський період буде піч з люфтами, виявлена на ранньотрипільському поселенні Лука-Врублевецька, та деякі інші

аналоги.

Найдавніший трипільський посуд розподіляється на дві основні групи, що різняться своїм призначенням: горщики грубого вироблення, призначені для зберігання продуктів і готування їжі й щоденного вжитку — з відмученої глини, з лощеними стінками. Для обох груп посуду властивий пластичний орнамент у вигляді різноманітних шишечок, а також невеликі ручки, розміщені в один-два яруси у звичному шаховому порядку. Важливо відзначити, що архаїчніші кухонні горщики зберігають деякі впливи керешської культури: звичні нігтеві заглиблення, справжній заціпний колосковий орнамент (рис.4,5,9), а зрідка навіть намазані округлі барботини та ін. У розвиненіший період раннього трипілья виникає особлива група посуду — тара. Вона з'явилася завдяки інтенсивному розвитку землеробства (переважав орний обробіток полів), що потребувало спеціальної тари для зберігання зерна, а також і запасів води для поселень, які розміщалися на високих терасах і плато.

Орнаментальні композиції, розміщені на посудинах, вирізняються особливою складністю, в ній присутнє повне чи часткове відтворення образу фантастичного дракона. Дуже цікава чисто трипільська група посудин, що займають проміжне положення між вазами на ніжках і посудинами з воронкоподібним низом — своєрідні вази з воронкоподібним низом. Однак, помімо такої форми необхідно підкреслити принципову відмінність ранньотрипільських ваз на ніжках від боянських (Джупешти, Видра, Верешті, Петру-Рареш), де сама форма й характер піддонів цілком різні — і ті, й інші циліндричніші, а піддони коротші. Ми вже відзначали, що поселення на сході дають посуд з гребінцевим орнаментом, а на заході поселення того ж часу "дають" кераміку бояноподібну і власне боянську". Відзначаючи, що в цьому формулюванні дещо переоцінено значення боянського елемента, підкреслимо своєрідність деяких типів посуду, поширеного в південно-західній частині розселення ранньотрипільських племен. Значення боянських впливів, з точки зору визначення етнографічних відмін у середовищі ранньотрипільських племен, цілком очевидне. Однак, зводити риси західних пам'яток до одних лише боянських впливів було б неправильно. Це слід розуміти в ширшому територіальному контексті, що враховує не лише боянські зв'язки, але й також зв'язки, які відводять нас на Дунай — в область Хаманджії, на захід, в область залишків впливу керешської культури і, нарешті, в область пізніших пам'яток східного

крила культури лінійно-стрічкової кераміки.

Тут слід доповнити — багато в природі сусідів Бояня і в природі його самого може бути зрозуміле визнання генетичних зв'язків з буго-дністровською неолітичною культурою. Мова йде про широко відомі за боянськими пам'ятками прийоми творення орнаментальних зон, складених із вирізаних у глині трикутників і квадратиків, які розміщені в лінійно або в шаховому порядку. Або ж скомпонованих у складніші геометричні фігури.

Для з'ясування генезису техніки вирішуваного орнаменту важливо підкреслити, що його шахово-хрестоподібний варіант також притаманний посудіві енеолітичного шару анатолійського поселення Алішар, добоюнський і дотрипільський вік якого не викликає

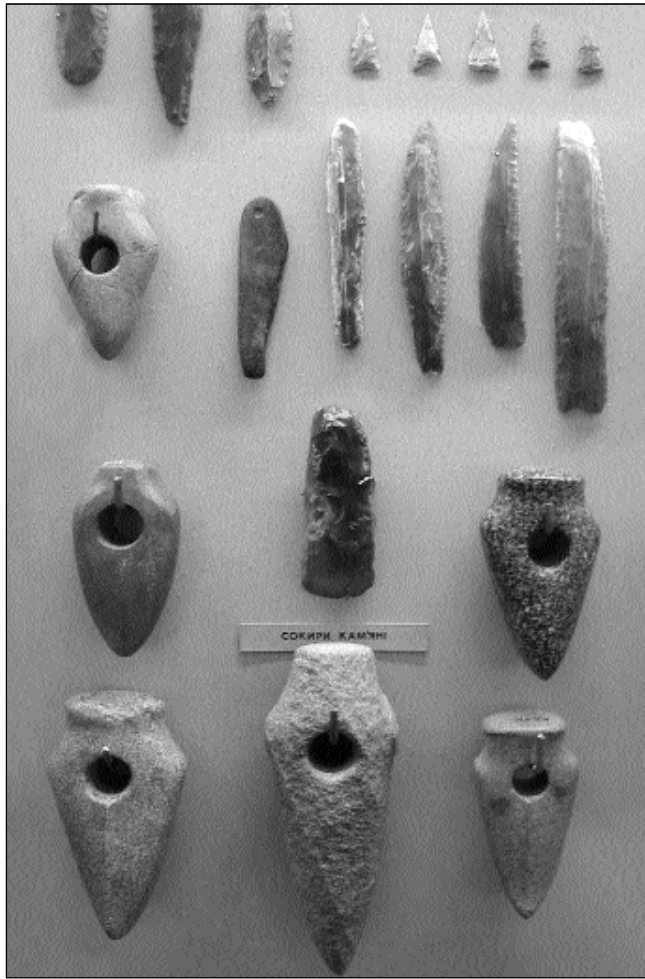
сумніву. Слід згадати про архаїзми, що ведуть до керешської культури. Їхню наявність необхідно відзначити як для західної пам'ятки (пам'ятки типу Флорешті), так і для східної частини ранньотрипільського ареалу (Гайворон). Вони проявляються як у вигляді шишечок, вушок та ін., так і в специфічній манері прикрашати лощенням частини вінчика і придонної частини посуду. Проміжки між такими зонами заповнювалися рядами нігтевих заглиблень, парних пальцевих заціпів, намащеними лініями, барботинами і т.ін.

Таким чином з'ясовується, що раннє трипілья мало досить поширені зв'язки південно-західного напрямку (Бояня), у західному (впливи керешської культури), в північно-західному (дунайська культура лінійно-стрічкової кераміки) та ін. **Проте основні ознаки власне ранньотрипільських пам'яток, тобто пам'яток (поширених) розташованих на схід від Дністра, йдуть у глибину часів — до пам'яток місцевої до трипільської культури.**

Досить показово, що антропоморфна пластика, в цілому не характерна для боянської культури, складає обов'язкову рису всіх без винятку найдавніших трипільських пам'яток, розміщених від середньої течії Південного Бугу до верхів'я Бистриці. При цьому належить підкреслити, що названі тут культові статуетки — головним чином жіночі, а також зображення воластої птахи (качки) та ін., виявляють як риси близької схожості, так і помітні відміни від пластики сусідніх культур, наприклад, Хаманджії (Румунія). Особливо типові невеличкі неорнаментовані напівсидячі жіночі статуетки з підкресленою нижньою частиною і довгою шиєю, що закінчується голівкою, подібною черепашчій або пташиній, а також приліплені до цих статуеток рогаті крісельця.

Досить виразні жіночі статуетки схожого типу зустрічаються як у східній, так і в західній половині ранньотрипільської території. Вони відрізняються від списаних вище притиснутими до грудей і живота руками, що тримають видовжений предмет, який, скоріше всього, є пластичним відтворенням синкретичного **священного символу небесно-водно-сонячного змія-дракона-дитяти**, пов'язаного з культом зачаття й плодороддя. Помімо антропоморфних зображень у ранню пору розвитку трипілья, поширена і культова зооморфна пластика. Зустрічаються виображення бика, козла, кабана, однак у стилістичному відношенні виконані не так ретельно, аніж антропоморфні статуетки і, відповідно, для характеристики культури дають надто мало. Із числа зооморфних символів найцікавіше пластичне втілення мають образи воластої птахи (качки), що відтворює особливий космогонічний сюжет, розповсюджений по всій ранньотрипільській території.

Володимир ДАНИЛЕНКО
(Скорочено. Переклад з російської і пуб-

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ньотрипільського ареалу, прикладом, на Дністрі, які культурно дотичні з Бояном, на даний час відомі від верхів'я Бистриці і Середнього Серету до Синюхи, на сході — до середньої течії Південного Бугу. В числі таких пам'яток можна називати Красноставку, Вишніпіль, Данилову Балку, Сабатинівку II, Олександрівку та інші, у межах Середнього Придністров'я — Флорешті, Брага і цілий ряд відкритих і неопублікованих.

Цілком природно, що, йдучи шляхом виявлення генетичних зв'язків Трипілья з місцевим неолітом, перш за все необхідно спитися на найдавніших пам'ятках східного, тобто буго-дністровського ареалу.

В окреслених вище межах східного ареалу найдавніші місця побутування становлять поселення з невеликими житлами типу напівземлянок, побудованих без значного використання глини. Однак, у цілім ряді пам'яток, хоч вони й зберігають архаїчний характер багатьох елементів культури, виявлено доволі складні глиняні житла. До їхнього числа можна віднести другий будівельний горизонт Сабатинівка II, Олександрівка і Данилова Балка, цебто ряд пам'яток Південно-Бузького басейну.

Не дивлячись на те, що на цих поселеннях вже трапляються вироби з міді, необхідно зазначити, що притаманна їм матеріальна культура ще переживає ознаки кінця епохи неоліту. З найбільшою, певно, переконливістю про неолітичні впливи в характері місцевої культури засвідчує така важлива категорія виробничих знарядь як вироби з каменю і кременю. Цілком неважко зробити висновок, що вивчений комплекс знарядь із кремнію першої фази розвитку Трипільської культури майже повністю повторює інвентар власне неолітичного віку, одержаного під час дослідження поселень на Південному Бугові.

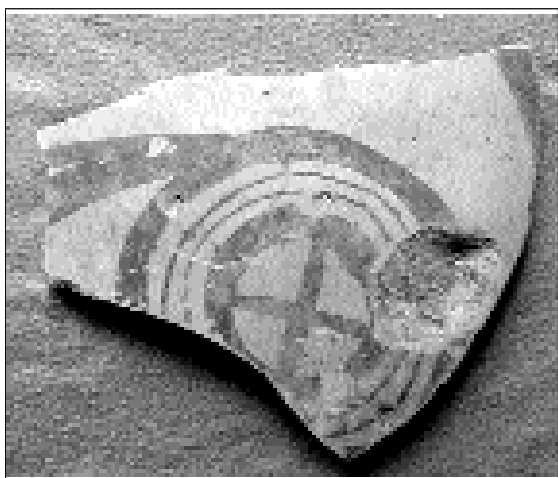
Сокільці-Поліжок. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ОСНОВНІ ЛІНІЇ І ТЕЧІЇ У РОЗВИТКОВІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Вище ми розглядали початкову фазу трипільської культури у тому вигляді, в якому вона виступає на сході — в межах середньої частини Південно-Бузького басейну і на заході — переважно на території Молдавії. Своєрідність культури, властивої для східного і західного районів ранньотрипільського краю, зберігається і в наступні часи.

У тій частині розвиненого трипілля, яка відповідає станові Кукутені А (Ізвоар II, Румунія), відома характерним широким вжитком глиняного посуду з поліхромним розписом, існує помітна різниця між культурами східної, точніше прибузької трипільської й західної, що охоплює Дністровський басейн, румунську Молдавію і східну Трансильванію (Аріужд). Тут важливо відзначити, що в східній частині трипільської території, замість

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

рідкісного тут посуду з поліхромним розписом, розповсюджується розвинений глиняний посуд архайчних форм, оздоблений глибоким лінійним орнаментом. Є відмінності і в формах посуду. Прикладом, у складі інвентаря західних пам'яток розвиненої пори трипілля майже нема так званих біноклеподібних посудин, зате широковідомі низькі й високі трубоподібні підставки під посуд, глиняні ложки, переносні печі і другі форми. Різниця є і в орнаменті. В західній частині трипільської області поряд із звичним волютовим орнаментом і супроводжуваними його сюжетами основне місце посідає особливий кутастих стилі розпису, в якому використано різні варіанти меандрового рисунку боянського типу. В той же час на сході, перш за все на Південному Бузі, архайчний заглиблений орнамент продовжував зберігати своє значення і тоді коли на заході поліхромний розпис широко розповсюдився, а спіральноволотові композиції орнаменту домінують серед прикрас.

Можна стверджувати, що саме західна частина трипільського етнічного масиву в розвинену пору культури передавала східним племенам Трипілля досягнення балканських і трансильванських племен у **ділянці металургії міді, орного землеробства, житлового будівництва і керамічного виробництва.**

У період складання й розповсюдження старшого кукутенського культурного комплексу перегрупування відбуваються в трьох напрямках — східнотрансильванському, що зумовило формування культури аріуждського типу (культури); верхньодністровського, що призвело до появи пам'яток типу Городниці, і, нарешті, в напрямку Південного Бугу, що сприяло розселенню звідси частини трипільського населення на Середній Дніпро, в чуже середовище звідси впливів дніпро-донецької культури й виникнення там власне трипільського варіанту.

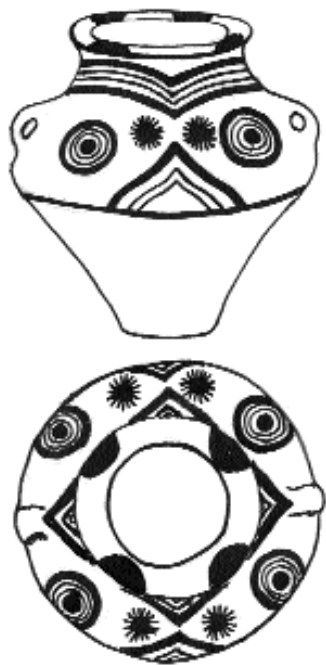
Етнокультурні перегрупування, що відбувалися у межах буго-дністровської частини трипільського ареалу, носили характер внутрішнього процесу, який не змінював етнічний склад місцевого населення, в той же час як на Верхньому Дністрі і Середньому Дніпрі сталися дифузії, витіснення й асиміляція місцевих племен.

Класична пора етнографічної своєрідності боянської культури на той час вже пройшла — процес її трансформації в гумельницьку, певно, не без деякого впливу раннього трипілля, зайшов досить далеко.

Необхідно наголосити про **паралельність і синхронність процесу розвитку трипілля і Бояна-Гумельниці.** Як показали дані радіо-карбонного аналізу Кукутені А (Хебетешті) і бояно-гумельницький етап (Вереш) належить до одного і того ж хронологічного періоду — середини IV тис. до н.е.

Щось подібне, але в менш територіальних масштабах, а також в результаті процесів, що проявлялися в західній частині трипільської області, мало місце і пізніше — у час виникнення культурного комплексу Кукутені В-Петрени. Немає сумніву, що на цей раз безпосередньо Подністров'я було тим центром, що підштовхував прогрес, розвиток якого наклав глибокий відбиток на культуру населення всієї трипільської території. На час поширення найдавнішого розписного посуду початок роздвоєння шляхів розвитку трипільської культури був очевидним фактом. Однак, з найбільшою яскравістю вона проявиться пізніше, коли на середньому Дніпрі з'являться пам'ятки типу Верем'я, що продовжили архайчну лінію розвитку, а на Подністров'ї і західніше -пам'ятки типу Жури-Городниці, які еволюційно продовжили лінію розвитку культури Петрешті-Аріужд-Кукутені А. Слід відзначити, що в межах всієї східної половини трипільського ареалу — на Середнім Подніпров'ї, на Побужжі і тільки частково на Середньому Подністров'ї — розвиток ускладнювався ще й тим, що в етноісторичний процес влився могутній східний компонент — ранні ланки давньоюмної культури. Звідси витікає, що кристалізація трипільської культури і її подальший розвиток, що сприяв виникненню ряду локальних етнокультурних течій, був складним процесом, у якому брали участь ряд прийшлих, досить відмінних один від другого етнокультурних складових, проте **автохтонний елемент незмінно домінував.**

У книзі "Неоліт України" доведено, що процес розвитку буго-дністровської культури був у достатній мірі складним і динамічним, а її трансформація в трипільську культуру неминуче мусила мати характер стрибка,

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

що обумовлений був як значними історичними, економічними і культурними зрушеннями, так і участю в цьому процесі нових етнокультурних компонентів.

СУБСТРАТ БУГО-ДНІСТРОВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У цілком достатній мірі стало очевидним, що період формування трипільської культури був одночасно періодом формування цілого ряду нових етнокультурних ут-

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ворень меншого територіального масштабу, аніж культура лінійно-стрічкової кераміки чи керешська. На заміну їм на історичній арені з'являються трипільська, боянська, хаманджійська, вінчанська, тиська, тобто південноєвропейські культури. Вони виникли в результаті особливого виду диференціації того південноєвропейського давньоземлеробського масиву, який на заході в балкано-дунайському ареалі був представлений старчевсько-керешською культурою, на сході — буго-дністровською, а на півночі — железовською, бюкською й, природно, пізніми впливами культури лінійно-стрічкової кераміки.

Ми маємо всі підстави вважати трипільську культуру початкового етапу спадкоємницею тієї території, що свого часу була охоплена **дотрипільською буго-дністровською культурою.** Йдеться, перш за все, про буго-дністровську частину Північно-Західного Причорномор'я, але й, можливо, про румунську Молдавію, де пам'ятки буго-дністровської культури почали тепер з'являтися. Раннє трипілля від неолітичної епохи перейняло невеликі, подовженої форми напівземлянки з глиняними печами на кам'яних цоклах, що супроводжують кухонні ями.

Система орнаменту ранньотрипільського посуду і у відношенні його технічних даних, і в характері самих орнаментальних схем у цілому може розглядатися як результат подальшого розвитку системи орнаментування посуду, виробленої впродовж багатьох віків розвитку буго-дністровської культури. Належить підкреслити стосовно технічних особливостей орнаменту. Починаючи від найдавніших витоків, його можна визначити як орнамент лінійно-прогладжений і лінійно-стрічковий, що утворює складні позитивно-негативні композиції, в яких один з симетрично розташованих елементів заповнюється наколами, сіткою, короткими лініями, а в пізніші часи — штампом.

Архайчні форми саме такого орнаменту і виражають істинну специфіку системи оздоблення посуду буго-дністровської культури, а у більш розвинених формах — найдавніший посуд трипілля.

Розглядаючи релігійно-ідеологічні уявлення епохи неоліту і енеоліту, можна встановити, що вони мають багато спільного. В обох випадках центральне місце посідає образ водно-сонячного дракона, змія, уособлюючого небесне чоловіче начало. За ним ідуть образи Великої Матері, певного роду Деметри, яка символізує землю й жіноче начало, а також другий жіночий персонаж, пов'язаний з колом скотарських і мисливських ідеологічних уявлень, — прототип Артеміді. Можна вважати доведеним, що така спадковість трипілля від буго-дністровської культури простежується не лише в техніці нанесення і в специфічних композиціях орнаменту, а також і в морфологічній близькості культової антропоморфної пластики. Особливо треба наголосити про **можливу генетичну залежність боянської культу-**

ри від буго-дністровської. Є підстави вважати, що на території Румунії та Болгарії названа культура не має глибоких генетичних коренів. Нарешті, важливо відзначити вірогідність наміченого генетичного зв'язку боянської культури з буго-дністровською, яка до певної міри могла обумовлюватися розселенням на Дунаї частини племен буго-дністровської культури.

Нове в історико-культурному обличчі раннього трипілля було обумовлене економічним розвитком населення того часу і в першу чергу розвитком системи землеробства. Основу економічного розвитку ранньої трипільської культури складають історико-культурні явища раннього мідного віку, які включають металургію міді, орне (ральне) землеробство, стрибок у розвитку скотарського господарства та ін.

Явища, що мали вирішальний вплив на формування історичної специфіки періоду від буго-дністровської культури до культури мідного віку — трипілля, є такі: перехід від мотичного землеробства

до орного; інтенсивний розвиток скотарства, і, зокрема, великої рогатої худоби; виникнення металургії міді; зародження патріархальних відносин; виникнення регулярного міжплеменного обміну; зміна форм кухонного посуду, що має багато спільного з давнім посудом керешського типу; широке розповсюдження каннелюрованого посуду, що має аналоги впливів того ж кола, до якого певною мірою прилягають боянська, хаманджійська і, нарешті, трипільська культури.

Буго-дністровська культура виникла на

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

пограниччі двох світів — східного, мисливсько-скотарського, що лежить між Прикаспієм і Дніпром, і західного — землеробського, який охоплює Східне Середземномор'я і прилегло до нього балкано-дунайську частину південно-європейського ареалу.

Завершення процесу формування трипільської культури в загальноісторичному плані ознаменувалося стрімким і повсюдним переходом від неоліту до мідного віку, від мотичного землеробства до орного, від перших дослідів у розведенні домашніх тварин до придомного скотарства, а в плані етнокультурного розвитку до схрещення архайчних форм буго-дністровської культури з прогресивнішими формами балкано-дунайської матеріальної культури, що зберігає впливи старчевсько-керешсько-карановського культурного типу.

Володимир ДАНИЛЕНКО
(Скорочено. Переклад з російської і публікацію з підкресленнями в тексті підготував Олександр Фисун)

ДРУГИЙ МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ «ЗОРЯНИЙ

ЛІТО ФЕСТИВАЛЬНЕ

Мабуть, не помилюся, коли розповідь про фестиваль, що вдруге відбувається у Криму, почну і закінчу на шпальті просвітнянського видання і заповню цією інформацією місце для гостросюжетних критичних чи аналітичних матеріалів. Літо фестивалю у розпалі, а фестивальний рух у розквіті і саме там, на фестивалях, можна зустріти добру компанію народних обранців чи державних діячів усіх рівнів. Декого можна побачити і серед членів журі. Попрацювати у літню пору на фестивалі не лише цікаво, але й корисно з усіх точок зору. Адже спілкування з талановитими виконавцями — це цікаво, а втручання у духовну сферу державних діячів — це не менш цікава і потрібна тема, коли є можливість зазирнути в душі непростих людей, яких приваблює активний і продуктивний відпочинок. Вони, тобто державні мужі, стають самими собою і охоче погоджуються на розмови, що стосуються їх особистого життя чи духовних уподобань саме там, в оточенні талановитих і яскравих. І не секрет, що політики проявляються у світлі зіркових променів. Бізнесмени ж поводяться інакше. Дехто намагається прорекламувати свою фірму — спонсора фестивалю, дехто погоджується на меценатську участь, бо на душу тиснуть зайві гроші, а вона вже потребує духовного харчу і відпочинку. От вам і цікаві розмови з діловими

людьми, щокладають свої кошти в розвиток культури. Так просто їх і не знайдеш і не розпізнаєш, а тут вони самі заявляють про свої уподобання.

Отже, фестиваль для професійного журналіста — поле для реалізації задумів, а робота на фестивалі — це солодка мрія і водночас — професійна потреба.

Але мова про один із кращих фестивалів регіонального масштабу, що має статус міжнародного, бо цього літа зібрав 300 юних учасників з України, Росії та Литви.

“Зоряний Симеїз” проводиться вдруге, але вже має репутацію одного з престижних і перспективних конкурсів, який може дати потужний старт молодим виконавцям.

Чотири конкурси у номінаціях:

1. Естрадний вокал — солісти.
2. Шоу-групи, вокальні ансамблі.

3. Естрадний, сучасний танок.
4. Фольклорна творчість, солісти, колективи.

Вік учасників — від 6 до 18 років включно, а до учасників прохання — представити символіку своїх країн, міст, регіонів, колективів (Державний прапор, Герб, афіші, вимпели тощо.)

Фестиваль організований МПП “Симеїз”. Директор — Михайло Кіптенко.

Суворе, професійне журі очолювала композитор Ірина Кириліна. Серед членів журі був дитячий

Голова журі — композитор Ірина Кириліна та члени журі — композитор Олександр Сарацький і викладач вокалу Любов Капшук серед лауреатів та учасників фестивалю

композитор Олександр Сарацький та голова управління у справах сім'ї та молоді Олександр Кулик. У ході роботи фестивалю вдень проводились майстер-класи. У вокалістів їх проводила відомий київський педагог вокалу Любов Капшук.

Програма фестивалю була дуже насиченою, а у вільний час діти мали змогу відвідувати аква-парк. Таку можливість вони отримали завдяки підтримці спонсорів: агрофірми “Шахтар” та аптеці “Колобок” і, звичайно ж,

за підтримки селищної ради Симеїзу.

Фестиваль став подією не лише для жителів селища. Він привернув увагу всіх відпочиваючих ялтинського узбережжя, яких зацікавила можливість почути і побачити молоді таланти та і просто добре відпочити під час конкурсних виступів талановитих дітей і молоді.

А лауреатами стали Олена Білецька (Перша премія у номінації естрадний вокал), Марія Таранова (Перша премія —

фольклор), Олена Кудельська (Третя премія — естрадний вокал), Анастасія Пантелєєва отримала звання Золотої принцеси поезії у театралізованому конкурсі “Біла княжна”). Приз глядацьких симпатій та диплом у номінації естрадний вокал завоювала Юлія Омельченко, а всі інші добре відпочили, поспілкувалися й отримали незабутні враження від літа 2002-го, що стало для них зоряним.

● **Леся САМІЙЛЕНКО**

Справжній подарунок дітям до одинадцятої річниці незалежності зробили працівники студії “ТВ-Просвіта” та Українського Конгресового Комітету Америки, за

сприяння якого з'явилася нова дитяча касета “Українські народні казки”. Відтепер улюблені “Колобок”, “Лисичка-сестричка та Вовк-панібрат”, “Лисичка і журавель”,

ПОСЛУХАЙТЕ, ДІТИ, УКРАЇНСЬКУ КАЗКУ

“Гризонько”, “Про бідного парубка і Марка багатого”, “Телесик” можна послухати на ніч чи будь-коли, ввімкнувши плеєр або магнітофон. Сучасні діти, як правило, вже з трьох-п'яти років вільно володіють цією апаратурою, яка допомагає їм насолоджуватися тією інформацією, яка вже є об'єктивною для більшості батьків, що вийшли з казкового віку і забули насолоду, яка дається казкою для розвитку душі та фантазії маленької людини. Не всім читаються казки на ніч, але всі діти мають таку потребу. Цю проблему добре розуміють просвітяни, що плідно і щоденно працюють з людьми різних поколінь і з дітьми зокрема. Керівник проекту — Дмитро Ломачук та автор — Тетяна Негрій у своєму творчому доробку мають не одну таку роботу. Вже декілька років радує малюків та й дорослих “дитяча” касета про святого Миколая, яку діти просто завчають напам'ять, як молитву. Знає київська малеча і прекрасні дитячі програми, що готуються і проводяться Дмитром та

Тетяною щороку у приміщенні Київського планетарію.

А казки на касеті, що вийшла нещодавно, тобто “Українські народні казки”, виконують Тетяна Негрій, Ірина Боровик, Сергій Панкратєв, Оксана Кошик, Ольга Павлишин. Пісні співають ансамбль “Зірничка” та співак Тетяна Негрій. Музика та аранжування Юрія Рожкова та Геннадія Володька. Звукорежисурю Олександра Кадєєва.

Тож слухайте, малята, українську казку, яка ніколи не стає зайвою у свідомості людини, котра є громадянином тієї чи іншої держави, але перш за все — особою певної національності, що ідентифікується не податковим номером, а духовною потребою особистості.

Розповідала ж казки Олександр Пушкін, кучерявому метису, Орина Родіонівна. Має російська культура й література свого світоча, твори якого захоплюють світ уже не одне століття.

Маємо і ми що розповісти своїм дітям, які охоче слухають історію про Іваси-

ка-Телесика чи грають у Колобка та Лисичку-сестричку і Вовка-панібрата. Охоче вони слухають українську казку в садочку та сучасній школі, де вихователі та вчителі керуються у виборі вимогами сучасної освітнянської програми. І мало хто з дітей може сказати, що таку казку йому читають чи розповідають у сім'ї. Та й купити добру українську дитячу книжку не просто, бо дорого. А про касету, яка не замінить мамину казку, але може бути для малюка цікавою і корисною, ніхто з дітей і не згадає, хоча дитячих аудіокасет на сьогодні досить.

Не придбати, на жаль, “Українські колискові”, які були видані під час роботи Світового бізнес-форуму (що відбувся п'ять років тому) таким мізерним тиражем, що дісталися касети лише учасникам та гостям форуму.

А “Українські народні казки” можна отримати, зателефонувавши за номером: (38044) 229-49-29 чи набравши: E-mail: tv-prosvita@ukr.net, у якому ви можете дізнатися про все деталь-

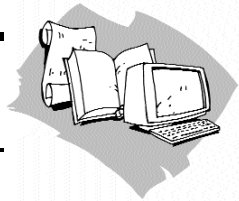
ніше.

Л.С.

P.S. Керівник проекту Дмитро Ломачук запевняє, що випуск “Українських народних казок” — це лише початок великого проекту. Незабаром з'явиться друга частина касети “Святий Миколай”, яку так чекають діти. У планах просвітнянського телеаудіоцентру — запис аудіоверсії “Богородиці”.

Цікавим є і той факт, що випуски касет для дітей відбуваються як благодійницькі акції і отримати їх може кожен не байдужий до української ідеї громадянин.

Є ще й розпорядження керівництва Товариства “Просвіта”, яке зобов'язує всіх голів просвітнянських осередків отримати “Українські народні казки”. Дітям на радість.

СПРАВДІ НАЦІОНАЛЬНИЙ!

Просвітянин Юрій Гнаткевич і ректор Михайло Згуровський. Дружба навів?

— **Юрію Васильовичу, КПІ, як відомо, заклад для вас не чужий...**

— Так, адже саме в КПІ я був висунутий кандидатом у депутати Верховної Ради.

Мені давно пора прозвітувати перед КПІ за свою роботу у Верховній Раді. Якби вдалося організувати якусь зустріч, на ній нам було б про що поговорити. Адже в парламенті я був заступником голови комітету з питань освіти та науки.

Завдяки зусиллям нашого комітету на чолі з академіками Ігорем Юхновським та Павлом Кислим та завдяки двом міністрам — представникам КПІ — Петрові Таланчуку та Михайлові Згуровському, виявилася найменш зруйнованою галуззю. Більше того, в освіті було доволі безболісно здійснено багато добрих перемін.

— **Здається, що 29 серпня нинішнього року нагода прозвітувати перед КПІ у вас була...**

— Я прийшов на сесію як Голова Київського об'єднання Всеукраїнського Товариства «Просвіта», що основною своєю статутною метою ставить українське національне відродження і виходить з того, що Україна — держава українська національна. І коли «Просвіта» так наполегливо бореться за впровадження в українській державі української мови, то це, власне, не за мову ми боремося, а за припинення процесу виродження українців як нації, яке й досі триває. Адже без мови немає нації!

«Просвіта» постійно нагадує українцям, насамперед різного роду начальникам з україн-

Напередодні нового навчального року голова Київського об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка Юрій Гнаткевич побував і виступив на сесії професорсько-викладацького складу Національного технічного університету КПІ. Від імені Центрального Правління «Просвіти» він вручив медаль «Будівничий України» ректорові НТУ КПІ Михайлу Згуровському.

Кореспондент «Слова Просвіти» задав кілька запитань Юрію ГНАТКЕВИЧУ, відповіді на які пропонуємо Вашій увазі.

ськими прізвищами, що вони такі українці. У «Просвіті» переконані, що найголовнішою причиною наших проблем є і ще довго буде те, що за 340 років дуже багатьом українцям зламали національний хребет. Ламають і зараз.

Народ, як відомо, йде не туди, куди хоче, а туди, куди його ведуть чи заганяють. Сьогодні в Україні народним провідником стала не національна інтелігенція, а денаціоналізована, космополітична, непатріотична, неукраїнська, а тому

злудийська буржуазія, яка відверто відмовилася брати курс на національне відродження.

Єдину надію «Просвіта» покладає ще на освіту і війсьکو, якими «новіє українці» ще начебто не оволоділи і де працює значна частина справді української інтелігенції. Особливо ми надіємося на столичні вузи. Якщо говорити про українізацію вищої школи в столиці, то серйозні проблеми тут залишаються лише у технічній і військовій освіті, хоча у Києві є вже два військові вузи, два державні негуманітарні вузи, зокрема один технічний вуз, де викладання стовідсотково чи майже стовідсотково ведеться державною мовою.

— **КПІ також до них належить?**

— Ні, до них КПІ не належить, бо не належить військовий інститут телекомунікації і зв'язку, який щойно приєднався до КПІ.

У КПІ є багато студентів, членів різних національних партій, один з них є головою міського «Молодого Собору». Зараз у КПІ створюється «Молода Просвіта». Ми провели тут та в інших вузах моніторинги і знаємо типові ставлення викладачів до мовної проблеми. Усі викладачі поділяються на два типи: на тих, що хочуть, і тих, що не хочуть викладати державною мовою.

Юридичною мовою відмова викладати українською через наявність випускників російських чи африканських шкіл називається так: грубе порушення прав українців на навчання своєю мовою. Якщо хтось закінчив російську школу чи школу в Африці, то це його проблема. Чому заради нього мають

страждати українські діти і порушуватися українські закони?

Інший тип викладачів любить удавати, що радиться зі студентами, яких просять проголосувати, будучи впевненими, що денаціоналізована молодь, насамперед київська, за українську мову не проголосує. Якщо раніше так завжди й траплялося, то в КПІ вже було чимало випадків, коли студенти своїм голосуванням ставили лекторів у комічну, незручну ситуацію.

— **Але чому викладачі радяться зі студентами, а не із законом, з Конституцією, з рішенням Конституційного Суду?**

Академічна хорова капела Центру культури та мистецтв НТУ виконує студентський гімн «Гаудеамус», диригує Віктор Рудь

— От ми й питаємо їх: «Якою мовою ви радите читати лекції в українській державі українським дітям в українських національних університетах?»

Нас, просвітян, часто звинувачують, ніби ми проти російської мови. Ми рішуче відкидаємо такі звинувачення. Ми не проти російської мови. Ми проти того, щоб вона була панівною в Україні і її столиці. Ми проти того, щоб нею в українцях убивали українців. Ми проти того,

щоб її нав'язували українським студентам і військовим курсантам, як це зараз робиться ще в багатьох вузах столиці.

— **А що роблять у КПІ, аби стати дійсно Національним університетом?**

— Видавництво КПІ давно видає підручники і посібники лише українською мовою. Термінологічні словники вже є практично з усіх галузей знань. Викладачі вузу самі готують термінологічні словники. Я тут пошлюся лише на словник доц. Сергія Коваленка з машинобудівельного факультету та на «Російсько-український політехнічний словник» проф. Віктора Підлипського, який щойно вийшов із друку.

«Просвіта» закликає всіх викладачів КПІ та інших вузів не вагатися і не зволікати з упровадженням української мови у навчальний процес.

За дорученням Центрального Правління «Просвіти» я вручив медаль «Будівничий України» ректорові НТУ КПІ Михайлу Згуровському. Йому випала доля бути міністром освіти у найважчі часи, коли кланові фінансові структури намагалися захопити щонайбільше власності у свої руки. Вони руйнували все, доводячи його до банкрутства. Вони мали плани і щодо освіти. Але це їм не вдалося. Міністр не дав нічого зруйнувати, а лише робив цікаві і корисні надбудови в освіті. Він започаткував програму забезпечення загальноосвітньої школи і вищої освіти новими підручниками. На жаль, він не мав можливості втілити

ПРОТЕСТ

Політичне життя Запоріжжя позначилося низкою подій, які товариство «Просвіта» розцінює як узгоджений наступ антиукраїнських сил.

Спочатку на державному телеканалі «Запоріжжя» виступила Ольга Касьян, заступник голови облдержадміністрації із соціально-гуманітарних питань. Порушуючи статтю 10 Конституції про державний статус української мови, ця висока державна особа, відповідальна за впровадження державної мови в усі сфери суспільного життя, демонстративно спілкувалася з ведучою і глядачами єдиного в Запоріжжі українського телеканалу російською.

Однією із тем її виступу був так званий «регіональний патріотизм». Що ж означає цей новий вектор гуманітарної політики, проголошений «на общепонятном языке» чиновником?

1996 року в Запоріжжі зусиллями тодішнього керівництва області, вчених, представників інтелігенції була розроблена і прийнята обласна програма «Відродження». Такої всебічно обґрунтованої і фінансово підкріпленої, а головне, такої необхідної для зросійщення Запорізького краю програми національного відродження ще не було.

ЗАМІСТЬ КОЗАЦЬКОЇ СІЧІ — «РУСКАЯ АВТОНОМНАЯ РЕСПУБЛІКА «МОТОР-СІЧ»?

Минув час, і ось уже впродовж року товариство «Просвіта» не може отримати від облдержадміністрації відповіді на запити про долю цієї програми. Та й, власне, навіщо відповідь, якщо ось вона, «доля», перед нами: в російськомовних репертуарах закладів культури і чужомовній рекламі, в усе ще зросійщеній освіті всіх рівнів, у засиллі продукції російськомовних ЗМІ, в оголошеннях російською мовою в електротранспорті... Нарешті, у фактичній відмові влади провести минулої зими хоча б одне новорічне свято для українських дітей рідною мовою.

Це результат того, що й сьогодні при владі стоять люди, які словосполучення «українське національне відродження» розуміють спотворено, промовляють його кризь зуби і пишуть лише в лапках. І в поняття патріотизму вкладають не духовну єдність народу, не єдиний образ Батьківщини — України, вихований на національній

культури, на власній історії і рідній мові, а «исторически сложившееся русско-украинское духовное единство».

У липні Запорізька обласна організація «Руський Блок» прийняла Заяву з приводу рішення Національної ради України з питань телерадіомовлення про переведення протягом року програм власного виробництва телерадіоорганізацій України на державну мову. А газета акціонерного товариства «Мотор-Січ» розтиражувала цю заяву на своїх сторінках у рубриці «Насильно мил не будеш», доповнивши редакційним коментарем з промовистим заголовком: «Мы с нею говорим на разных языках».

Отже, редактор заводської газети офіційно проголошує позицію керівництва акціонерного товариства «Мотор-Січ» (голова В. Богуслав) щодо розподілу державної влади.

Так само ревізувати рішення Нацради і положення статті 10 Конституції вимагає у своїй Заяві й обласна

організація «Руський Блок». Ця «політична сила», авторитет і вплив якої у Запоріжжі вимірюється результатом голосування за неї на минулих виборах (4760 чол. або 1,2% виборців), виступає від імені «мільйонів наших сограждан» і вважає рішення Нацради «грубейшим нарушением конституционных прав широких слоев населения Запорожья и области». Цікаво, що адреса РБ «випадково» збігається з адресою заводу «Мотор-Січ»: вул. Омельченка, 19.

«Просвіта» не раз звертала увагу влади на діяльність цієї «п'ятої колонії», що постійно провокує поглиблення розколу в суспільстві, підштовхує запоріжців до міжнаціонального і міжконфесійного протистояння, розпалює конфлікти на мовному ґрунті.

Але сьогодні ми звертаємося не до чиновників «малоросійської губернської управи».

З проголошенням курсу «регіонального патріотизма» замість прог-

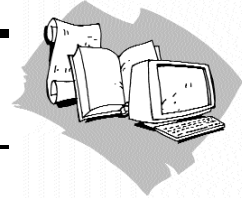
рами національного відродження Запорізького краю розвіялася остання надія знайти серед них розуміння й підтримку.

Декларуючи слідом за нинішнім Президентом потребу суспільної консолідації, заявляючи про свою рішучість у захисті Конституції, чиновники на місцях демонструють практику зовсім протилежну, подаючи «нижестоящим» приклад зневажливого ставлення до мови держави, закриваючи очі на виступи антиукраїнських сил, а то й надаючи їм пряму допомогу.

Товариство «Просвіта» заявляє, що всіма можливими засобами буде домагатися впровадження в Запоріжжі статті 10 Конституції.

Закликаємо всіх свідомих громадян в Україні і за її межами підтримати нашу Заяву.

За дорученням зборів Товариства
Анатолій АЖАЖА,
голова міського об'єднання Товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка

ДОКИ МОЖНА ОБІЦЯТИ? або ЯК ГОЛОВА РАЙДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ ЗІ СВОЇМ ЗАСТУПНИКОМ НИЩАТЬ «ПРОСВІТУ»

Рахівське об'єднання Товариства української мови, яке з 1992 року діє як об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, почало працювати з 5 січня 1990 року. За тринадцять років воно зробило досить багато. Щороку — щомісяця і щокварталу — наше Товариство «Просвіта» організовувало і здійснювало за власними планами десятки різних заходів як у Рахові, так і в селищах Ясіня, Великий Бичків, селах Кваси, Косівська Поляна, Луг, Росішка, Костилівка.

На жаль, як і при тоталітарній системі, нишій владі не подобається культурологічна діяльність «Просвіти». Хоч відверто не забороняють, але ставлення до неї нікудишнє. Голова Райдержадміністрації Михайло Даскалюк зі своїм заступником з гуманітарних питань Гафією Данишек і голова районної ради Микола Беркела (усі вони ідеологічні працівники колишнього райкому компартії, які у 1990—1991 роки вважали «Просвіту» українською буржуазною націоналістичною організацією, вели певну боротьбу з нею) і в нинішній час вважають її «не своєю», перебуваючи на позиціях антидержавницького напрямку, відверто підтримують у районі Московське православ'я. Ось тому згадані керівники, де тільки можуть, протиставляються райоб'єднанню ВУТ «Просвіта». Дійшло до того, що згадані М. Даскалюк і Г. Данишек відібрали у Товариства невелику кімнату, яку з 1991 року займали просвітня при районному Будинку культури. Тоді районна бібліотека пішла «Просвіті» на-

ВІД РЕДАКЦІЇ

Друкуючи лист голови Рахівського райоб'єднання ВУТ «Просвіта» пана Василя Піпаш-Косівського, редакція «Слова Просвіти» оголошує загальноукраїнський рейд «**Районні та первинні організації ВУТ «Просвіта»**».

Звертаємося до всіх наших читачів, до голів міських, районних, сільських організацій «Просвіти», усіх просвітян із закликом взяти активну участь у цій актуальній і давно назрілій акції. Отож просимо вас, дорогі наші читачі, озватися до редакції з відповідями на наступні запитання:

1. З якого року діє ваша (первинна, районна, міська) організація? Чи має своє приміщення?

2. Які умови її життєдіяльності, контакти і відносини з місцевою владою? Спільні заходи — їх тематика, організація, кошти?

зустріч (бо спільно проводилася культурно-масова робота) — виділила зі свого фонду кімнату розміром до десяти квадратних метрів. Але М. Даскалюк, Г. Данишек та М. Беркела не могли байдуже спостерігати за діяльністю «Просвіти». І 16 квітня 1999 року в кабінеті голови райдержадміністрації «народилося» розпорядження: відібрати у «Просвіти» кімнату і передати іншій установі.

У результаті такої «допомоги» з боку колишніх

3. Відносини вашої організації з крайовими (обласними) об'єднаннями. Чи задоволені ви ними?

4. Участь просвітян у роботі місцевих друкованих органів. Назвіть ці видання.

5. Співпраця просвітян з місцевою інтелігенцією, селянами, робітниками.

6. Дайте точну адресу своєї організації, назвіть кількість членів, опишіть свої заходи, не приховуйте своїх проблем.

Усі листи будуть надруковані на сторінках «Слова «Просвіти», а дописувачі нагороджені річною передплатою тижневика на 2003 рік.

Кореспонденти газети побувають на місцях, якщо ви напишете нам про особливо критичні ситуації. Ваша активність у відгуках — запорука оновлення організаційної та сучасної роботи «Просвіти», актуалізація просвітянської преси!

комуністичних ідеологів у червні 1999 року «Просвіта» змушена була «евакууватися» з приміщення. Усе майно: книгозбірня, стенди і фотомонтажі та інше — «приписалося» у коридорі невеликої хати автора цих рядків. Правління «Просвіти» не має де збиратися, планувати свою роботу. Всупереч цьому, діяльність не припинилася, бо заходи проводяться. І не тільки в Рахові, але й по селах, де є осередки.

Товариство «Просвіта», яке діяло в Закарпат-

групу Товариства «Просвіта». Члени групи разом з деякими іншими депутатами регулярно ставлять питання щодо соціально-економічного становища, тих негараздів, у яких опинилася Бериславщина, і відзначаються постійною активністю.

Останнім у часі вагомим досягненням бериславських просвітян стало видання книжки «Нариси з історії Бериславщини», яка задумана як періодична збірка. Зараз готується до друку четверте число нарисів.

Активісти нашої організації регулярно

РЕЙД ГАЗЕТИ «РАЙОННІ ТА ПЕРВИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ»

ті у 20—30-і роки, мало у Рахові свій «Народний Дім Товариства «Просвіта». Він був споруджений громадським коштом самими просвітнями та прихильниками української ідеї. 14 серпня 1938 року відбулося урочисте його відкриття. Але настали роки лихоліть: у березні 1939 року Карпатську Україну загарбали угорські фашисти, які майно, архів районної філії «Просвіти» захопили і знищили. У Народному Домі діяла воєнізована молодіжна організація «Левенте». У жовтні 1944 року в Карпати прийшли нові поневолювачі. Тоді ж червона армія зайняла «Народний Дім Товариства «Просвіта» і зробила у ньому спочатку пункт призовників, а потім добудувала і реконструювала старе приміщення для райвійськомату, який міститься там і тепер, уже нібито української армії з російськомовними офіцерами.

Старожили Рахова, котрі до війни брали участь у різних гуртках «Просвіти», споруджували «Народний Дім», сьогодні кажуть: «Народний Дім Товариства «Просвіта» є, бо ми його збудували, а відроджена «Просвіта» у власній державі не має навіть невеликої кімнати. Якби керівники району були патріотами, то давно б дали варте приміщення для «Просвіти». Ось така реальність.

І хоч голова райдержадміністрації Михайло Даскалюк уже три роки обіцяє виділити приміщення, та цим обіцянкам вірити вже не можна!

Василь ПІПАШ-КОСІВСЬКИЙ,
голова райоб'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка,
м. Рахів на Закарпатті

БУДНІ РАЙОННОЇ «ПРОСВІТИ»

виступають перед учнями й викладачами шкіл, училищ, працівниками органів управління, громадськістю міста і району. Члени організації регулярно виступають у місцевій, центральній та й зарубіжній пресі.

...Звичайно, далеко не все вдалося здійснити із задуманого. Проте наша «Просвіта» у силу можливостей і власних здібностей завжди намагатиметься бути своєрідним дороговказом на цьому шляху.

Сергій ГЕЙКО,
голова Бериславської районної організації ВУТ

ІСТОРІЯ І

Бериславська «Просвіта» початку ХХ ст. ще чекає свого дослідника. Поки що можна достеменно стверджувати, що принаймні у перші роки встановлення радянської влади на Бериславщині вона існувала.

... Відродження Бериславської «Просвіти» (тоді — Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта») розпочалося ще до проголошення незалежності України. Перше засідання оргкомітету відбулося у приміщенні тодішнього райкому комсомолу у квітні 1991 року, а вже 15 червня 1991 року у музеї пройшла й установча конференція, що обрала правління організації на чолі з Миколою Маціпурою, прийняла Статут, Програму діяльності та Звернення до громадян району:

«Ми, представники робітничого класу, селянства, інтелігенції Бериславського району, зібравшись на установчі збори, проголошуємо створення районної організації Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта».

...Головна мета районного Товариства — утвердження української мови в усіх ділянках суспільного життя, всебічний її розвиток, охорона її чистоти й самобутності, збереження і розвиток національної культури й традицій українського народу, формування національної самосвідомості та історичної пам'яті громадян, подолання національного нігілізму, гармонійний розвиток міжнаціональних відносин... сприяти утвердженню української мови як державної на території району, брати активну участь у збереженні і примноженні досягнень української культури.

Районне Товариство української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта» запрошує до співпраці усіх свідомих громадян.

В єдності наша сила!

Підготовка до референдуму на підтримку незалежності нашої держави восени 1991 року, обговорення проекту Конституції України, проведення виборів до Верховної Ради України 1994 та 1998 рр., вибори до обласної, районної, сільських рад — завжди районна «Просвіта» підтримувала людей, що відстоювали націю, державу, правду і справедливість. Це робилося шляхом усної та письмової агітації у місцевій пресі, на радіо, під час численних зустрічей із громадськістю.

Далеко не все вдалося здійснити у напрямі впровадження в усі сфери суспільного життя державної української мови; насамперед

через байдужість, а то й відвертий саботаж деяких представників районної та міської влади. Дехто з них досі ігнорує і Конституцію України, і Закон України «Про мови в Україні», і рішення Конституційного Суду України, при цьому регулярно отримуючи непогану зарплатню від тієї держави, чії нормативно-правові акти не виконують. Та, усе ж, певні зрушення у цьому питанні є, хоча справжня боротьба за державність української мови ще попереду.

Ще до відповідного розпорядження Президента України Л. Кравчука, бериславська «Просвіта» подала до адміністрації представника Президента у районі пропозицію щодо вшанування численних жертв страхотливого голодомору 1931—1933 рр. Невдовзі був створений оргкомітет. Серед інших, свій внесок у грошових коштах на спорудження пам'ятного знаку внесли і члени правління «Просвіти». 12 вересня 1993 року у присутності кількох сотень громадян було відкрито й освячено пам'ятний камінь усім померлим від голодомору. Водночас члени організації провели збір матеріалів — спогадів старожилів. З болем у серці і сльозами в очах згадували люди жахливі дні без крихти хліба, смерть рідних і близьких, марнослів'я тодішнього комуністичного керівництва. Спогади видрукувала газета «Маяк».

З ініціативи «Просвіти» у травні 1995 року вперше в історії офіційно було вшановано пам'ять славного лицаря нашого народу кошового отамана Запорозької Січі Костянтина Гордієнка з нагоди його 260-ї річниці народження, відкрито меморіальну дошку на честь видатного сина українського народу гетьмана Богдана Хмельницького, який навесні 1648 року, готуючись до Визвольної війни, двічі проїздив Бериславщиною і зупинявся у тодішній фортеці Кизи-Кермен. Мармурова дошка зайняла видне місце на стіні районного музею.

Протягом чотирьох років поспіль наша організація влаштовувала курси англійської мови для учнів загальноосвітніх шкіл силами представників української діаспори зі США. За ці роки у нас побувало 10 учителів з-за океану — українців за походженням, які навчали загалом близько сотні курсантів.

Активність організації під час виборів до місцевих органів самоврядування навесні 1998 р. дала можливість сформувати у складі Бериславської районної ради депутатську

ДЯКУЄМО ВАМ, ДРУЗИ «СЛОВА ПРОСВІТИ»!

Напередодні Дня Незалежності редакція отримала листа та значну суму — 1120 (одну тисячу сто двадцять) американських доларів від «Руху Допомоги Незалежній Україні» (Чикаго, США).

Ми складаємо глибоку подяку — персонально голові Управління Товариства «Рух Допомоги Незалежній Україні» Святославу Личику та секретареві Іванні Горчинській, усім членам Товариства і, згідно з їх бажанням, інформуємо наших читачів про наступне: ця сума буде використана на однорічну передплату «Слова

Просвіти» для наукових інституцій, бібліотек і громадських установ східних і південних областей України.

Просимо читачів «Слова Просвіти» допомогти нам у цьому. Працівники шкіл, бібліотек, громадських установ! Заповніть правильно передплатну квитанцію і надішліть її до редакції газети для оформлення передплати на 2003 рік. Список передплатників ми надрукуємо на шпальтах тижневика і гуртом подякуємо Управлінню Товариства «Рух Допомоги Незалежній Україні», який прилучився до підтримки української преси в Україні.

Два примірники «Слова Просвіти» ми будемо надсилати нашим друзям у Чикаго.

Ще раз — дякуємо!

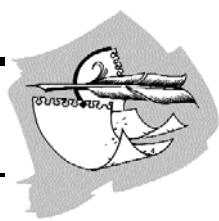
* * *

Імена Віри та Богдана Боднаруків, українців із Чикаго, добре відомі в Україні.

Цьогорічного гарячого серпня вони побували на землі своїх батьків і не лише багато подорожували, але й активно зустрічалися з тими громадськими організаціями, які піклуються про стан української мови, її державний статус.

Подружжя Боднаруків побувало на засіданні Центрального правління ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка, в редакції газети «Слово Просвіти».

У фонд тижневика вони подарували 500 гривень, радячи використати їх для передплатників на 2003 рік у Херсонській області. Ми повідомили про цей дар голову крайового Херсонського об'єднання «Просвіти» Олега Олексюка і чекаємо від нього на список передплатників — сільських шкіл та бібліотек із херсонської глибинки.

Олександр ШАРВАРОК

СЕРЕД СНІВ ЗОЛОТИХ, СЕРЕД ПОПЕЛУ Й САЖІ...

...ти розкажеш її не для когось —
для себе... 1999

* * *

... за спілим гроном глоду
ще видно край вчорашнього життя —
він чимось дуже схожий на свободу,
приречену на тлін і забуття.

Сіяй, мій глоде, в сутінках осінніх!

... а зайде сонце, і загусне мла,
зберуться знову полудневі тіні
навколо мене, мовби круг стола.

Що їм сказати?
Глід уже поспів?
А я втомився чистити конюшні?...
...я заспівав чи, може, захрипів —
затанцювали тіні непорушні:
така гульба! Така безпечна гра
у невмируще після втрати лику!..

...глід багрянє, морщиться кора,
од віч сховавши таїну велику... 12.09.98

* * *

Заграє бубон метушливий, у танок
товариш вийде, вдаривши об поли,
а ти шукаєш вічної опори,
стоїш, мовчиш, вгрузаєш у пісок —
ти од такої радості одвик!
“Печерне щастя...” —

подумки завважиш...

...але ж на що оперся твій товариш,
злітаючи над кучері трави?... 15.05.00

* * *

Від ярої юности до берегів
розважної зрілості мчав без озирку.
Було мені тепло

в обіймах підзимку,
я щиро сміявся із гніву богів:
життя — це надовго, назавжди, навіки,
хоч би й хуртовини чи повени шал!..

...конечности досі не знає душа...
...та прагне сльоза під вологі повіки... 1999

ПАМ'ЯТІ СОЛОМІЇ ПАВЛИЧКО

Хоч як до вічності гукай,
життя завершується просто —
так скута кригою ріка
єднає час і простір,
щось від безсмертя однімає
і до безмежжя додає,
неначе те, чого немає, —
єдине, що насправді є.

* * *

Запахнуть любисток і м'ята,
роса із небес упаде.
Це вечір до мене іде —
іде моя втрата
часу, що лишається всім,
краси, що забудеться мною...

... і знову — стіна за стіною,
нізвідки стіна й звідусіль... 1998

* * *

подовшали тіні
день розлучився
з яблуком у моїй руці
стали важкими й помітними числа

в полум'ї золота і каганців
сутінок визолів барви

...от і дійшов пори
втрати і забави —
долі і гри... 11.09.00

* * *

Як наше слово прагне глибини,
як подумки блукає глибиною!
...а джерело увіч зажебонить
і сказане розплексає з водою...

Як наше слово прагне висоти —
зорю пирсне і сльозою зблисне!
...а зірка й до землі не долетить
і сказане закреслить незумисне... 23.06.91

СТАНУТЬ ДАВНІ ДРУЗІ ВОРОГАМИ

не помирять
ні вино з Масандри ні пергамент
стануть давні друзі ворогами
байстрюками сиріт

зійдуться грані
крапне сльоза з ропи
де той останній
що друга собі купив

чоботи незнайомця брудні
ноги брудні хоч і миє в річці
каже що ворог мені
аж у наступному тисячоріччі
дякую правді в лице
воно наді мною схилюсь
хтось би злукавив а цей
тільки зламав мій стилос 1999

КАНІВ. Пейзаж

Буває так, що мимохіть
у розімлілому тумані
я спотикаюсь об рахманні
ознаки й обриси століть:
тут кручі, мов гірські орли,
на землю дивляться згори,
тут ще сопілка грає та
до жалю жаль гукає,
тут поцілунки нелукаві,
як це було ще до Христа,
тут мохом камінь оброста,
бо мох закоханий у камінь...

... тут Каїн з Авелем...
і Канів біблійні згадує літа... 26.05.00

* * *

Упорядкувай чи ні
ночі свої і дні
розповідаю зануди —
прийдеш в нікуди!

Совість буди — не буди,
а не спостиш гріха,
там, де ти молодий,
радість іще глуха.

Стій! Зупинися! Оглянься!
Перед обличчя глянем —
зморшкуюте лице...

...був сподіванцем.
словообранцем,

будеш — в руці олівцем...

...чи мозолем на пальці... 5.10.00

РОБОТА

...робота завжди знайдеться...
он там
смітник торішній — це (затям!)
уже завершене життя...
а там
циганка стегна розлучає,
іде-пливе, перестрічає...
(це щось, напевне, означає,
та, не ословлене ніким,
судомить горло, наче дим
давненько спаленого збіжжя...)
...це—плин,
це — клич,
це — роздоріжжя,
і не сумісність, а — суміжжя... 8.10.00

* * *

Літак летить не швидше, ніж світанок,
ти поглядом підштовхуєш його —
багряного, неначе шурхіт шпанок,
і срібного, як росяний жаргон
близенько десь: он там, за Березанню,
а може, за обніжком темноти,
куди сьогодні дійдеш, але завтра
уже не доведеться йти... 1998

* * *

За кожний подих, подив кожний
плачу холодним потом самоти...

...мене страхає надлишок безбожних
так само, як і надмірок святих...

Рука руки давно не відчуває
і не болить від потиску, а десь
тотемний звір у погляді ховає
мене всього і світ оцей увесь. 31.12.99

* * *

На перетині вір
хрущ і звір
і розрадіть мене, й зрозуміють.

Я втомився від правди,
від крові офір,
переживши ганьби
і захоплення міру.

...а любови пісок
до сьогодні сухий,
він мене засипає, як мушлю —
висповідані мною великі гріхи
не струшу із душі,
не роз'ятривши душу... 28.05.99

* * *

...так, ми ішли...

У нас немає
того, що зроду-віку не було,
хіба що з непрочитаних романів
засяє давнім гонором село
назустріч світу і супроти світу —
такий нерозповсюджений мотив!..

...та ще слова погоничами міту
вряди-годи озвуться з темноти...

...так ми ішли
між стовбурами літер,
мов до живої пам'яті хрести... 26.12.99

ТРИПТИХ

I
...і крик, і зойк, і сором, і ганьба...

II
...і вітру сплеск різкий,
пірамідальний —
поміж учора й завтра
знак прощальний,
і — дроз камінна в нелінях-дубах,
коли я тілом кору зігрівав...

III
...я себе запитую: дива
іще приходять лагідно і тихо?
чи ними хто наповнився, задихав,
немов удруге світ оцей зустрів,
коли цей світ дотла ще не згорів,
не щез під хвилию,
не зник у павутинні?..
...і зайчик сонячний —
худий, худий, аж синій —
із фар авто до мене поспішив,
у вічі глянув — очі засліпив... 15.04.01

* * *

перелітуємо в яскрінні
перезимусмо в числі
крило рахманної ріллі
одверне запах тліні
і тінь
безсмертної землі
подовжить наші тіні 1993

* * *

“Може, якось та хтось мені
правду розкаже...” —
так він думав колись
серед юних образ,
серед снів золотих,
серед попелу й сажі,
між фальцетів,
що часто зривались на бас,
між басами, що звіку ошукують нас...

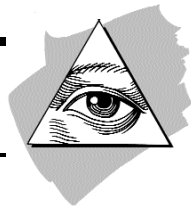
Загострилися дні,
і округлились поспіхом дати,
стало мультко від спогадів
і порожнин.

(Правда тільки у Бога — її не дістати,
і покласти не можна
мигцем на божник).

Сам собі висповідуйся —
ти не сторонній
благодаті і злу, торжеству і журбі...

...що ніхто не завважив тебе
у короні —
то байдужки, бо й правда
сама у собі;
що розп'яття і досі тебе оминає —
то байдужки, бо правда
тебе розпинає,
і отут вона вся, де спинається серце...

ч. 27 (143), 5–11 липня 2002 р. • “СЛОВО Просвіти”

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Слово *religia* (лат.) означає певний комплекс взаємопов'язаних **понять**: *re* — повернення, звернення, зворотне; *ligare* — пов'язувати; *liga* — зв'язок. Отже, релігія — це певне сполучення переважно духовних та інтелектуальних можливостей розуміння Світу через вивчення характеру зв'язків між системами різних рівнів, зокрема й між Творцем та Його створіннями.

1. MEMENTO MORI

Тобто, пам'ятай про смерть. Кожна народжена людина обов'язково помре. Це одна з небагатьох абсолютних істин цього світу: обов'язково! Причому, чим довше живе і чим довше зберігає здатність мислити, тим частіше ставить собі два запитання: для чого людина живе? Що буде після смерті?

Особливо гостро ці питання постають тоді, коли на наших очах помирає хтось із рідних, близьких нам людей, коли треба померлого обмити, передати, кілька разів перекладати, коли небіжчик упродовж кількох днів лежить у труні посеред хати, випромінюючи потужний фон постраху, паралізуючи свідомість, створюючи відчутний тиск на психіку і наповнюючи душі присутніх болем і тривогою, яка не підвладна людській волі.

Тризна, поминки, поминальний обід — це спроба вирватися з обіймів непогамованого тваринного страху, сумнівів і почуття провини перед померлим у середовищі тих, хто, як правило, виявляється непередбаченим до цієї зустрічі з абсолютною, очевидною, незмінною (природною!) істиною людського буття.

А це ж тільки зустріч на боці свідків. Бо потім, через певний час, кожен обов'язково (!) опиниться в ролі головної дійової особи цього одвічного спектаклю з останнім актом, що грається для нього персонально...

Класичний матеріалістичний світогляд стверджує, що смерть тіла — це абсолютний кінець усього сущого для померлого індивідуума: спектакль закінчено, впала завеса, а за нею — нічого.

Нині вже не тільки ідеалістичний (і не тільки суто релігійний) світогляд виходить з того, що матерія може бути живою (одухотвореною) і мертвою (бездуховною).

У сучасному світі існують сотні теорій (у тому числі й таких, що не мають нічого спільного з релігією), які по-своєму пояснюють явище духовності. Зокрема, й загальна теорія систем, біля джерел створення і удосконалення якої стояли такі стовпи мислення як Роджер Бекон (серед багатьох його винаходів слід нагадати про створення сучасного календаря, введення через триста років папою Григорієм III, та пороку — 1242 р., що поклато початок створенню вогнепальної зброї), Леонардо да Вінчі, П. К. Енгельмайер, В. І. Вернадський, Г. С. Альтшуллер, Едвард де Боно, В. М. Сідоров та інші.

Теорія систем — у її сучасному трактуванні — сприймає будь-який об'єкт як нерозривну цілісність трьох частин: машинної, апаратної і приладної. Машинна частина об'єкта (системи) приймає, перетворює, передає і використовує енергію; апаратна — приймає, перетворює, передає і використовує речовини; приладна — приймає, перетворює, передає і використовує інформацію.

Прикладом може слугувати не тільки суперсучасний літак чи підводний човен, а й звичайна електродріль або навіть середньовічна система автоматичного регулювання рівня води на річках Німеччини. І, звичайно, кожна жива істота, зокрема й людина.

Генріх Альтшуллер не вживав визначення **дух**, проте серйозно розширив поняття **поля** і ввів принципово нове поняття — **реполь** (речовина + поле сил), розглядаючи його, як складову частину, "молекулу" будь-якої функціонуючої системи. Наприклад, у функціонуючій системі **морський транспорт у Заполяр'ї** функціонуючим елементом є **криголам**, який використовує певну **енергію** і створює **поле сил**, завдяки чому стає можливим ламати лід, утворюючи прохід для каравану суден. Але й сам криголам являє собою систему **реполів**, тобто конструктивно-технологічних елементів, більше чи менше "заряджених" різними полями: механічними, гідравлічними, тепловими, акустичними, світловими, електричними, пневматичними, електронними тощо.

Якщо якийсь окремих елемент системи не оснащено полем (тобто цей елемент не має відповідного поля у своєму розпорядженні), то як він тоді зможе функціонувати? Навіщо він тоді взагалі потрібний? Жива здорова людина складається виключно з реполів, бо жодна її клітина не може бути мертвою, "незарядженою", непольовою.

Г. Альтшуллер сформулював вісім законів існування і розвитку систем, останній з яких — **закон збільшення репольності** — стверджує, що удосконалення всіх систем відбувається через розвиток польової частини **реполів**, тобто шляхом зменшення питомої частки, обсягу і ролі **ре-**

човин з одночасним збільшенням обсягу, підвищенням рівня, потужності і впливу **полів**.

В ідеалі це означає такий розвиток і функціонування систем, коли кількість речовин у реполях зменшується до нуля, натомість їх польове оснащення збільшується і удосконалюється: від механічних до теплових, далі — до електричних, електронних, оптичних і т.д., із залученням полів інформаційних.

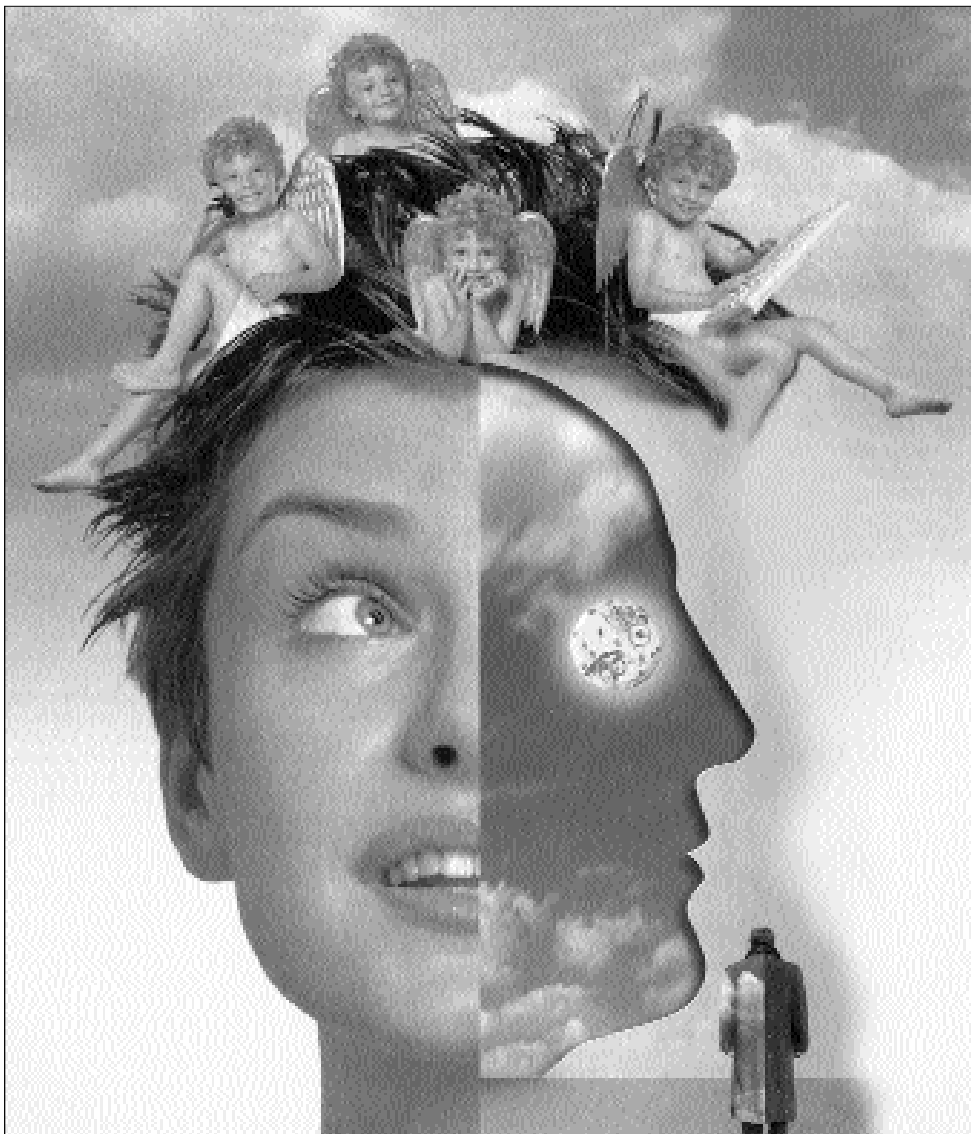
Бо що то є таке — ангел? Це такий системний об'єкт, у якому майже (або зовсім) відсутня **речовинна** складова конструкції, проте існує необхідна **енергетично-інформаційна** складова. В епоху стільникового зв'язку вже ніхто не сумнівається у можливості "безречовинного" існування інформаційно заряджених енергетичних полів і їх керованого переміщення у просторі. *Ангел* — це *досконалий реполь*, в якого, крім енергії і інформації, є також центр автономного функціонування і керу-

каталогу на початку 70-х років минулого ХХ століття подружжям вчителів Кириан зі Ставропілля.

А вже 1980 року, на першому всесвітньому конгресі з психотроніки у Празі, було повідомлено про створення американськими вченими атласу аури людини, підготовленого в процесі дослідження ефекту Кириан, у тому числі: під час фотографування різноманітних психічних станів людини, спровокованих у широкому діапазоні почуттів і емоцій на в'язнях-добровольцях.

Трапляються поодинокі особи, котрі від природи мають дар бачення людської аури. Вони стверджують, що аура відривається од тіла в момент смерті. Факт "відриву душі від тіла" підтверджено в численних описах вражень пацієнтів доктора Раймонда Моуді, який аналізував розповіді хворих, котрі пережили клінічну смерть, і розповів про це в свого часу популярній книзі "Життя після життя".

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

За сталінських часів моєї юності влаштовувалися дискусії на тему "Наука і релігія". Власне, це були не дискусії, а такі собі самодостатні (з точки зору їх авторів) риторичні монолози: "В чому полягає реакційна суть релігії і воєнничого клерикалізму? Реакційна суть релігії полягає в тому, що!..."

вання, який ми називаємо свідомістю.

Не всі люди перетворюються в ангелів, але у всіх у момент смерті душа (поле) відірветься від тіла.

Чому? — питає. Тому, що у світі **реполів** існує можливість окремої взаємодії (спілкування) **полів** різних реполів. А отже, **поле сил** будь-якого об'єкта (системи) існує, за великим рахунком (або великою мірою), незалежно від **речовинної частини** цього об'єкта. Зв'язок між **речовиною** і **полем** об'єкта є тимчасовим. Рано чи пізно, але настає момент (або період), коли невидиме поле відділяється од видимої речовини; так само, як **теплове поле** нагрітого сонцем вдень пляжу відділяється від піску ввечері.

І чим примітивніший реполь, тим легше і швидше відділяється від нього поле.

Еманацію (випромінювання) душі можна побачити, якщо сфотографувати людину в певному частотному полі. Причому, в залежності від кольору і форми еманції, можна діагностувати стан душі конкретної людини. Цей фізичний ефект було відкрито і введено до міжнародного

Існує багато точок зору і теорій щодо комунікації в системі "цей світ — той світ". В молитві "Вірую" вимовляємо такі слова: "...Вірую в Святу Вселенську Апостольську Церкву, спілкування святих, тіл воскресіння..." Варто замислитися над останніми чотирма словами, особливо щодо **спілкування** (комунікації — кого з ким?) і **тіл** (у тому числі: інформаційно-енергетичних). Навіть якщо хтось переконаний, що тут маємо справу з комунікацією на дорозі з рухом в один бік, все одно треба пам'ятати, що на ній впевненіше почуваються ті душі, які не обтяжені гріхами.

"Memento mori!" — з посмішкою вітаються члени ордену камедулів. Тобто не гріши, тримай совість у чистоті, тоді й душа радітиме і не переживатиме трагедії смерті тіла, бо знатиме, що матиме вічне життя. Життя поля, яке відірвалося од обмежень, що їх накладає речовина. Життя в світі досконалих реполів.

Далі буде.

Євген ГОЛИБАРД

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

А ЩО КАЖУТЬ УЧЕНІ

"Дві речі свідчать мені про Бога: зірки наді мною і совість у мені."

Іммануїл КАНТ

"Я довго міркував і довго сумнівався, Чи є на Землю погляд з висоти; Чи може, все тече наосліп, без порядку І волі з неба брак у Всесвіті. Проте, розглянувши світил небесних ладність, Землі, морів і рік пристойність та порядність, Природи явища, дня й ночі перемену, Я визнав: нас створила Божа сила."

Михайло ЛОМОНОСОВ

"Науки — сестри релігії; в тому сенсі, що вони розкривають частину законів, які керують Всесвітом і життям людини. Таким чином, це сходинки, що ведуть до віри в Бога."

Г. Дж. СІЛЕЙ

"Тільки мале знання віддаляє від Бога; велике знання — знову наближає до Нього."

Френсіс БЕКОН

"Я — християнин. Це означає, що я вірю в Божественність Ісуса Христа, так само, як вірив Тихо-Браге, Копернік, Декарт, Ньютон, Лейбніц, Фертман, Паскаль, Гримальді, Ейлер... як всі великі астрономи і всі великі математики минулих віків."

Огюстен Л. КОШІ

"Невіра в Бога є, зазвичай, наслідком лінощів, нерідко — забобонів, але вона ніколи не може бути підставою для того, щоб пишатися собою з цього приводу."

Дж. РОМЕНС

"Нерелігійні — це, переважно, ті, чий науковий знання поверхові".

А. Г. САЙС

"Загальним враженням від моїх тривалих життєвих спостережень є те, що у великих людей обидві ці якості — знання і віра — пов'язуються одне з одним, причому, з такою інтенсивністю, яка зовсім не властива розумам обмеженим."

Г. В. ОКЛЕНД

"Матеріалістична концепція світу є характерним показником переконань вчених третього або четвертого сорту. Тоді, як найбільш обдаровані представники науки схильні скоріше до ідеалізму, ніж до матеріалізму; вони або благоговійно віруючі, або, як мінімум, шанобливо обережні в своїх вироках стосовно релігії."

В. Дж. КОЛЛІНС

"Якщо віра у Вище Начало є однією з суттєвих вимог, що ставляться перед релігійною людиною, то, в цьому сенсі, я сказав би, що більшість вчених — релігійні."

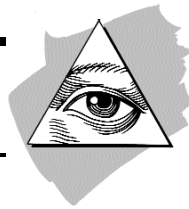
Нікола ТЕСЛА

"Християнство — це, якщо можна так висловитися, та атмосфера, в якій наука здійснює найкращу частину своєї праці."

Дж. П. МУНСОН

"Саме мої наукові праці з фізики привели мене до Бога, до віри."

Антуан Анрі БЕККЕРЕЛЬ

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Продовження.
Початок. у числі... за 2002 р.

2. НА ТАК ЗВАНІЙ
ЗДОРОВІЙ ГЛУЗД

Матеріалістичний світогляд пропонує дуже простий підхід до цієї проблеми і дуже просте її розв'язання, а саме: все, що кожна людина може запримити, відкрити, зафіксувати за допомогою своїх відчуттів, можливостей сприйняття або створених людиною відповідних приладів, — все це є матеріальним і насправді існує. Все інше, про що кожна людина не може стверджувати з цілковитою певністю, що воно існує (наприклад, тому, що не може побачити на власні очі), матеріалістичне знання називає містикою, тобто неіснуючим, вигаданим, фантастичним (водночас перевернувши поняття містицизму, трактуючи його примітивно і презирливо).

Бачимо, що світогляд матеріалістичний визнає світ не таким, яким світ є в його цілості, а визнає лише ту його частину, яка може бути зрозумілою для людини на даний момент; для людини, яка світу не створила, а прийшла в уже існуючий; для людини, яка ще сама не певна того, ким вона є і звідки взялася як різновид живого.

Отже, з матеріалістичної точки зору, виходить, що світ постійно збільшується за рахунок збільшення матеріалістичного знання людини. Але ж світ насправді не збільшується, а є таким, яким є. І що може означати для безмежного світу відомлення про чергове наукове відкриття, яке додає лише краплю знань в океані людського невігластва?

Чи є сенс у тому, щоб людина вважалася за вершину світового розуму, якщо людина нічого більше не знає у порівнянні з тим, що вона на цей момент зрозуміла? Кожне нове відкриття нагадує людині про це, вказує на відносність і обмеженість її знань. Та й ті знання, які має людина, вона не вміє використовувати для повної користі для себе. Але людина вперто тримається своєї облуди, побудованої на власному егоїзмі, не бажаючи погодитися з фактом обмеженості своїх можливостей пізнання, як можливостей функціональних.

Наберімося трохи терпіння і спробуємо уявити собі розвиток світу через його елементи, що вже реально існують. Адже, якщо світ створено одним Богом-Творцем, то, мабуть, залишилися якісь сліди, якісь свідчення про творення з **одного** творчого джерела, про притаманні йому, характерні для нього ознаки його творчої лабораторії, якісь засадничо однакові підходи до конструювання створених Ним об'єктів, чи хоча б якась універсальна тенденція або загальний закон, що поєднує ці об'єкти і бодай приблизно вказує на взаємозв'язок між ними.

Бо якщо світ творився **сам собою**, як про це стверджують прибічники еволюційної теорії, тоді в ньому не може бути однієї спільної і притаманної для кожного об'єкта цього світу ознаки, засади, характерної закономірності.

Для внесення ясності у це питання розглянемо функціональні можливості деяких матеріальних елементів, які стоять у певному ряду **досконалості речей видимого світу**: піщинка (пісок), крапля води (вода), рослина (трава, водорості, дерева), риба, звичайний домашній кіт, мала дитина, дорослий чоловік.

Піщинка і увесь пісок, незважаючи на те, що він, на перший погляд, є класичним прикладом мертвої природи, має своє життя і добре реагує на різні зовнішні сили (взаємодія з ними). Наприклад, може рухатися за подихом вітру або течією води. Піщинка спроможна притягати і утримувати молекули води, разом з водою формуючи плівку натягу.

Пісок реагує на зміни температури: збільшується в об'ємі під час нагрівання, або зменшується, віддаючи тепло. Отже, піщинка функціонує сама і співпрацює з іншими елементами дійсності на рівні своїх **функціональних можливостей**, незважаючи на те, що вона є звичайним маленьким камінчиком, який навіть **своєї форми самостійно не може змінити**. Бо таким є **світ** каменя.

Проте навіть піщинка вже може бути **репо-лем**, а отже, виконувати функції інструмента, виконавчого (робочого) органу. Наприклад тоді, коли нагріта сонцем велика кількість піщинок використовується як пляж, або коли мішечок з гарячим піском кладемо собі на хворе місце.

Крапля води (або багато крапель, наповнене відро води, дощ, ріка, море) **може змінювати свою форму**, може у великій кількості перетікати через дуже малий отвір. Може пройти крізь пісок у будь-якому напрямі, вміє не тільки змінювати об'єм під впливом температури, а й змінювати свій фізичний агрегатний стан у широкому діапазоні можливостей — газ (пара), рідина (вода), тверде тіло (лід) — вбираючи, акумулюючи і виділяючи багато енергії.

Ефекти взаємодії тепла і води є незмінними від сотворення світу, але лише 1807 року після народження Ісуса Христа відбувся перший у світі рейс пароплава, коли водяний **ре-поль** наочно продемонстрував свою здатність виконувати солідну роботу в технічному прогресі транспортних систем.

Крапля води вміє вже набагато більше порівняно з піщинкою або каменем. Крапля спроможна навіть змінити форму і розмір каменя ("крапля камінь точить"), але **не здатна рости і розмножуватися**. Такий є **світ** води.

Рослина здатна рости і розмножуватися. Рослина вміє проростати крізь пісок (навіть крізь асфальт тротуару) впертіше, ніж вода; може витягти багато води з великої глибини і передати її вгору на відстань до 40-50 метрів (ліани в тропічному лісі). Рослини самостійно,

перетворення енергії і речовин з використанням інформації.

Явище фотосинтезу, згідно з яким сонячна (в тому числі фотонна) енергія перетворюється на рослинну масу, що постійно нарощується, забезпечує їжею все людство і всі живі організми від створення світу, було відкрито вченими досить недавно. Але це відкриття нічого не змінило в існуючому світі, Творець якого знав про це явище перед усіма віками і Сам заклав це явище в рослини.

У рослини, які переважно (і саме тому) стоять, не рухаються, не ходять, але живуть у міру своїх функціональних можливостей, на своєму рівні функціонування, що знаходиться над рівнями функціонування (світами) каменя і води. Бо **рівень функціонування** — це **світ систем**, які спроможні реалізувати свої мож-

поживу. Мають у собі маленький хімічний реактор (котел), в якому поживу можна акумулювати, розкладаючи її спочатку на потрібні субстанції, а потім випродуковувати з них для себе необхідну кількість енергії, а також потрібну кількість необхідних речовин для власних зовнішніх і внутрішніх будівельних та ремонтно-регенеративних робіт, що відповідають вимогам даного біологічного виду.

Риба має значно більше функціональних можливостей, ніж рослина. "**Рибний**" **реполь** значно багатший на різні енергетичні та інформаційні поля. Риба спроможна користатися водою і рослинами, може розпізнавати своїх ворогів і уникати їх, може навіть зробити власне гніздо з камінців або піску.

Птах, за своїми функціональними можливостями, стоїть вище за рибу. Він вміє робити все те, що вміє риба, а крім того, ще може ловити рибу і збудувати своє житло (гніздо) у такому розумному місці (наприклад, видовбавши дупло), яке захистить його потомство від злого нападу.

Кіт, за своїми функціональними можливостями, перевершує птаха. Він вміє не тільки ловити рибу і птахів, а й **змінювати свою поведінку і наміри** залежно від конкретних умов життя, пристосовуючись навіть до людини, до її вимог. **Функціональна програма**, закладена Творцем у kota, є ще більш гнучкою, ніж та, що закладена в птахів і риб, а отже передбачає можливість самонавчання і самовдосконалення на основі власного, індивідуального досвіду конкретного створіння.

"**Котячий**" **реполь** не тільки досконаліший (бо багатший і різноманітніший за рахунок вміщених у ньому речовинних субстанцій і інформаційно-енергетичних полів), ніж **реполи** птаха і риби, а й дає деяку можливість його самостійного розвитку.

Людина — функціонально найбільш досконале створіння з усіх існуючих на Землі. Людина вміє робити майже все те, що й інші розглянуті вище елементи визначеного нами ряду досконалості, але ще й набагато більше. Для прикладу можна навести хоча б такі функції, як створення нових елементів дійсності.

Людина не тільки насипає великі гори піску, землі й каміння, не тільки збирає великі води (в тому числі: будуючи великі греблі, штучні моря), не тільки вирощує нові версії рослин, риб і тварин за допомогою селекції та генної інженерії, але також шукає сенсу в усьому тому, що вона розуміє, як і в тому, чого зрозуміти не може.

Причому, якщо рослини і тварини живуть і розвиваються, переважно, на основі закладених Творцем **обмежених генетичних програм**, то генетичні програми, закладені в людину, дозволяють їй удосконалюватися у величезному просторі інтелектуальних і фізичних можливостей. Людина може навіть будувати себе згідно із власною волею: може наростити м'язи на видатного культуриста, а може скинути надмір власного тіла; може витренувати ноги на витривалість марафонця, або розвинути мозкові клітини для виконання великих розрахунків чи вирішення складних завдань.

На відміну од тварин, птахів, риб, рослин людина шукає нові поняття і нові знання для збільшення своїх функцій і розширення своїх можливостей у світі, про який вона так мало знає...

Ряд елементів, який ми розглянули, є низкою кількісно і якісно різних можливостей самореалізації **реполів**. Причому, **найхарактернішою ознакою**, як кожного з цих елементів, так і всього ряду, є **закономірність одностороннього спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей їх розуміння у протилежному напрямку**.

А це означає, що кожний об'єкт (елемент ряду), кожний (у тому числі біологічний) різновид, взагалі **будь-яка система на відповідному рівні функціонування має свою "стелю"**, закладену в цю систему вроджену межу, конструктивно зумовлену для даного виду кордон, стіну, що обмежує його можливості розуміння світу і себе самого, тобто несе в собі певне, характерне для даного об'єкта, **обмеження можливостей виконання відповідних функцій** та їх подальшого удосконалення. Отже, кожен нижчий світ не може самостійно переходити у світ вищий.

Людський реполь має досить високу "стелю" своїх можливостей, позаяк здатен не тільки самостійно збільшувати кількість і якість виконуваних функцій, а й керувати своїми речовинами і полями. Тим не менше, людина також має межу можливостей пізнання і розширення своїх функціональних можливостей. Історія людства свідчить, що ця межа поступово відсувається. Проте кожна спроба **перейти** цю межу завжди закінчувалася трагічно.

Далі буде.

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

Свята Церква вчить нас, що віра в існування Бога — це дар Божий. Цей дар довіри до Творця, довіри дітей Божих до свого Отця небесного, дається як великий подарунок, як підстава для нашої повсякденної радості і не потребує жодних доказів. Разом з тим, цілком реально існують раціональні докази існування Бога.

за певною програмою, формують свій зовнішній вигляд і внутрішню структуру, відповідно до певного різновиду, враховуючи всі його генетичні ознаки.

Рослини западають у сон і прокидаються зі сну, квітнуть, вирощують плоди, дають насіння і вмирають переважно там, де живуть; як правило, протягом свого життя пов'язані із землею, але **не маючи можливості рухатися по ній**. Тим не менше, рослини живуть у спосіб очевидний, біологічний, демонструючи певні

ливості в існуючих для них умовах, обмежених даним **рівнем функціональних можливостей**.

Кожен рівень є **світом**, який вміщує в собі **світи примітивніші**, тобто світи того життя, яке відбувається на обмеженіших (нижче розташованих) рівнях функціональних можливостей. Саме тому світ рослин (**рослинних реполів**) містить у собі також світи води і піску.

Риба, птах, кіт, людина рухаються самостійно. Не мусять стояти в одному місці причеплені коренями до землі, тягнучи з неї

«...НАВІЩО ЛЮДИНА ЖИВЕ»

АВТОРИТЕТНО

"Чим більше наука здійснює відкриттів у фізичному світі, тим більше доходимо висновків, які можна розв'язати лише вірою. ...Як наука, так і релігія, збагачують мудрих."

Альберт ЕЙНШТЕЙН

"Кращі з фізиків завжди знаходили можливість глибоко проіннятися думкою, що наукова істина є, в певному сенсі, поглядом на Бога."

М. фон ЛАУЕ

"Релігія і природознавчі науки ведуть безперервну спільну боротьбу проти скептицизму, проти догматизму, проти забобонів; і об'єднуючи їх бойовий клич у цьому хрестовому поході проти невігластва завжди був і буде — до Бога!"

Макс ПЛАНК

"Усі, хто безоглядно і систематично на-

магалися витравити ідею Бога, здійснювали підлу і антинаукову справу. ...Я дійшов цих переконань по шляхах біології і фізики, і я впевнений, що жодному мислячому вченому неможливо не прийти до цього висновку."

Л. Д. НУЇ

"Теорія еволюції ніколи не була доведена і, на мій погляд, вона скоріше являється собою догму, ніж перелік наукових даних."

Р. РАСК

"Наука може дати людям рефрижератори або висадити людину на місяць, дати їй чудові автомобілі, але наука не може пояснити людині, навіщо вона живе."

Дж. П. ФРІДРІХ

"Знання — це сила! І ця сила — від Бога."

Роджер БЕКОН

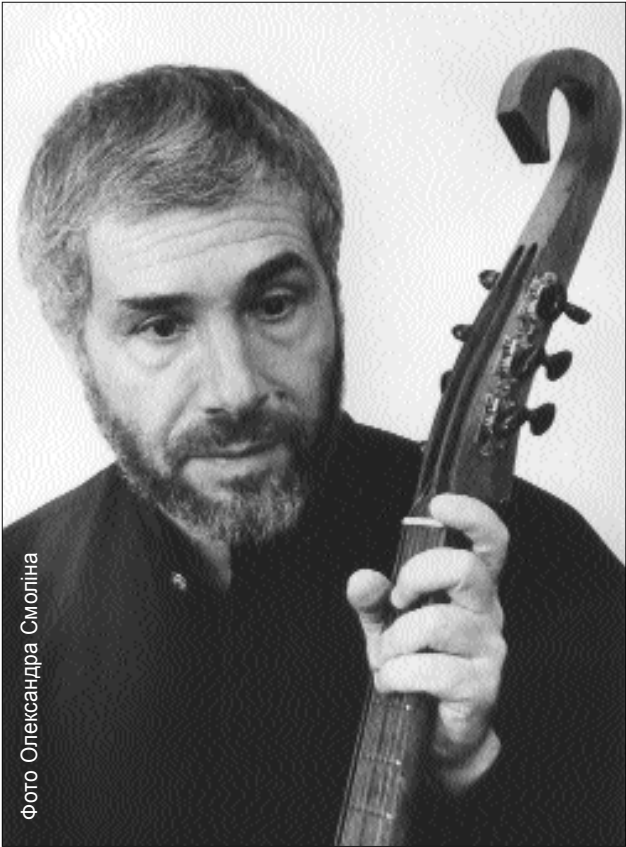
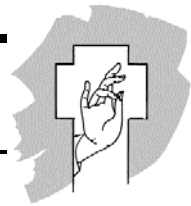

фото Олександра Смоліна

Петро Приступов

Авторитети бувають різними. Але завжди вони комусь потрібні: уркам з їхніми поняттями і “кодексом честі”, науковцям — щоб розвивати фундаментальні знання, дітям і романтикам — аби ставати героями, дорослим — виправдовувати власний світ ілюзій та реалій, народам — у власній гідності і конкурентоспроможності. Гірше, коли у постмодерністському запалі авторитети розчиняються: з історії — до життя. Недаремно Україна сьогодні по-своєму шукає жінку — нову Жанну Д'Арк. Недаремно ж наші неприхильники починали, як пам'ятаємо, з “копирсання в могилах” Тараса Шевченка і Лесі Українки, Івана Мазепи і Степана Бандери...

Його сьогодні теж майже не згадують, хоча й достойний слави Цицерона, Плутарха, Горація чи Овідія, що їх знав досконало і перекладав на українську... У добу Просвітництва, що визначала Богом лише людський розум, він як “вічний студент” мандрував за знаннями з Києва до Пітера, з Відня до Рима, були Лейпціг, Дрезден, Прага й Москва — і весь час, усе життя тлумачив і пропагував як найвище знання Біблію. І хоча найбільш відаючи та історики філософії з великим пієтетом зараз говорять про його теорію “спорідненої праці”, співмірну із Сократівськими ідеями, — про видатного й досі модерного, актуального інтерпретатора Святого Письма, як правило, мовчать. Зрештою, він і досі мало досліджений, мало відомий, таємничий. Перше, що згадують майже всі з його спадку — “світ ловив мене, та не спіймав”...

Григорій Савич Сковорода. Його “зустріч” на столичному Хрещатику 1973 року вже майже сформований (27-річний) атеїст Петро Приступов, і ось уже минуло майже 30 років, як став учнем Сковороди і проповідником Божої мудрості... Петро Георгійович виконує з кобзою псалми “Саду Божественних пісень” і вважає, що сприяє цим “переображенням” (теозису) українців — їх щастю у самопізнанні, коли знаходиш своє місце і свою працю у цьому світі. Єдиний, хто пише і виконує пісні на вірші Сковороди, — наш гість.

ВІД КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ ДО СПІВАНОЇ МОЛИТВИ

Народився й усе життя я прожив у Києві, тож усі уподобання, усі зацікавлення росли і годувалися тут, усе, до чого я можу дійти, — тут. Київ — місто, де можна сягнути і неба, нехай це пафосно і неспівмірно з нашими проблемами. Якраз уміння опинитися над проблемою є умінням її розв'язувати...

Це було в дитинстві. Не ходив тоді — лише бігав. Так і перебіг вулицю, раптом — голос чує згори: “Петре, це — ти...”. Зирк — наче прозора скляна труба від мене аж до місяця, сяйво велике... Це був знак, який виразно усвідомився лише потім. До десяти ж років я практично не заходив до Церкви — боявся. Виховання було таке, атеїстичне. Але була ще музика з самого раннього дитинства, з пелюшок навіть. Нею я торкався неба... Коли виховувався у сім'ї діда, як розповідала мати (батька у мене не було), — не міг ще говорити, але страшенно любив слухати платівки, наче чув те, чого не чули інші. Були серед них і улюблені, які кожного разу впізнавав і просив поставити ще раз (викликав тим шаленим захват рідних) — увертюру до опери Бізе “Кармен”, “Полонез” Огіньського... Музика завжди несла мені багато більше інформації і мудрості, ніж слова. Завжди зупинявся, коли чув якийсь новий і цікавий музичний поворот. З часом уже усвідомив, що Бог подарував мені внутрішній синтезатор голосу й мелосу, подарував можливість розуміти, тлумачити і творити музику.

А це була в моєму дитинстві Шпола на Черкащині, де жили наші приятелі. Якось проходжу повз цвинтар, а там — Церква, куди я ще ніколи не входив. Хочу йти далі, аж зупиняє спів, веде все ближче і ближче... Раптово здригаюся — розумію, що не спів це, не музика, яку я чув до цього (Бетховена, Баха, Чайков-

УЧЕНЬ ВИДАТНОГО ВІЧНОГО СТУДЕНТА ПРИЙШОВ ДО БОГА І ЩАСТЯ

ського), не мова скрипки, яку я опановував ось уже два роки, — це щось інше, вище і водночас ближче. Я почув величну розмову з Богом, співа-ну молитву, досконалу, бо доступну всім, хто її прагне.

Далі — один із перших фільмів, фільм 50-х “Хмари над Борськом” (“Тучи над Борськом”). Засуджують сектантів, що затягнули дівчинку у свою релігію. Аж ось звучить протестантський гімн, співають протестантську молитву, ллється священна, вражаюча мелодія, дух перехоплює... Просто так вона не могла туди потрапити — воля Божа. Він, мабуть, оглушив тих, хто його вирішив зневажити, свідомо вибравши композитора, звукоорежисера фільму. Це було чудо для мене: перша частина гімну — дуже урочиста, а друга — сокровенна, інтимна, довірлива...

Відчув тоді катарсис і велику вдячність перед Творцем, бо той, хто має духовний слух — почув цю молитву. Коли на початку 70-х я складав пісні на вірші російських поетів “срібного віку” — відчув і їхню духовність, відкрив джерела, яких не знав досі. Ахматова, Мандельштам, Пастернак, Цветаєва... Згадування ними біблійних людей, цитування, посилання — я сам почав їх шукати у Святому Письмі, почав шукати якийсь зміст у ньому, знаходити й не знаходити. Далі — 1973 рік і зустріч зі Сковородою...

УСІ ГРОШІ ЗА МАГІЮ АСКЕТИЧНОГО ОБЛИЧЧЯ

На книжковій розкладці Хрещатика, поблизу метро, відчув наче магніт. Дивлюся — прекрасне аскетичне обличчя на білій обкладинці і напис: Григорій Сковорода. Просто не зміг розлучитися з ним: витягнув усі гроші, що мав, і купив цей академічний двотомник, хоча до цього мало що чув про Григорія Савича. Зрештою, він був другим з українців після Миколи Руденка (який став співавтором моєї пісні, сидючи у в'язниці),

чий вірші я поклав на музику... “Вас Бог одарив ґрунтами, раптом може те пропасть! А мій жереб з бідняками, та Бог мудрості дав част” — перше, що я пригадав з творчості Сковороди, коли ніс ці книжки додому. Ці слова, врешті-решт, стали рефреном мого життя. Життя — це не напад, я завжди прагнув захищати слабких.

“Сад Божественних пісень” був початком у відкритті Григорія Сковороди — як книги, так і філософії. Це був черговий знак і допомога Бога, тим паче доводилося пізнавати світ Сковороди через давню українську мову. “Ах поля, поля зелені, поля цвітемі розпещеренні...” Дивні ті слова мали якусь магичну чарівність, пісенність, викликали у мене творчий відгук. Але першими я заспівав саме ті слова, що стояли у моїй душі ще зі школи — “Вас Бог одарив ґрунтами...”. Заспівав ще до того, як знайшов їх у тій книзі, як останню строфу Пісні 24 (пісні у Сковороди не мають назв — лише нумерацію). Складаючи інтуїтивно дворянські строфи, підбираючи свої авторські слова, що виходили з мого серця — я потрапив у ритмічне і філософське русло Сковороди (коли знайшов ці пісні в кінці “Саду...”, зрозумів це). Це не було кобзи — акомпанував гітарою.

Далі прагнув досконало відтворити кожен звук і думку Григорія Савича: Пісня 24, пісня 4 (“Станьте з хором всі собором”), Пісня 5 і Пісня 13 склалися вміть. Оскільки пісня має свою енергетику, доводилося інколи не всі слова Сковороди ставити на музику, міняти порядок строф. Я творив тоді тільки для себе, просто потребував духовної співбесіди. Паралельно навіть читав індійську філософію, шукав джерела східної мудрості.

— Наскільки Ви пізнали Григорія Сковороду?

— Мені здається, що я його відкривав щоразу, як спілкуюся з ним, щодня, щороку. Він описував те, що зветься в індійській філософії “саматхі” — стан невимовної радості,

щастя, коли пізнаєш Бога. Мені часом доводиться теж щось таке відчувати, коли пізнаю мудрість Григорія Савича. Найголовніше ж у житті — переображення (теозис), переображення з людини тлінної, плотської в людину духовну, як писав він. Кожна його пісня, кожен твір дає рішення для людини, вихід: “підіймай зиниці вгору — ляже путь правдивий”. Якщо сконцентрувати його ідею в тексті, отримаємо наступне: “...Немає тут (Христа)... Шукають у часах Тіберія, у володіннях Пилата, у Віфлеємах — немає там, немає. Шукають у високих світських почестях, по всіх коперніковських світах — немає. Шукають у добрих моліннях, у постах, у священних образах — немає... Думаєте, тут Ісус, кричите іншим — ось тут Ісус... Ісуса розп'ятого шукаєте — немає тут... Де ж він? Адаже й зараз може Бог створити мертвого живим! І тепер є час воскреснути! Іскра Божа може впасти в темну прірву серця нашого і раптом освітлится. Вірюймо тільки, що Бог є у видимій плоті людській. Скажемо разом з Павлом: “Відаю людину...”

Відкрив для мене двері у світ наукового сковородознавства Олекса Васильович Мишанич — заввідділом давньої літератури Інституту літератури імені Т. Шевченка НАНУ. Мене, ще незнайому людину з вулиці, запросив на засідання свого відділу відразу, як почув, що складаю музику на вірші Сковороди. Мою роботу на цьому засіданні схвалили такі авторитети як Іванько, Кречетень. Визнали музику як таку, що відповідає текстам, хоча вимова не відповідала нормам давньої церковнослов'янської граматики. Мені тут же запропонували повчитися у науковців вимови, працювали зі мною Микола Сулима і Володимир Кречетень (місяців за два засвоїв). Тільки там я дізнався, що співаю псалми і канти. Казали, що я відродив забутий жанр української духовної музики.

Видатний майстер Микола Антонович Прокопенко

відразу погодився зробити мені кобзу, почувши за Сковородою. Георгій Кирилович Ткаченко, найстаріший на той час кобзар на Україні, дивувався, що я співаю як давні українські лірники. Хто навчив? — спитав. Кажу — пісні, духовні тексти, спілкування зі Сковородою.

Вважаю, що свою композиторську роботу над “Садом Божественних пісень” завершив. Цього року нарешті довів до сценічного втілення надзвичайно важливу справу — моноспектакль “Відаю людину”, філософську містерію за творами Сковороди. Думаю, що це буде достойне представлення моєї праці, а головне — ідей Григорія Савича. Про створення людини, про марновірство, про щастя, істину, про теозис Господній. Я щасливий, що вся ця глиба в мене постійно на пам'ятному дзеркалі, усе на своїх місцях, усе це актуальне і чекає на своє виявлення десятки, сотні років. Позитивно й те, що інтерес до творчості Григорія Сковороди актуалізується ще й ювілеєм — 280 років від дня його народження...

ЩАСТЯ У СОБІ, У ПРАЦІ ЗА 90 ГРИВЕНЬ

Не можна, а треба суміщати і поєднувати плоть і дух — це наша доля. Головне — не хотіти зайвого. Працював слюсарем, токарем, ремонтував друкарські машинки. Вісім годин у токарному цеху, де на чому кулет біля вуха б'є, а ввечері — гра на скрипці, потім гітара, кобза, Сковорода, прагнення до Бога... Усе це треба поєднувати в нашому світі. Зараз працюю у дитячому оздоровчо-екологічному центрі столиці, створив клуб “Сковородинське коло”, де розповідаю дітям, співаю пісні філософа, розігруємо байки, ставимо п'єсу, адже Сковорода й дітям дуже цікавий. Отримую зарплатку 90 гривень, але душа лежить до цієї праці. Шукати щастя треба не в речах, достатках і так далі — в собі. Це — “споріднена праця”. Це потрібно кожному.

●

ХТО ЗНАЄ «ТОВАРИЩА СКОВОРОДУ»?

29 серпня. 17.00. Прем'єра у Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику. Вистава-містерія “Відаю людину”. Дивовижний синтез слова й музики. Акторські здібності людини, що спробувала донести до кожного серця філософію Григорія Сковороди.

Відкриття глядачки: “Я працюю в бібліотеці і кожен день видаю ученикам і студентам Сковороду. Но я ніколи не читала його произведений... И только сегодня я открыла для себя это творчество. Именно благодаря Пете я узнала, кто такой... товарищ Сковорода...”

Петро Приступов співає й акомпанує собі на кобзі. Кобза, до речі, виглядає зовсім інакше, ніж та, класична, до якої ми всі звикли. Та й пісні відрізняються одних, які колись кожному потрібно було прочитати до уроку української літератури. Це тексти Сковороди про щастя, істину, про створення людини й марновірство, про кожен мить пошуку і про теозис — єднання із Господом.

“Я був рабом Божим, а тепер став його

другом і полюбив його усім серцем”, — говорив філософ.

Залишається лише сцена з одним актором і я. Ловлю кожне його слово, кожен рух, кожен музичний акорд... Зрештою, вже не розумію, де закінчується Сковорода і починається Приступов.

Не виникає тих труднощів у розумінні пісень, які з'являлися колись у школі, коли вчитель, ніби суворий наглядчик, стояв поруч із твоєю партою і допитувався: “А що автор хотів сказати цим рядком?” Усе дивовижно просто. Це тому, що пісні перекладені на сучасну мову? А, може, тому, що є синтез слова й музики, є людина, перед якою ці тексти розкриваються і починають співатися? “Потрібне — неважко, важке — нелюдне”, — ось так несподівано лунає зі сцени відповідь на всі мої запитання.

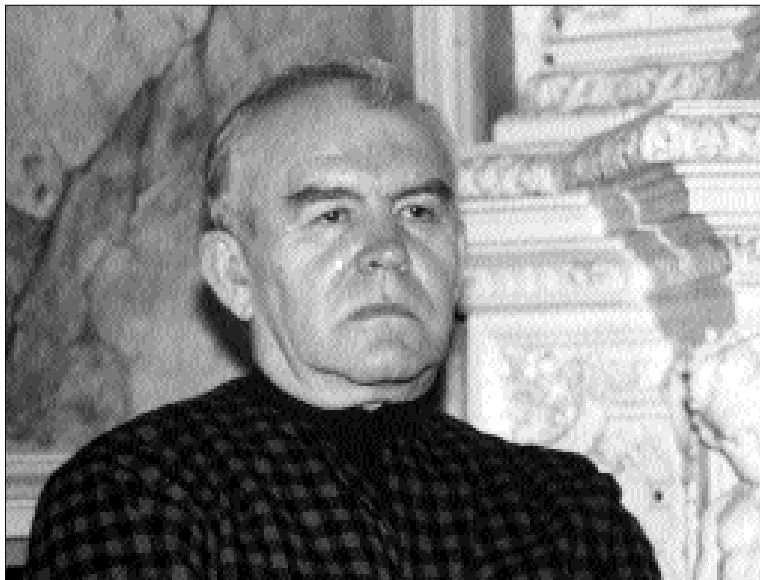
Цей спектакль — театр одного актора, актора, що зумів донести до глядачів не лише філософію Григорія Сковороди. Майже 30 років спілкувався з Учителем і

лише зараз, після очищення, отримав дозвіл “згори” вийти до людей... Жести, міміка, тембр голосу... Хочеться, щоб це дійство тривало вічно. Усі присутні підхоплюють пісню “Станьте з хором всі собором, веселіться, яко з нами Бог”... Скільки потім не намагаюся наспівувати собі ці слова, все ж не вдається відтворити їх так, як у ту мить.

Кожного дня всі ми долаємо якісь перешкоди, вирішуємо проблеми, шукаємо щось, що, як нам здається, є дуже потрібним і важливим... Але забуваємо про пошук себе в собі, забуваємо, що кожна мить такого пошуку наближує нас до Бога. Так вважав Григорій Сковорода. От тільки... хто про це знає? Хто знає отого “товарища Сковороду”?

Вікторія КОБИЛЯЦЬКА

●

— Розкажіть, будь ласка, Леоніде Васильовичу, як складалася робота над фільмом про О. Ольжича? Чи немає наміру здійснити щось подібне, наприклад, про Ю. Липу, інших національних героїв?

— Намір такий є, та й бажання теж. Я хотів би зняти фільми і про Ю. Липу, і про Є. Маланюка, і про Є. Плужника, і про В. Підмогильного, і про М. Зерова, і про О. Довженка, і ще, і ще... Бо для мене національними героями є передусім творці української культури, української духовності. Скажу більше: коли я пишу літературний нарис чи портрет, я вже думаю, як перенести написане на екран. Бо я за освітою, як ви знаєте, кіносценарист, отже, інакше просто не можу. Але боюся, що з цих моїх намірів не вийде нічого. Кіно — мистецтво витратне, вимагає чималих коштів. Нас довго переконували, що на кіновиробництво даватимуть гроші так звані спонсори, приватні особи, але цього не сталося, принаймні, поки що. Сподіватись, отже, доводиться на державне фінансування. Втім, держава наша дивовижна — виділяє на кіновиробництво жалюгідні суми. А по-друге, навіть те, що виділяється, ще дивніше розподіляється. Чомусь Міністерство культури і мистецтв фінансує фільми, які жодного відношення до України, до її культури не мають. І це стало ніби нормою для деяких держслужбовців. Водночас вони старанно затирають, виштовхують із темплану фільми патріотичного спрямування. Мені особисто дуже кортить довідатися, наскільки воно відповідає статусу державного службовця — і чи відповідає взагалі. Я хочу зрозуміти, чому за одинадцять років незалежності не було знято жодного фільму про українське військо, про українські військово-морські сили, про українських прикордонників тощо? Це що — тенденція така? Тоді наскільки вона законна? Дуже хотів би почути авторитетну відповідь.

А щодо роботи над нашим фільмом — вона була важка й довготривала. Документальний фільм, який не потребує витрат ані на декорації, ані на масовки, ані на акторів, — ми знімали понад сім років! Ви гадаєте, що це нормально? Між іншим, паралельно ми планували зняти фільм ще й про Олену Телігу: все-таки тема близька, ті самі учасники подій, той самий архівний матеріал. З того задуму нічого не вийшло — ми ледве зіпили щось про О. Ольжича. Бо відповідні, по-моєму, безвідповідальні, керівники українським кі-

тужного впливу не зазнали, очевидно, для того і продукуються хитрі сюжети, які мають на меті одне — дискредитувати Великого Українця. То він був підлим буржуазним націоналістом, то підлим сталінським прислужником, а нині ще й підлим агентом ГПУ. Неважливо яка, аби червоточина. А він був сином своєї епохи, який за неймовірних, нелюдських обставин зберіг, виборов, відстояв честь і гідність Українця.

А Президентів, якби нагода трапилась, я маю що сказати. По-перше, сказав би — я радий, що він визнав наявність суто українських проблем, у тому числі й суто української національної ідеї. По-друге, я підказав би, що не король грає оточення, а на-

раїнської провідної ідеї, а ми щось не квапимось її виробити! А без неї не обійдемося. До речі, якщо старші люди все-таки отримують хай невеличкі, але зарплати й пенсії, то юнаки і юнки, що вступають у життя, дістають від держави ще менше. А їм же продовжувати справу батьків і дідів — розбудовувати нову Україну! Молодій генерації треба допомагати в першу чергу, інакше вона змушена буде шукати кращої долі за межами Батьківщини. Ось тут і замислилися.

— А що можете сказати про теперішню культуру побуту взагалі і слова — зокрема? Чи має змогу поет, сценарист, навіть голова столичної СПУ вплинути на перебіг подій?

наївний, аби повірити, що він самотужки може вплинути на перебіг подій. Але протидіяти негативним процесам — це я можу і роблю це охоче. Приміром, за моєї участі з'явилася "Фразеологія перекладачів Миколи Лукаша". З'явилися у пресі його невідомі переклади. Незабаром вийде книжка Лукашевих епіграм. Підготовлено велику книгу спогадів про Лукаша. На черзі — його літературознавчі, мовознавчі, перекладознавчі статті.

— Критика перекладу, як і критика взагалі, нині в особливому занепаді. А чи потрібна вона взагалі? До речі, які Ваші враження від українських перекладів поетичного доробку Кароля Войтили?

— Я не сумніваюся, що понтифік — постать грандіозна, один із найгуманніших діячів сучасності. Ознайомлення з його драматургічним, поетичним доробком — благородне й актуальне завдання, що постало перед українськими перекладачами. Гадаю, вони це завдання виконують у міру свого таланту. Я, принаймні, охоче читаю ними перекладене і шкодую тільки, що запізно це до мене прийшло.

Будуть перекладати українською мовою (перекладати, звісно, з оригіналу, а не з сусідніх мов) — відродиться і критика перекладу. Зрештою, в цій ділянці напрацьовано чимало: М. Зеров, М. Рильський, Г. Кочур, В. Коптілов... В архіві лежать, приміром, внутрішні рецензії Д. Паламарчука — ви не уявляєте, яка то чудова лектура!

— І наостанок: над якими питаннями найбільше б'єтеся нині? Можете поділитися з читачами "СП"?

— Мушу зізнатися, що це не зовсім творчі, а, може, й зовсім не творчі питання. Становище Київської організації НСПУ, на чолі якої волею долі я опинився, — ось що мене хвилює, що забігає майже весь час, майже всі сили. Адже чи не половина всієї Спілки — це Київська організація: понад сімсот письменників, серед яких значна кількість — ветерани. Їх, як ви здогадуєтеся, треба підтримувати морально й матеріально. Не меншої підтримки потребують літератори-новобранці у віці 18–19 років. Київську ж організацію позбавлено власного фінансового рахунку, вона не має свого автотранспорту, не має тих елементарних можливостей, що ними наділені значно менші обласні організації. Люди приходять до мене зі своїми болючими проблемами — квартирними, фінансовими, медичними, видавничими, але розв'язати їх я, через викладені вище обставини, неспроможний. Оце відчуття безсилля і провини доводить часом до... ну, ви самі розумієте.

— Як гадаєте відбутися "оксамитовий сезон"? Чи взагалі — відпочинок для письменника?

— Якщо у вересні потраплю до Ірпеня, спробую дописати дві три передмови-післямови. Вдасься — то напишу кілька віршів або виконаю кілька віршованих перекладів, що також цікаво і відповідально.

Відпочивати ж "як годиться" не вмію, не привчений. Часи, що наразі переживаємо, унікальні. Люди, події, вчинки, наслідки — надзвичайні. Не реагувати на все це живий письменник не може: професія не дозволяє. Отже, "нам спокій тільки сниться".

Леонід ЧЕРЕВАТЕНКО: ТРИМАЙМО ГОЛОВУ ВИЩЕ!

Відповіді на запитання газети «Слово Просвіти»

нопроцесом заявили, що запуск фільму про О. Ольжича був помилкою. І якби не став віцепрем'єром Микола Жулинський, ми б так і не завершили роботи над фільмом. Гадаєте, вони зараз інакше ставляться до цього фільму, до цієї тематики? Єдина офіційна установа, яка не привітала нас із присудженням Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, то було Міністерство культури і мистецтв. Для них навіть президентський Указ — не указ, отака демократія і такий патріотизм!

— Як вважаєте, громадянська позиція письменника — обов'язок чи покликання? Чи можлива альтернатива?

— І обов'язок, і покликання, і каторжна праця, і найвища вітха — все разом узятє, а на додачу ще й віросповідання. Альтернативи, надто на даному історичному етапі, я не бачу. Олександрійська поезія не на порі, як на мене. Хоча з цього приводу існує прямо протилежна думка авторитетних докторів-професорів: література заради літератури. Я в цьому не переконаний. Втім, я знаю, що виробляється "щось ні про що ні про кого ні для кого" і називається туманним словом "пост-модернізм". До речі, творці такого естетичного "беспредела", люди цинічні і по-своєму розумні, дотепно визначають цей метод як "поп-модернізм". Їм видніше.

— Довженківський біль і гнів, як і почуття гумору, мабуть, не чужі Вашому поколінню? Що б Ви сказали Президентів, якби мали таку нагоду, стосовно проблем українських?

— Маєте рацію, Олександр Довженко дійсно справив на покоління шістдесятників, до якого мене зараховують, величезний вплив, отже, всі вони жили й досі живуть "з його духа печаттю". А щоб наступні покоління цього по-

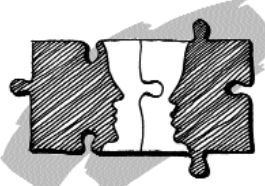
паки — оточення грає короля. По-третє, нагадав би, що розбудову нової держави слід було б розпочинати з культури, з духовності, з ідеології: тоді б не було у нас ні "випадку з Лазаренком", ні Скрипівської трагедії, ні скандалу з фітнесом поблизу Софії Київської. По-четверте, я б порадив йому вище тримати голову, коли розмовляє з підполковниками російських спецслужб чи натовськими генералами. І ще по-п'яте, по-шосте, по-сьоме і т. д. Повторюю, є про що поговорити.

— Наскільки "мирно" в Україні відбувається зміна поколінь? Он у Японії — страшна проблема: споконвічне — традиційне — голосне сьорбання юшки зовсім не сприймається молодими... І що взагалі можете сказати стосовно проблеми батьків і дітей? Чи у нас вона розв'язується несплатою пенсій та заробітку, себто — через помсту?

— Антагонізм на ґрунті сьорбання юшки — то для мене відкриття, хоча припускаю, що таке цілком імовірно, а в Японії й поготів. Але в Україні цим, наскільки я розумію, не обмежується. Молоді багато в чому звинувачують попередників, старша генерація має свої претензії до наступників: "батьки і діти — о, питання кляте!" Я гадаю, що в кожному поколінні є генії — і є нездари, є герої — і є негідники, є добротворці — і є злочинці, а відсотки, згідно з кривою Гауса, майже збігаються. Але, оскільки все визначають найкращі і найдостойніші, я волів би, щоб саме вони і порозумілися — незалежно від того, до якого покоління ті або ті належать. На щастя, до громадянської війни у нас не дійшло і, сподіваюся, цього разу не дійде, але доходити згоди необхідно. Ідеології нам усім бракує, спільної загальноук-

— Якщо культуру нашу "розвивають" за "остатковим принципом", якщо Міністерство культури України в народі називають міністерством української безкультурності, то звідки ж візьметься культура побуту? Рівень її набагато нижчий, аніж це було в довоєнному чи повоєнному українському селі. Село наше на очах постаріло й опинилося на межі вимирання, вихідці з села, потрапивши до міста, русифікуються прискореними темпами — от ситуація, котрої ще народ наш не переживав: не було ще нічого подібного! Ясна річ, що це позначається — не може не позначитись! — на культурі слова: вона дуже низька. І люди наші починають спілкуватися мовою, досі не чуваною: якоюсь мішанкою українсько-російсько-англійських слів. "Я вам залишила сьорток на перцепшн" — спробуй одразу втеропати! І таке — на кожному кроці. Я не міг навіть припустити, що незалежна Україна віддасть на поталу свій інформаційний простір, що каналізаційні потоки — брудні, смордючі, отруйні — ринуть до нас безперешкодно. З ранку до ночі, з ночі до ранку! З Америки і Росії, з Польщі і Франції — звідусіль. А ми чомусь не зважуємося поставити греблю, не наслідуюмося пред'явити розтлителям позов до суду, себто юридичний рахунок — і не забезпечуємо наших глядачів, слухачів, читачів вітчизняною продукцією. Не забезпечуємо давно і принципово. І доведіть мені, що це робиться випадково чи з дурної голови. Та ні, це робиться широко, свідомо, відкрито і комусь воно вельми до смаку — і до кишені. А змінити щось можна хіба колективними зусиллями верхів і низів, політичною волею владних структур.

Поет, сценарист і навіть голова столичної СПУ не настільки

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" у черговий раз обдурили український народ — "прихватували" його багатства, розграбували вичент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихватузатори" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентрована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітро-техніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і високоякісна малопотужна вітро-техніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в обертальну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35–0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5–5 разів менший. Найкраще було б мати трилопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи на те, що найбільш

доступним електрогенератором на селі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250–750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити про-

комплект ротора (пропелер, підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400–450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати

вання на зміни напрямків вітру. В разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього немає.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щог-

шований на відстані 4–7 метрів від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, краї ярів, урвищ, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10–20 разів більший за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щоглу з 1–1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватись ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофарад. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватись безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500–800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200–1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10–20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте сікарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

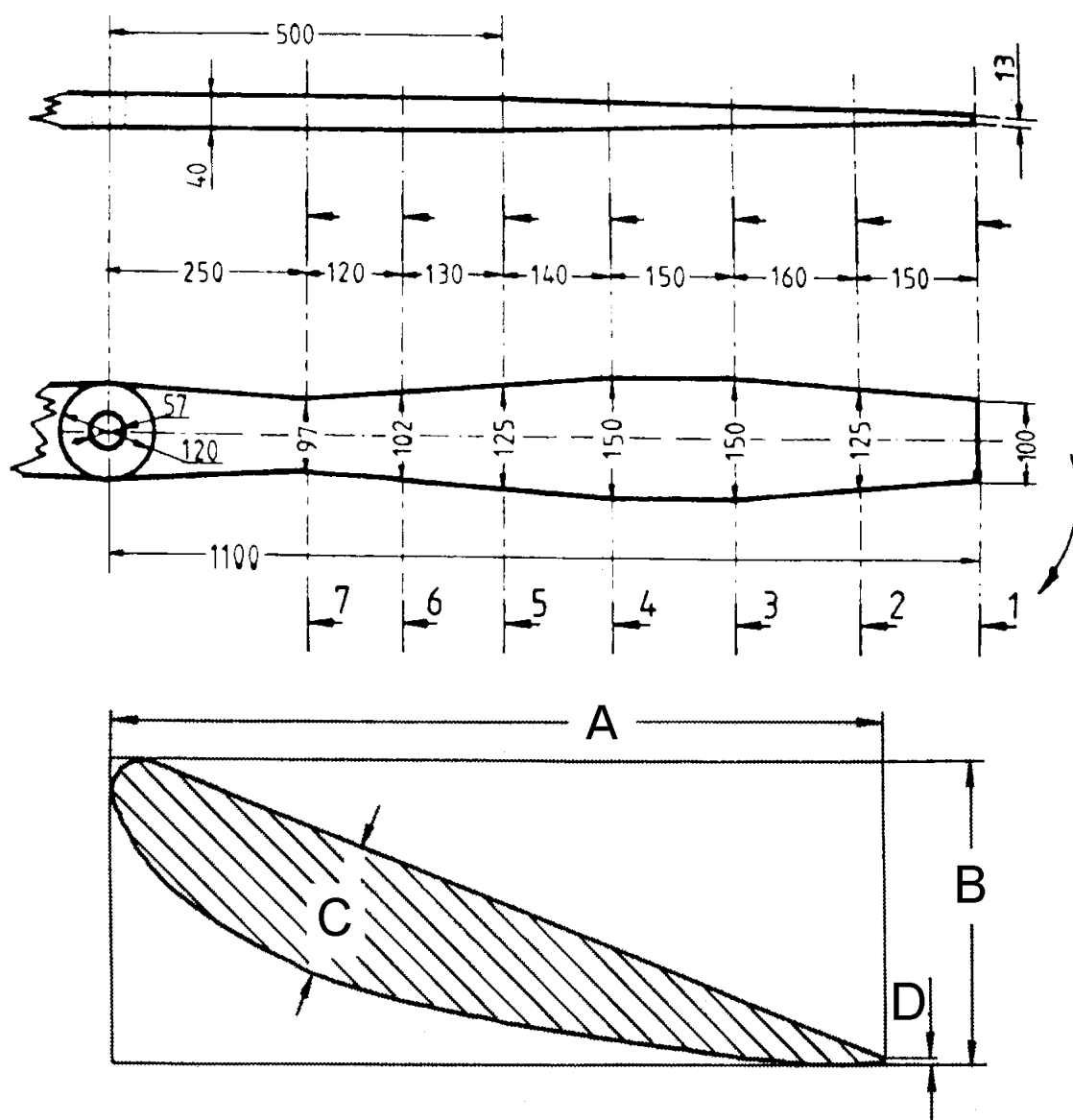

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1–7) у мм

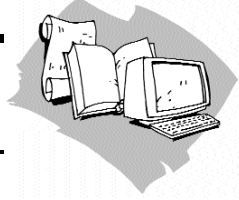
Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

пелер вологостійким лаком. Готовий пропелер кріпиться на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого пасу із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

акумулятор, потрібно, щоб число обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагу-

лу, на який він має обертатися для того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевій плити розміром не менше 1,2 x 1,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3–4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розта-

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, вповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Коми АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї габриєльської фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), професор С. В. Оплоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вийшло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилась Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявилися справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислово нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і заставрували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук,

- провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної